Šis dokumentas yra skirtas tik informacijai, ir institucijos nėra teisiškai atsakingos už jo turinį

►B **EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 138/2004**

2003 m. gruodžio 5 d.

dėl žemės ūkio ekonominių sąskaitų Bendrijoje

(tekstas svarbus EEE)

(OL L 33, 2004 2 5, p. 1)

iš dalies keičiamas:

		Oficialusis leidinys		
		Nr.	puslapis	data
►M1	Komisijos reglamentas (EB) Nr. 306/2005 2005 m. vasario 24 d.	L 52	9	2005 2 25
►M2	Komisijos reglamentas (EB) Nr. 909/2006 2006 m. birželio 20 d.	L 168	14	2006 6 21
►M3	Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1137/2008 2008 m. spalio 22 d.	L 311	1	2008 11 21

▼B

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 138/2004

2003 m. gruodžio 5 d.

dėl žemės ūkio ekonominių sąskaitų Bendrijoje

(tekstas svarbus EEE)

EUROPOS PARLAMENTAS IR EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

atsižvelgdami į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač į jos 285 straipsnio 1 dalį,

atsižvelgdami į Komisijos pasiūlymą,

laikydamiesi Sutarties 251 straipsnyje nustatytos tvarkos ([1]),

kadangi:

(1) Bendrosios žemės ūkio politikos stebėsenai ir vertinimui reikalinga palyginama, naujausia ir patikima informacija apie žemės ūkio ekonominę padėtį, o konkrečiau — apie žemės ūkio pajamų pokyčius.

(2) Žemės ūkio sąskaitos — tai pagrindinė priemonė šalies žemės ūkio ekonominei padėčiai analizuoti, su sąlyga, kad jos yra rengiamos remiantis tais pačiais principais. Žemės ūkio sąskaitos taip labai svariai prisideda prie nacionalinių sąskaitų skaičiavimo.

(3) Žemės ūkio ekonominės sąskaitos yra sudarytos remiantis pagrindinėmis 1996 m. birželio 25 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2223/96 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Bendrijoje ([2]) sąvokomis ir taisyklėmis.

(4) 1997 m. vasario 17 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 322/97 dėl Bendrijos statistikos ([3]) yra šio reglamento pamatinė sistema.

(5) Kadangi valstybės narės negali deramai pasiekti siūlomų veiksmų, t. y. bendrųjų statistinių standartų, kurie leistų parengti suderintus duomenis, sukūrimo, tikslo, ir, atsižvelgiant į veiksmų mastą, juos geriau pasiektų Bendrija, remiantis Sutarties 5 straipsnyje nustatytu subsidiarumo principu, Bendrija gali patvirtinti priemones. Remiantis minėtame straipsnyje išdėstytu proporcingumo principu, šis reglamentas nenumato nieko, kas nėra būtina siekiant šio tikslo.

(6) Šiam reglamentui įgyvendinti būtinos priemonės turėtų būti patvirtintos remiantis 1999 m. birželio 28 d. Tarybos sprendimu 1999/468/EB, nustatančiu Komisijos naudojimosi jai suteiktais įgyvendinimo įgaliojimais tvarką ([4]).

(7) Buvo informuotas Žemės ūkio statistikos nuolatinis komitetas ir Statistikos programų komitetas,

PRIĖMĖ ŠĮ REGLAMENTĄ:

1 straipsnis

Dalykas

1. Šiuo reglamentu nustatomos žemės ūkio ekonominės sąskaitos Bendrijoje (toliau — ŽŪES), numatant:

([1]) 2003 m. rugsėjo 3 d. Europos Parlamento nuomonė (dar nepaskelbta Oficialiajame leidinyje) ir 2003 m. lapkričio 17 d. Tarybos sprendimas.
([2]) OL L 310, 1996 11 30, p. 1. Reglamentas su paskutiniais pakeitimais, padarytais Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1267/2003 (OL L 180, 2003 7 18, p. 1).
([3]) OL L 52, 1997 2 22, p. 1.
([4]) OL L 184, 1999 7 17, p. 23.

▼B

a) ŽŪES metodiką (bendruosius standartus, apibrėžimus, klasifikatorius ir apskaitos taisykles), skirtą palyginamais pagrindais sudaryti sąskaitas Bendrijos reikmėms ir perduoti duomenis, kaip reikalaujama pagal 3 straipsnio nuostatas;

b) žemės ūkio sąskaitų, sudarytų pagal ŽŪES metodiką, perdavimo terminus.

2. Šis reglamentas neįpareigoja jokios valstybės narės taikyti ŽŪES metodiką sudarant žemės ūkio sąskaitas savo pačios reikmėms.

2 straipsnis

Metodika

1. ŽŪES metodika, minima 1 straipsnio 1 dalies a punkte, išdėstyta I priede.

▼M3

2. Komisija atnaujina ŽŪES metodiką. Šios priemonės, skirtos neesminėms šio reglamento nuostatoms iš dalies pakeisti, tvirtinamos laikantis 4 straipsnio 2 dalyje nustatytos reguliavimo procedūros su tikrinimu.

▼B

3 straipsnis

Perdavimas Komisijai

1. Valstybės narės perduoda Komisijai (Eurostatui) II priede nurodytus duomenis kiekvienoje lentelėje nurodytais terminais.

2. Pirmieji duomenys perduodami 2003 m. lapkričio mėnesį.

▼M3

3. Komisija atnaujina kintamųjų sąrašą ir II priede pateiktų duomenų perdavimo terminus. Šios priemonės, skirtos neesminėms šio reglamento nuostatoms iš dalies pakeisti, tvirtinamos laikantis 4 straipsnio 2 dalyje nustatytos reguliavimo procedūros su tikrinimu.

▼B

4 straipsnis

Komiteto procedūra

1. Komisijai padeda Žemės ūkio statistikos nuolatinis komitetas.

▼M3

2. Jei yra nuoroda į šią dalį, taikomi Sprendimo 1999/468/EB 5a straipsnio 1–4 dalys ir 7 straipsnis, atsižvelgiant į jo 8 straipsnio nuostatas.

_____

▼B

5 straipsnis

Baigiamoji nuostata

Šis reglamentas įsigalioja dvidešimtą dieną po jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Šis reglamentas yra privalomas visas ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse.

▼B

I PRIEDAS

ŽEMĖS ŪKIO EKONOMINĖS SĄSKAITOS

(ŽŪES)

TURINYS

Pratarmė

I. Bendrosios sąskaitų savybės

A. Įžanga

B. Pagrindinis vienetas ir žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis

1. Pagrindinis vienetas

2. Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis

3. Neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindinė veikla

C. Produkcijos vertinimas

D. Sąskaitų seka

1. Sąskaitų seka, numatyta ESS 95

2. ŽŪES sąskaitų seka

E. Duomenų šaltiniai ir skaičiavimo metodai sudarant ŽŪES

F. Klasifikatorius

1. Bendroji dalis

2. Žemės ūkio būdingų veiklos rūšių apibrėžimas

3. Žemės ūkio būdingų vienetų apibrėžimas

4. Įvairios pastabos

5. ŽŪES žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies ir nacionalinių sąskaitų centrinės struktūros žemės ūkio šakos neatitikimai

II. Sandoriai dėl produktų

A. Bendrosios taisyklės

1. Ataskaitinis laikotarpis

2. Vienetai

3. Apskaitos laikas

B. Produkcija

1. Bendrosios pastabos apie ESS 95 ir ŽŪES produkcijos sąvokas

2. Žemės ūkio veiklos produkcija: kiekiai

3. Neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos produkcija

4. Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcija

5. Produkcijos vertinimas

C. Tarpinis vartojimas

1. Apibrėžimas

2. Tarpinio vartojimo elementai

3. Tarpinio vartojimo vertinimas

D. Pagrindinio kapitalo formavimas

1. BPKF

2. Atsargų pokyčiai

3. Gyvulių kaip „BPKF“ arba „atsargų pokyčių“ apskaita

III. Paskirstymo sandoriai ir kiti srautai

A. Apibrėžimas

B. Bendrosios taisyklės

1. Ataskaitinis laikotarpis

▼B

2. Vienetai

3. Paskirstymo sandorių apskaitos laikas

4. Bendrosios pastabos dėl pridėtinės vertės

C. Kompensacija darbuotojams

D. Gamybos ir importo mokesčiai

1. Produktų mokesčiai

2. PVM traktavimas

3. Kiti gamybos mokesčiai

E. Subsidijos

1. Subsidijos produktams

2. Kitos subsidijos gamybai

F. Turto pajamos

1. Apibrėžimas

2. Palūkanos

3. Renta (žemės ir žemės gelmių išteklių)

4. Turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams (neįtraukiamos į ŽŪES)

G. Kapitalo pervedimai

1. Dotacijos investicijoms

2. Kiti kapitalo pervedimai

H. Pagrindinio kapitalo vartojimas

IV. Žemės ūkio darbo sąnaudos

V. Žemės ūkio pajamų rodikliai

A. Pajamų ir balansuojančių straipsnių apibrėžimas

B. Vienetų, organizuotų kaip įmonės, pajamų traktavimas

C. Žemės ūkio pajamų rodiklių apibrėžimas

D. Pajamų rodiklių sumavimas Europos Sąjungoje

E. Pajamų rodiklių defliacija

VI. ŽŪES vertinimas palyginamosiomis kainomis

A. Kainų ir apimties matai

B. ŽŪES sudarymo palyginamosiomis kainos principai ir metodas

1. Indekso formulės pasirinkimas

2. Baziniai metai

3. Serijų pateikimas pagal ataskaitinius metus

4. Pridėtinės vertės apskaičiavimas palyginamosiomis kainomis

5. Produktų mokesčių ir subsidijų produktams suskirstymas į apimties ir kainos sudedamąsias dalis

▼B

TURINYS

Patikslinus Europos sąskaitų sistemą (ESS 1995) 1995 metais [1] ir atsiradus poreikiui derintis prie ekonominės ir struktūrinės žemės ūkio raidos, buvo sukurta nauja ŽŪES taikoma pagrindinė metodika. Pagrindinės ŽŪES metodikos pakeitimai turėjo patenkinti du dažnai vienas kitam prieštaraujančius reikalavimus: visų pirma, buvo reikalingas meto Dinis nuoseklumas su ESS, kad būtų užtikrintas valstybių narių ir centrinės nacionalinių sąskaitų sistemos ŽŪES suderinimas; antra, įstatymų leidėjas turėjo užtikrinti, kad daromi pakeitimai yra pagrįsti. Šis vadovas buvo parengtas atsižvelgiant į šiuos aspektus bei į ŽŪES sudarymo sąvokas, principus ir pagrindines taisykles. Jame taip pat minimi visi derinimai su žemės ūkio srities ypatybėmis.

I. **BENDROSIOS SĄSKAITŲ SAVYBĖS**

A. ĮŽANGA

1.01. Integruotų ekonominių sąskaitų sistema turėtų pateikti sistemingą, palyginamą ir kaip įmanoma išsamesnę ekonominės veiklos apžvalgą, kurią būtų galima naudoti kaip pagrindą analizei, prognozėms ir politinėms priemonėms. Todėl daugybė įvairių ekonominių sandorių ir vienetų, kuriuos apima sistema, turi būti klasifikuojami pagal bendruosius kriterijus ir turi būti aiškiai ir paprastai išdėstyti nuoseklioje sąskaitų ir lentelių sistemoje.

1.02. Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistema, kuri buvo parengta pagal Jungtinių Tautų patikslintą nacionalinių sąskaitų sistemą (NSS 93) [2], buvo sukurta atsižvelgiant į konkrečius Europos Sąjungos poreikius. Joje nustatytos sąvokos, apibrėžimai, apskaitos taisyklės ir vienodi klasifikatoriai, kuriuos turi naudoti ES valstybės narės.

1.03. Šalies ūkis — tai daugybės vienetų, atliekančių įvairiausias operacijas siekiant gamybos, finansavimo, draudimo, paskirstymo ir vartojimo, veiklos visuma. Nacionalinių sąskaitų sistemos pagrindu nagrinėjami vienetai ir jų grupės turi būti apibrėžti pagal nagrinėjamus ekonominius modelius. ESS 95 naudojami trijų rūšių vienetai, o nacionalinė ekonomika suskirstoma dviem skirtingais būdais.

1.04. Siekiant analizuoti srautus, susijusius su pajamomis, kapitalu, finansiniais sandoriais ir turtu, itin svarbu parinkti tuos vienetus, kurie atspindi ūkio subjektų (institucinių vienetų) tarpusavio sąveiką. Norint išanalizuoti gamybos procesą, nepaprastai svarbu parinkti tuos vienetus, kurie iliustruoja techninius ir ekonominius santykius (t. y. vietinius veiklos rūšies vienetus ir vienarūšės gamybos vienetus).

1.05. Todėl ekonomiką galima suskirstyti dviem skirtingais būdais:

i) į institucinius sektorius arba subsektorius, kurie atitinka institucinių vienetų grupes;

ii) į ekonominės veiklos rūšis, kurias sudaro vietinių veiklos rūšies vienetų grupės (ekonominės veiklos rūšis) arba vienarūšės gamybos vienetai (vienarūšė šaka).

1.06. Pagrindinis ŽŪES tikslas — analizuoti gamybos procesą ir jo metu sukurtas pirmines pajamas, todėl sąskaitos yra pagrįstos ekonominės veiklos rūšies sąvoka.

1.07. ŽŪES — tai palydovinė sąskaita, teikianti papildomos informacijos ir sąvokų, kurios suderintos su žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies savitumu. Nors jų struktūra labai panaši į nacionalinių sąskaitų struktūrą, joms sukurti reikia suformuluoti atitinkamas taisykles ir metodus.

1.08. Reikia skirti žemės ūkio gamybos sukuriamas pajamas nuo žemės ūkio valdų sukuriamų pajamų, prie kurių, be žemės ūkio veiklos pajamų, priskiriamos pajamos, gaunamos iš kitų galimų žemės ūkio valdų šaltinių (nuosavybės, socialinių pervedimų ir pan.). Šios dvi skirtingos pajamų rūšys (žemės ūkio gamybos sukurtos pajamos ir žemės ūkio valdų sukurtos pajamos) vertinamos siekiant dviejų skirtingų tikslų, todėl tam reikalingi du atskiri ekonomikos suskirstymo metodai: pirmasis metodas, skirtas ŽŪES, yra pagrįstas gamybos vienetais, kurie apibrėžiami darant nuorodą į veiklos šaką, o antrasis — pagrįstas

[1] Europos Bendrijų statistikos biuras, Europos sąskaitų sistema — ESS 1995, Liuksemburgas 1996.

[2] Nacionalinių sąskaitų sistema, 1993. Bendra Jungtinių Tautų, Tarptautinio valiutos fondo, Europos Bendrijų Komisijos, EBPO ir Pasaulio banko publikacija.

▼B

namų ūkiais (t. y. instituciniais vienetais), kurių pagrindinis pajamų šaltinis yra savarankiška žemės ūkio veikla ([1]).

B. PAGRINDINIS VIENETAS IR ŽEMĖS ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS

1. **Pagrindinis vienetas**

1.09. Siekiant išanalizuoti gamybos proceso ir prekių bei paslaugų naudojimo sukuriamus srautus, būtina pasirinkti vienetus, pabrėžiančius techninio ir ekonominio pobūdžio santykius. Šis reikalavimas reiškia, jog paprastai instituciniai vienetai turi būti suskirstyti į mažesnius ir labiau vienarūšius vienetus, atsižvelgiant į gamybos rūšį. Priskiriant vietiniams veiklos rūšies vienetams (vietiniams VRV), tai turėtų būti svarbiausias reikalavimas, bet reikia atsižvelgti ir į praktinę veiklą (ESS 95, 2.105) ([2]).

1.10. Vietinis VRV yra apibrėžiamas kaip VRV dalis, atitinkanti vietiniam vienetui. VRV sugrupuoja visas institucinio vieneto kaip gamintojo, prisidedančio prie veiklos atlikimo klasės lygiu (keturi ženklai) pagal NACE 1 red. (pamatinis ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius, plg. 1.55), dalis ir atitinka vienam arba keliems institucinio vieneto veiklos padaliniams. Institucinio vieneto informacinė sistema turi leisti parodyti ar apskaičiuoti kiekvienam VRV bent jau produkcijos, tarpinio vartojimo, kompensacijos darbuotojams, likutinio pertekliaus ir užimtumo bei bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo (BPKF) vertę (ESS 95, 2.106).

1.11. Nors vietinis VRV gali sutapti su instituciniu vienetu arba jo dalimi kaip gamintojas, jis niekada negali priklausyti dviem skirtingiems instituciniams vienetams. Kadangi praktiškai dauguma prekes ir paslaugas teikiančių institucinių vienetų tuo pat metu užsiima įvairiomis veiklos rūšimis (pagrindine veikla ir viena arba keliomis nepagrindinėmis veiklos), juos galima suskirstyti į tokį patį vietinių VRV skaičių. Tačiau vietinis VRV nesukuriamas iš pagalbinės veiklos rūšių (pirkimų, pardavimų, rinkodaros, apskaitos, transporto, sandėliavimo, priežiūros ir pan.; plg. 1.27).

1.12. Iš esmės reikėtų traukti į apskaitą tiek vietinių VRV, kiek yra nepagrindinės veiklos rūšių, tačiau gali atsitikti taip, kad statistinė (apskaitos) informacija neleis atskirti vietinio VRV nepagrindinės veiklos arba jos dalių nuo pagrindinės veiklos. Todėl vietinis VRV, be pagrindinės veiklos, gali verstis viena arba keliomis nepagrindinėmis veiklomis (ESS 95, 2.107).

1.13. Laikoma, jog veikla vyksta tada, kai sujungus tokius išteklius, kaip įrenginiai, darbo jėga, gamybos metodai, informacines sistemos ar produktai, sukuriamos specifinės prekės arba paslaugos. Veiklą apibūdina produktų (prekių ir paslaugų) sąnaudos, gamybos procesas ir pagaminta produkcija (ESS 95, 2.103). Pagrindinė vietinio veiklos rūšies vieneto (VRV) veikla yra ta veikla, kurios pridėtinė vertė viršija visos kitos to vieneto vykdomos veiklos pridėtinę vertę. Pagrindinė veikla nustatoma remiantis NACE 1 red., pirmiausia klasifikuojant pagal stambiausias kategorijas, o vėliau nustatant, kurioms mažesnėms grupėms ji priklauso (ESS 95, 3.10).

2. **Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis**

1.14. Ekonominės veiklos rūšį galima nustatyti grupuojant visus ta pačia veiklos rūšimi užsiimančius vietinius VRV. Tai leidžia ekonomiką suskirstyti pagal ekonominės veiklos rūšis. Šių ekonominės veiklos rūšių klasifikavimas priklauso nuo tokiu būdu sugrupuotų vienetų

([1]) Pripažindama skirtingus analitikų poreikius, FAO rekomendavo naudoti trijų rūšių vienetus kaip pagrindinius vienetus maisto ir žemės ūkio ekonominėms sąskaitoms apibūdinti, t. y. institucinius vienetus (įskaitant namų ūkius), įmones (kurios atitinka ESS minimus vietinius VRV) ir produktus, kaip tai rekomenduojama NSS 1993 (atitinka ESS minimus vietinius VRV) (plg. FAO (1996 m.) Maisto ir žemės ūkio ekonominių sąskaitų sistema, Jungtinės Tautos, Roma).

([2]) Reikėtų paminėti, kad nors ESS pirmenybę teikia vietiniams VRV, gamybos proceso analizei labiausiai tinkamas vienetas yra vienarūšės gamybos vienetas (VGV). Šis vienetas naudojamas sąnaudoms ir produkcijai analizuoti, kadangi jis tiksliai atitinka veiklos rūšį. Todėl instituciniai vienetai padalijami į tiek VGV, kiek yra veiklos rūšių (išskyrus pagalbines). Grupuojant šiuos VGV ekonomiką galimą suskirstyti į „grynas“ (vienarūšes) šakas. Paprastai VGV tiesiogiai stebėti negalima, todėl vienarūšių šakų sąskaitų negalima sudaryti remiantis VGV grupėmis. ESS apibūdintas šių sąskaitų sudarymo metodas. Jį taikant antrinė gamyba ir atitinkamos veiklos šakos sąnaudos priskiriamos atitinkamoms vienarūšėms šakoms (ESS, 9.53–9.61).

▼B

pagrindinės veiklos. Mažiausių grupių klasifikacijoje ekonominės veiklos rūšiai priskiriami visi tos pačios NACE 1 red. klasės vietiniai VRV (keturių ženklų lygis), kurie užsiima tokia pačia NACE 1 red. apibrėžta veikla.

1.15. Nors žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis anksčiau buvo apibrėžiama kaip vienarūšės žemės ūkio gamybos vienetų grupė, vietinis VRV buvo pasirinktas kaip pagrindinis ŽŪES apibūdinimo vienetas, kad būtų galima i) ŽŪES nagrinėti pagal žemės ūkio ekonominę padėtį, t. y. visiškai atsižvelgti į tam tikrų neatskiriamų ne žemės ūkio nepagrindinių veiklų buvimą vertinant visą žemės ūkio vienetų gamybos veiklą, ir ii) nenukrypti nuo likusių nacionalinių sąskaitų. Taip pereinama nuo vienarūšės gamybos vieneto ir vienarūšės šakos sąvoka pagrįsto analitinio metodo prie vietinio VRV ir ekonominės veiklos rūšies sąvoka pagrįsto statistinio metodo.

1.16. Neatskiriama, ne žemės ūkio nepagrindinė veikla yra ta, kurios išlaidų negalima atskirti nuo žemės ūkio veiklos išlaidų, pavyzdžiui, ūkio produktų perdirbimas ūkyje, miškininkystė, medienos ruoša, turizmas. Todėl žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcija atsiranda dėl dviejų rūšių veiklos:

i) žemės ūkio vienetų atliekamos žemės ūkio veiklos (pagrindinės arba nepagrindinės);

ii) žemės ūkio vienetų ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos.

1.17. Žemės ūkio valda, šiuo metu žemės ūkio statistiniams tyrimams (surašymams, žemės ūkio valdų struktūros tyrimams) naudojamas vienetas, yra vietinis VRV, labiausiai tinkamas žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai (nors reikia įtraukti ir tam tikrus kitus vienetus, pavyzdžiui, vyno arba alyvų aliejaus kooperatyvus arba rangos darbus atliekančius vienetus ir pan.). Nepaisant to, reikėtų paminėti, kad jie yra specialūs VRV dėl žemės ūkio veiklos rūšių, kurios gali būti atliekamos žemės ūkio valdose, įvairovės. Griežtai taikant ESS taisyklę vienetams ir jų grupei, žemės ūkio valda turėtų būti suskirstyta į kelis atskirus vietinius VRV, jeigu toje pačioje valdoje vykdomos kelios NACE 1 red. keturių skaitmenų klasės veiklos. Žemės ūkio valdos kaip žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies vietinio VRV naudojimas nacionalinėse sąskaitose ir ŽŪES yra pagrįstas statistiniu metodu.

1.18. Todėl žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies sąskaitos yra iš esmės panašios į žemės ūkio valdų sąskaitas (gamybos ir pajamų formavimo sąskaitoms). Tačiau siekiant išvengti bet kokios dviprasmybės reikėtų pastebėti, kad žemės ūkio sąskaitos nėra įmonių, kurių pagrindinė veikla yra žemės ūkis, sąskaitos: visų pirma, į jas neįtraukiamos visos šių valdų ne žemės ūkio veiklos rūšys (neįtraukiamos tos, kurias galima atskirti nuo žemės ūkio veiklos). Be to, į jas įtraukiama įmonių, kurių pagrindinė veikla nėra žemės ūkis, žemės ūkio veikla. Todėl žemės ūkio valdos kaip pagrindinio ŽŪES vieneto naudojimas nepakeičia to, kad žemės ūkio sąskaitos yra žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies sąskaitos.

1.19. Kadangi ekonominės veiklos rūšį sudaro grupė vienetų, kurie užsiima tokia pačia arba panašia veikla, žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies apibrėžimas ŽŪES priklauso nuo šiai ekonominei veiklos rūšiai būdingos veiklos ir jos vienetų nustatymo. Dėl pasirinktos būdingos žemės ūkio veiklos ir vienetų gali atsirasti skirtumų tarp ŽŪES žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies sąskaitų ir nacionalinių sąskaitų (plg. 1.93).

1.20. Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis traktuojama kaip visų vietinio lygio VRV, kurie užsiima toliau išvardyta ekonomine veikla (plg. 1.60–1.66, kur pateikiamas tikslus žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies apibrėžimas), grupė:

— augalininkystė; prekinė daržininkystė; sodininkystė ir daržininkystė (įskaitant vyno ir alyvų aliejaus gamybą iš vynuogių ir alyvų, išaugintų to paties vieneto),

— gyvulininkystė,

— augalininkystė, susijusi su gyvulininkyste,

— žemės ūkio rangos darbai,

— medžioklė, gaudymas spąstais ir medžiojamųjų gyvūnų veisimas bei susijusių paslaugų veikla.

▼B

1.21. Be žemės ūkio valdų žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai priklauso vienetai, sudaryti iš gamintojų, kurie gamina vyną ir alyvų aliejų, ir specializuoti vienetai, kurie teikia techniką, medžiagas ir darbo jėgą rangos darbams atlikti, grupių (pvz., kooperatyvų).

1.22. Specializuoti vienetai, kurie teikia techniką, įrenginius ir darbo jėgą rangos darbams žemės ūkio gamybos etapu atlikti (komercinės įmonės, atliekančios rangos darbus, arba žemės ūkio valdų savininkai, teikiantys rangos paslaugas), yra laikomi žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies dalimi. Griežčiau aiškinant taisykles, tie vienetai, kurie turi būti priskiriami žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai, turi atlikti darbus, kurie a) yra žemės ūkio gamybos proceso dalis, b) yra susiję su žemės ūkio produktų gamyba, c) yra paprastai atliekami žemės ūkio valdose ir d) yra visiškai atliekami specializuotų vienetų, kurie teikia techniką, medžiagas ir darbo jėgą.

1.23. Tačiau, jeigu specializuoti vienetai atlieka ne visus rangos darbus (pvz., jei savininkas nuomoja techniką, su kuria dirba jo paties darbuotojai), ši veikla turi būti traukiama į apskaitą NACE 1 red. 71 skyriuje (mašinų ir įrenginių be operatoriaus nuoma); šiuo atveju sumos, kurias savininkai sumoka pagal rangos sutartis dirbančioms įmonėms, turi būti traukiamos į apskaitą kaip „kitos prekės ir paslaugos“ prie „tarpinio vartojimo“ (plg. 2.108).

1.24. Kadangi ŽŪES tikslas — įvertinti, apibūdinti ir analizuoti pajamų iš žemės ūkio ekonominės veiklos (kuri ES valstybėse narėse beveik visuomet yra komercinė veikla) formavimą, buvo nuspręsta neįtraukti vienetų, kuriuose žemės ūkio veikla tėra tik laisvalaikio veikla. Priešingai, natūriniu ūkininkavimu besiverčiantys vienetai yra įtraukiami į ŽŪES. Reikėtų pastebėti, kad ŽŪES būtina traukti į apskaitą žemės ūkio valdų žemės ūkio produkciją, skirtą galutiniam vartojimui savo poreikiams.

3. **Neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindinė veikla**

1.25. Naudojant vietinį VRV kaip pagrindinį žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies vienetą, reikia traukti į apskaitą ne žemės ūkio nepagrindinę veiklą, jeigu jos negalima atskirti nuo pagrindinės žemės ūkio veiklos.

1.26. Vietinių žemės ūkio VRV neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindinė veikla — tai veikla, glaudžiai susijusi su žemės ūkio gamyba, kurios informacijos apie produkciją, tarpinį vartojimą, kompensaciją darbuotojams, darbo sąnaudas arba BPKF negalima atskirti nuo informacijos apie pagrindinę žemės ūkio veiklą per statistinio stebėjimo laikotarpį.

1.27. Pagrindinės šios neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos savybės yra šios:

— ji turi būti skirta pardavimui arba natūriniams mainams (per apskaitos laikotarpį arba vėliau po sandėliavimo), paties gamintojo galutiniam vartojimui arba atsiskaitymui natūra (įskaitant darbuotojams mokamas kompensacijas natūra),

— ji neturi būti pagalbinė veikla, t. y. įmonės atliekama papildoma veikla (pvz., pardavimas, rinkodara, sandėliavimas, transportas savo sąskaita; žr. ESS 95, 3.12 ir 3.13 bei NSS 93, 5.9–5.16) siekiant sudaryti sąlygas pagrindinei arba nepagrindinei veiklai atlikti. Dažniausia pagalbinės veiklos produkcija yra įvairių rūšių gamybinės veiklos sąnaudos,

— pagal įsigalėjusią tvarką, ji negali apimti veiklos, susijusios su ne žemės ūkio produktų BPKF (tokių kaip pastatai ar technika) savo poreikiams. Laikoma, kad ši galutiniam vartojimui savo poreikiams skirta gamyba yra atskiriama veikla, kuri traukiama į apskaitą kaip identifikuojamo vietinio VRV gamyba. Panašiai turi būti traktuojamos apgyvendinimo paslaugos, suteikiamos darbuotojams kaip kompensacija natūra (jos traukiamos į apskaitą kaip kompensacija natūra pajamų formavimo sąskaitoje),

— ji turi būti būdinga žemės ūkio valdoms, t. y. turi turėti didelės ekonominės svarbos daugybei valdų,

— žemės ūkio „rangos darbai“ nėra ne žemės ūkio veikla, kadangi tai yra žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai būdinga veikla (žemės ūkio paslaugos).

▼B

1.28. Turi būti įtraukta tik ta specialios ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos dalis, kurios negalima atskirti. Todėl konkreti ne žemės ūkio veikla bus įtraukta į žemės ūkio ekonominės veiklos rūšį, jeigu jos neįmanoma atskirti nuo vietinio VRV pagrindinės žemės ūkio veiklos, tačiau ji nebus įtraukta, jeigu ją galima atskirti nuo pagrindinės žemės ūkio veiklos, o pastaruoju atveju dėl nepagrindinės veiklos atsiranda ne žemės ūkio vietinis VRV. Ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos atrankos kriterijus yra ne produkto pobūdis, o veiklos rūšis ([1]). Pavyzdžiui, ūkio teikiamos žemės ūkio turizmo paslaugos turi būti įtraukiamos tik tada, jeigu jų negalima atskirti nuo ūkio žemės ūkio veiklos. Taip tikriausiai nebūtų, kai tokia veikla tampa svarbi. Todėl žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies gamyboje traukti į apskaitą ne žemės ūkio produktai gali skirtis geografiniu ir laiko aspektu.

1.29. Galima išskirti dvi pagrindines neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos rūšis:

— Veikla, kuri yra žemės ūkio veiklos tąsa ir kuriai naudojami žemės ūkio produktai. Šios rūšies veiklą galima aptikti daugumoje ES valstybių narių. Šiai grupei būdinga veikla yra žemės ūkio produktų perdirbimas:

  Žemės ūkio produktų perdirbimas

  — pieno į sviestą, grietinėlę, sūrius, jogurtus ir kitus pieno produktus,

  — vaisių ir daržovių į vaisių sultis, maisto konservus, alkoholinius gėrimus ir kitus produktus,

  — vynuogių, misos ir vyno į alkoholinius produktus (pvz., putojantį vyną (šampaną) ir spiritinius gėrimus (konjaką)),

  — augalinės medžiagos pynimas, tekstilės gaminiai, vilna,

  — paštetų, žąsies kepenėlių paštetų ir kitų perdirbtų mėsos produktų gamyba,

  — kitų žemės ūkio produktų perdirbimas.

  Žemės ūkio produktų, pvz., kiaušinių ir bulvių, rūšiavimas ir pakavimas.

— Veikla, susijusi su žemės ūkio valda ir jos žemės ūkio gamybos priemonėmis (įrenginiais, įrengimais, pastatais, darbo jėga). Šiai veiklai dažniausiai priskiriama:

  — žemės ūkio turizmas — stovyklavimas, maitinimas, viešbučiai, įvairių rūšių apgyvendinimas ir t. t.,

  — ūkio parduotuvės — mažmeninės prekybos veikla, susijusi su produktais, kurie nebuvo sukurti valdoje. Tiesioginis neperdirbtų arba perdirbtų žemės ūkio produktų pardavimas traukiamas į apskaitą atitinkamų produktų produkcijoje,

  — sportas ir poilsis kaime — žemės naudojimas tokiai veiklai kaip golfas, jodinėjimas, medžioklė, žvejyba ir pan.,

  — paslaugos tretiesiems asmenims — pvz., žemės ūkio technikos nuoma ir remontas, drėkinimo projektai, žemės ūkio patariamosios paslaugos, produktų sandėliavimas, ūkio pastatų priežiūra, su žemės ūkio produktais susijusios komercinės paslaugos, žemės ūkio produktų vežimas ir pan. Šios paslaugos yra traukiamos į apskaitą kaip nepagrindinė veikla tik tada, jeigu jos teikiamos tretiesiems asmenims. Jeigu jos teikiamos savo poreikiams, jos laikomos pagalbine veikla, kuri nėra traukiama į apskaitą sąskaitose (plg. 1.27),

  — kraštovaizdžio formavimo paslaugos — žolės pjovimas, gyvatvorės kirpimas, sniego valymas, žaliųjų plotų projektavimas, sodinimas ir priežiūra ir pan.,

  — žuvininkystė,

  — kita veikla, kuriai naudojama žemė ir žemės ūkio gamybos priemonės.

([1]) Atkreipkite dėmesį, kad kai kuri nepagrindinė veikla visuomet laikoma atskiriama nuo žemės ūkio veiklos, pvz., pastatų arba būsto nuoma.

▼B

1.30. Ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos rūšių sąrašas (plg. 1.29) pateikiamas tik kaip pavyzdys ir netaikomas kiekvienoje šalyje. Priešingai, kiekviena šalis turi parengti savo neatskiriamų ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos rūšių sąrašą, priklausomai nuo jos žemės ūkiui būdingų savybių. Sąrašas tyri būti rengiamas bendradarbiaujant su nacionalinių sąskaitų departamentais siekiant užtikrinti, kad ŽŪES yra suderinta su žemės ūkio šakos sąskaitomis ir šiomis ne žemės ūkio veiklos sąskaitomis, parengtomis nacionalinėms sąskaitoms (t. y. siekiant užtikrinti, kad nė viena veikla nebus praleista arba traukta į apskaitą du kartus).

1.31. Ne žemės ūkio vienetų žemės ūkio nepagrindinė veikla yra labai nedidelė ir todėl dažniausia traukiama į apskaitą kaip nulinė. Iš tiesų laikoma, kad ne žemės ūkio vieneto vykdoma žemės ūkio gamyba yra visada atskiriama apskaitos duomenyse dėl specifinių produktų ir žemės ūkio gamybos priemonių savybių bei dėl ŽŪES duomenų šaltinių ir rengimo metodų (plg. I skyriaus E dalį ir II skyriaus B ir C dalis). Siekiant pagrįsti ŽŪES ekonominės veiklos rūšies sąvoka, reikia apskaičiuoti visų žemės ūkio produktų, išskyrus tuos, kurie sukuriami dėl ne žemės ūkio vietinio VRV nepagrindinės veiklos, produkciją. Kadangi pagal įsigalėjusią tvarką ji laikoma nuline, traukiama į apskaitą visa žemės ūkio produkcija (išskyrus vienetų, kuriems žemės ūkio veikla tėra tik laisvalaikio veikla, produkciją; plg. 1.24).

1.32. Į ŽŪES neįtraukiamos žemės ūkio valdų sukurtos prekės ir paslaugos, išskyrus tuos atvejus, kai jos sukuriamos dėl neatskiriamos nepagrindinės veiklos. Pavyzdžiui, jeigu vienetuose yra keli vertikaliai integruoti gamybos procesai (pvz., įmonės, kurios užsiima naminių paukščių skerdimu, fasavimu ir vakuuminiu pakavimu, bulvių ar kitų daržovių rūšiavimu, plovimu ir pradiniu pakavimu, sėklų rūšiavimu, ruošimu ir pardavimu; sandėliavimo patalpas skiriantys ir produktus parduodantys kooperatyvai ir t. t.), į žemės ūkio ekonominės veiklos rūšį įtraukiama tik ta jų veiklos dalis, kuris yra susijusi su žemės ūkio gamyba, kaip apibrėžta 1.62 ir 1.63, bei su neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindine veikla.

C. PRODUKCIJOS VERTINIMAS

1.33. Remiantis ESS 95, ekonominės veiklos rūšies produkcija — tai visi per nagrinėjamą ataskaitinį laikotarpį visų ekonominės veiklos rūšies vienetų pagaminti produktai, išskyrus to paties vieneto per tą patį ataskaitinį laikotarpį pagamintas ir suvartotas prekes ir paslaugas. Žemės ūkio produkcijos vertinimas yra pagrįstas ([1]) šios ESS taisyklės pritaikymu, į žemės ūkio produkciją įtraukiant pačių žemės ūkio vienetų sunaudojamos produkcijos dalį (plg. 2.032–2.036). Taigi ŽŪES žemės ūkio produkcija yra visų tos ekonominės veiklos rūšies vienetų produkcijos suma (išskyrus to paties vieneto tarpiniam vartojimui skirtą produkciją), pridėjus to paties vieneto tarpiniam vartojimui skirtą produkciją, su sąlyga, kad ši produkcija susijusi su dviem skirtingomis pagrindinėmis veiklomis (pavyzdžiui, augalų produktai, skirti naudoti gyvūnų pašarams) ir ji atitinka tam tikrus kriterijus (nustatytus 2.055).

1.34. ESS taisyklė buvo pritaikyta dėl specialaus žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies pobūdžio:

— žemės ūkio produkcijos kiekis, tame pačiame vienete sunaudotas kaip tarpinis vartojimas, žemės ūkyje yra didesnis nei kituose ekonomikos sektoriuose,

— žemės ūkio valdoje atliekamos įvairiausios žemės ūkio veiklos, kurios yra glaudžiai susijusios tarpusavyje (viena veikla yra kitos veiklos pagrindas arba tąsa, pavyzdžiui, javų ir stambiųjų pašarų auginimas gyvūnų pašarams; artimi gamybos veiksnių, pvz.,

([1]) Anksčiau produkcijos vertinimas buvo pagrįstas „nacionalinio ūkio“ sąvoka, t. y. unikalia sąlygine žemės ūkio valda, atliekančia visą nacionalinės ekonomikos žemės ūkio gamybą. Žemės ūkio produkcija buvo visų nacionalinį ūkį paliekančių produktų suma. Buvo nuspręsta atmesti nacionalinio ūkio sąvoką pagerėjus i) žemės ūkio sąskaitų ekonominei analizei (techniniams koeficientams ir pridėtinės vertės tarifams), ii) gamybos sąskaitų ir pajamų formavimo sąskaitų nuoseklumui, iii) pošakių ir valstybių narių techninių koeficientų ir pridėtinės vertės tarifų palyginimui ir iv) atitikimui ESS ir jos principams.

▼B

įrenginių ir technikos, naudojimo ryšiai). Dėl žemės ūkio valdos įvairovės, nekeliant abejonių dėl jos kaip vietinio VRV apibūdinimo, valda tampa labai specialiu atveju, lyginant su kitų ekonomikos dalių vietiniais VRV (plg. 1.17). Sąskaitose suskirstant ekonomiką į ekonominės veiklos rūšis iš dalies siekiama atspindėti gamybos proceso srautus: sukūrimą, transformavimą, prekybą ir ekonominės vertės perdavimą. Jeigu būtų vertinama tik valdą paliekanti produkcija, nebūtų visiškai atsižvelgiama į įvairią žemės ūkio valdoje atliekamą veiklą.

1.35. Šitaip pritaikius ESS taisyklę reikia specialiai traktuoti tam tikrus produktus, pavyzdžiui, žemės ūkio produktus, skirtus valdoje naudoti gyvūnų pašarams, vyno gamybai naudojamas vynuoges ir alyvų aliejaus gamybai naudojamas alyvas, bei žemės ūkio produktus, skirtus tarpiniam vartojimui neatskiriamai ne žemės ūkio nepagrindinei veiklai.

1.36. Specialiai traktuojama žemės ūkio valdų tarpusavio prekyba gyvais gyvūnais ir jų importas, kadangi tai yra laikoma nebaigta gamyba (plg. II skyrių).

D. SĄSKAITŲ SEKA

1. **Sąskaitų seka, numatyta ESS 95**

1.37. ŽŪES pagrindą sudaro tarpusavyje susijusios sąskaitos. Visą ESS 95 sąskaitų seka sudaro einamosios sąskaitos, kaupiamosios sąskaitos ir balansai. Šios skirtingos sąskaitos leidžia tvarkinga sistema traukti į apskaitą sandorius ir kitus srautus, susijusius su konkrečiais ekonominio ciklo aspektais (pavyzdžiui, gamybos). Šie sandoriai svyruoja nuo pajamų formavimo, pajamų kaupimo turto pavidalu iki jų paskirstymo ir perskirstymo. Iš jų atimti balansuojantys straipsniai vėliau naudojami kaip ekonominės veiklos apskaičiavimo suvestiniai rodikliai.

1.38. Einamosios sąskaitos skirtos gamybai, pajamų formavimui, skirstymui ir perskirstymui bei panaudojimui galutiniam vartojimui; jos leidžia apskaičiuoti „santaupas“, kurios yra esminė kaupimo sudedamoji dalis. Kaupiamosiose sąskaitose analizuojamos įvairios vienetų turto ir įsipareigojimų pokyčių sudedamosios dalys ir leidžia parodyti grynosios vertės pokyčius (skirtumą tarp turto ir įsipareigojimų). Balansuose parodoma turto ir įsipareigojimų būklė (atsargos) bei grynoji vertė. Balansai parodo įvairių vienetų visą turtą ir įsipareigojimus kartu su jų grynąja verte ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Srautai, susiję su kiekvienu turto bei įsipareigojimo straipsniu ir įrašyti į kaupiamąsias sąskaitas, vėl pasirodo „balansų pokyčių“ sąskaitoje (ESS 95, 8.04).

1.39. Pirmiau minėta visa sąskaitų seka taikoma tik instituciniams vienetams, sektoriams ir subsektoriams. ESS 95 daroma prielaida, kad nėra tikslinga sudaryti visą vietinio VRV ir ekonominės veiklos rūšies sąskaitų seką, kadangi tokie vienetai retai turi galimybių išlaikyti prekes arba turtą savo vardu arba gauti ir skirstyti pajamas.

2. **ŽŪES sąskaitų seka**

1.40. Kadangi ŽŪES yra pagrįstos ekonominės veiklos rūšies sąvoka, remiantis ESS 95 sąskaitų seka turi apsiriboti tik pirmosiomis einamųjų sąskaitų sąskaitomis:

— gamybos sąskaita ir

— pajamų formavimo sąskaita,

kurių balansuojantys straipsniai atitinkamai yra pridėtinė vertė ir likutinis perteklius (plg. 1 ir 2 lenteles toliau).

1.41. Nepaisant to, manoma, kad, atsižvelgiant į specifines žemės ūkio savybes, turėtų būti galima parengti kitas sąskaitas, bent jau iš dalies, tiek, kiek joms galima aiškiai priskirti atitinkamus srautus. Atitinkamos sąskaitos (plg. 3 ir 4 lenteles toliau) yra šios:

— verslo pajamų sąskaita (viena iš einamųjų sąskaitų) ir

— kapitalo sąskaita (viena iš kaupiamųjų sąskaitų).

▼B

1.42. Yra nagrinėjama, ar nevertėtų išplėsti šios sąskaitų sekos ir įtraukti tam tikrus straipsnius (srautus) į sąskaitą „kiti turto pokyčiai“, priskiriamą kaupiamosioms sąskaitoms (t. y. tam tikras eilutes į „kiti turto apimties pokyčiai“ ir į perkainojimo sąskaitą), ir balansui.

1.43. Remiantis ESS 95 lentelėmis ir apskaitos struktūra, ŽŪES sąskaitų seką galima apibūdinti kaip parodyta 1–4 lentelėse.

A. **Einamosios sąskaitos**

1 lentelė: Gamybos sąskaita

Panaudojimas			*Ištekliai*		
P.2	Tarpinis vartojimas	50	P.1	Produkcija	100
B.1b	*Bendroji pridėtinė vertė*	50			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	10			
B.1n	*Grynoji pridėtinė vertė*	40			

2 lentelė: Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			*Ištekliai*		
D.1	Kompensacija darbuotojams	10	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	40
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	5			
D.19	Kitos subsidijos gamybai	–10			
B.2n/B.3n	*Grynasis likutinis pertekliaus/grynosios mišrios pajamos*	35			

3 lentelė: Verslo pajamø sàskaita

Panaudojimas			*Ištekliai*		
D.4	Turto pajamos	10	B.2n/B.3n	Grynasis likutinis pertekliaus/grynosios mišrios pajamos	35
D.41	Palūkanos	5			
D.45	Renta	5	D.4	Turto pajamos	1
			D.41	Palūkanos	1
			D.42	*Įmonės paskirstomosios pajamos*	
			D.43	*Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų*	
			D.44	*Turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams*	
			D.45	*Žemės ir žemės gelmių išteklių renta*	
B.4n	*Grynosios verslo pajamos*	26			

▼B

B. **Kaupiamosios sąskaitos**

4 lentelė: Kapitalo sąskaita

Turto pokyčiai			*Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai*		
B.10.1	*Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų*		B.8n	*Grynasis taupymas*	
			D.9	Gautini kapitalo pervedimai	10
			D.92	Dotacijos investicijoms	5
			D.99	Kiti kapitalo pervedimai	5
			D.9	*Mokėtini kapitalo pervedimai*	
			D.91	*Kapitalo mokesčiai*	
			D.99	*Kiti kapitalo pervedimai*	
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (BPKF)	100	B.10.1	*Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų*	
P.511	Ilgalaikio materialiojo turto įsigijimai atėmus netekimus	85			
P.511a	BPKF (sodiniai)	10			
P.511b	BPKF (gyvuliai)	15			
P.511c	BPKF (technika ir įrenginiai)	20			
P.511d	BPKF (transporto įrenginiai)	20			
P.511e	BPKF (ūkio pastatai)	20			
P.511f	BPKF kituose darbuose, išskyrus žemės gerinimą (kiti pastatai, statiniai ir pan.)				
P.512	Ilgalaikio nematerialiojo turto įsigijimai atėmus netekimus (kompiuterių programinė įranga ir pan.)	10			
P.513	Nesukurto nefinansinio turto vertės padidinimai	5			
P.513a	Pagrindinis žemės gerinimas	4			
P.513b	Žemės nuosavybės ir gamybos teisių perdavimo išlaidos	1			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	10			
P.52	Atsargų pokyčiai	5			

▼B

Turto pokyčiai		*Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai*
P.53	*Vertybių įsigijimai atėmus netekimus*	
K.2	*Nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus netekimus*	
K.21	*Žemės ir kito materialiojo nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus*	
K.22	*Nematerialiojo nesukurto turto (gamybos teisių ir pan.) įsigijimai atėmus netekimus*	
B.9	*Grynasis skolinimas (+)/Grynasis skolinimasis (–)*	

1.44. Reikėtų prisiminti, kad 3 ir 4 lentelėje kursyvu išskirti sandoriai ir atsargos yra straipsniai, kurie:

— nėra svarbūs ŽŪES, kadangi yra naudojama ekonominės veiklos rūšies sąvoka, o sąskaitų seka nėra išsami. Atitinkamos eilutės: 3 lentelės „Išteklių“ skilties eilutės D.42 Įmonės paskirstomosios pajamos, D.43 Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų, D.44 Turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams, ir D.45 Renta bei 4 lentelės eilutės B.8n Grynasis taupymas, B.10.1 Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų ir B.9 Grynasis skolinimas(+)/Grynasis skolinimasis(–) arba

— nėra traukiami į apskaitą trūkstant patikimos informacijos arba todėl, kad šiuo metu jie nėra labai įdomūs iš ŽŪES perspektyvos. Atitinkamos eilutės: 4 lentelės eilutės D.9 Gautini kapitalo pervedimai, D.91 Kapitalo mokesčiai ir D.99 Kiti kapitalo pervedimai, P.53 Vertybių įsigijimai atėmus netekimus, K.2 Nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus netekimus, K.21 Žemės ir kito materialiojo nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus ir K.22 Nematerialiojo nesukurto turto (gamybos teisių ir pan.) įsigijimai atėmus netekimus. Kai kurios jų (pvz. D.91, K.2, K.21 ir K.22) gali būti trauktos į apskaitą ŽŪES vėliau.

1.45. Gamybos sąskaitoje traukiami į apskaitą sandoriai, susiję su gamybos procesu. Ją sudaro skiltis „Ištekliai“, kurioje traukiama į apskaitą produkcija, ir skiltis „Panaudojimas“, kurioje traukiamas į apskaitą tarpinis vartojimas. Pridėtinė vertė, t. y. balansuojantis straipsnis, gali būti apskaičiuojama iki arba po pagrindinio kapitalo vartojimo (bendroji arba grynoji pridėtinė vertė). Kadangi produkcija vertinama pagrindine kaina, o tarpinis vartojimas — pirkėjų kaina, prie pridėtinės vertės priskiriamos subsidijos, atėmus produktų mokesčius.

1.46. Pajamų formavimo sąskaita yra skirta pajamų iš gamybos proceso formavimui ir jų priskyrimui prie „darbo“ gamybos veiksnio ir valdžios sektoriaus (mokesčių ir subsidijų pavidalu). Likutinis perteklius, t. y. balansuojantis straipsnis, atitinka pajamas, kurias vienetai gauna naudodami savo gamybinį turtą. Neinkorporuotų įmonių namų ūkių sektoriuje atveju, šios sąskaitos balansuojančiame straipsnyje netiesiogiai yra elementas, atitinantis darbo užmokestį, tenkantį savininkui arba jo šeimos nariams, kurio negalima atskirti nuo jo kaip verslininko gaunamo pelno. Todėl jis yra vadinamas „mišriomis pajamomis“ (ESS 95, 8.19).

1.47. Verslo pajamų sąskaita leidžia įvertinti pajamas, kurios yra panašios einamojo pelno iki paskirstymo ir pajamų mokesčių sąvokai, kuri yra dažnai naudojama verslo apskaitoje.

1.48. Kapitalo sąskaita leidžia nustatyti, kiek nefinansinio turto įsigijimai atėmus netekimus buvo finansuojami iš taupymo ir kapitalo pervedimų. Joje parodomas skolinimas arba skolinimasis. Žemės ūkiui neįmanoma sudaryti visos kapitalo sąskaitos, kadangi, nors kai kuriuos srautus galima aiškiai priskirti šiai ekonominės veiklos rūšiai, kitų straipsnių (pvz.,

▼B

grynojo taupymo, einamųjų sąskaitų sekos likučio) negalima apskaičiuoti taikant ekonominės veiklos rūšies principą. Nepaisant to, kiek įmanoma traukiant į apskaitą ekonominės veiklos rūšies nefinansinio turto vertės pokyčius (dėl įsigijimų, netekimų ir pagrindinio kapitalo vartojimo) ir ekonominės veiklos rūšies gautus kapitalo pervedimus, gaunama vertingos informacijos apie jos ekonominę ir balanso padėtį (bei informacijos apie gamybos proceso sukurtas pajamas).

E. DUOMENŲ ŠALTINIAI IR SKAIČIAVIMO METODAI SUDARANT ŽŪES

1.49. Viena iš pagrindinių ŽŪES savybių yra formulės „kiekis x kaina“ taikymas vertinant daugumos produktų produkciją. Šis metodas buvo pasirinktas todėl, kad labai sunku sudaryti žemės ūkio sąskaitas remiantis verslo sąskaitų reprezentatyviomis imtimis.

1.50. Augalininkystės produkciją paprastai galima įvertinti remiantis ištekliais, t. y. pagamintų (išaugintų) kiekių įvertiniais duomenimis, pagrįstais apsodintų plotų ir derliaus įvertiniais duomenimis, arba panaudojimu, t. y. žemės ūkio produktų vartotojų šakų pirkimų įvertiniais duomenimis, eksportu atėmus importą, prie kurio reikėtų pridėti tam tikrus kiekius, žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies naudojamus tarpiniam vartojimui, gamintojų atsargų pokyčiais ir naudojimą savo poreikiams (kurio didžiąją dalį sudaro galutinis vartojimas savo poreikiams). Pastarasis metodas gali būti itin tinkamas tais atvejais, kai šių žemės ūkio produktų pirkėjus galima nesunkiai identifikuoti, o kiti keturi naudojimo komponentai yra itin riboti (pavyzdžiui, produktai, kurie gali būti naudojami tik po pirminio perdirbimo, tokie kaip cukriniai runkeliai, tabakas ir pan.). Nepaisant to, būtinas fizinis balansas, kad būtų galima patikrinti duomenų nuoseklumą ir patikimumą.

1.51. Vertinant gyvūnų produkciją pagrindiniai duomenų šaltiniai yra skerdimo, gyvų gyvūnų eksporto ir importo bei bandų dydžio statistiniai duomenys. Gyvūninės kilmės produktų (daugiausia pieno) produkcija paprastai įvertinama naudojant pardavimus vartotojų šakoms (pieninėms, fasuotojams) dėl specifinio jų panaudojimo.

1.52. Išsamesnis skaičiavimo metodų apibūdinimas pateiktas II skyriuje.

1.53. Dauguma tarpinių prekių iš esmės gali būti naudojamos tik žemės ūkyje (sėklos ir sodmenys, trąšos, pesticidai ir pan.). Šiuo atveju žemės ūkio pirkimai yra pagrįsti duomenimis, susijusiais su šias tarpines prekes tiekiančių šakų pardavimais (įtraukus išorinę prekybą).

1.54. Tačiau taikant šią taisyklę neišvengiama tam tikros rizikos. Iš tikrųjų tarpinio vartojimo prekių, kurios dažniausia naudojamos žemės ūkyje, gamintojų pardavimai nebūtinai atitinka žemės ūkio sektoriaus šių prekių pirkimus, kadangi trąšos, pesticidai ir pan. gali būti perkami ir kitiems tikslams (komercinių vienetų atsargos, kitų vienetų, tokių kaip vieši parkai ir namų ūkiai, vartojimas ir t. t.).

F. KLASIFIKATORIUS

1. **Bendroji dalis**

1.55. ŽŪES yra neatsiejama Europos sąskaitų sistemos dalis, todėl jai sudaryti naudojamas Eurostato bendrasis ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius, NACE 1 red. NACE 1 red. — tai keturių lygių veiklos rūšių nomenklatūra, kuri buvo sudaryta 1990 metais. Iš tikrųjų tai yra bendrojo Europos Bendrijų ekonominės veiklos rūšių pramonės klasifikatoriaus, arba NACE, kurį 1970 metais pirmą kartą paskelbė Eurostatas, pakeitimas.

1.56. NACE 1 red. yra išsamesnis ISIC 3 red. ([1]) variantas, konkrečiai pritaikytas Europos ypatumams. NACE 1 red. taip pat yra tiesiogiai susijęs su statistiniu produktų klasifikatoriumi pagal veiklos rūšis (CPA) Europos ekonominėje bendrijoje, kuris yra pagrįstas Jungtinių Tautų centriniu produktų klasifikatoriumi (CPC).

1.57. NACE 1 red. yra veiklos rūšių klasifikatorius, naudojamas ekonominės veiklos rūšims nacionalinėse sąskaitose nustatyti. Jis yra pagrįstas toliau apibūdinta keturių lygių kodavimo sistema:

— pirmasis lygis, susidedantis iš pavadinimų, identifikuojamų pagal abėcėlinį vienos pozicijos kodą (sekcijos),

([1]) ISIC 3 red.: Jungtinių Tautų tarptautinis standartinis visų ekonominės veiklos rūšių pramonės klasifikatorius.

▼B

— tarpinis lygis, susidedantis iš pavadinimų, identifikuojamų pagal abėcėlinį dviejų pozicijų kodą (posekcijai),

— antrasis lygis, susidedantis iš pavadinimų, identifikuojamų pagal skaitmeninį dviejų pozicijų kodą (skyriai),

— trečiasis lygis, susidedantis iš pavadinimų, identifikuojamų pagal skaitmeninį trijų pozicijų kodą (grupės),

— ketvirtasis lygis, susidedantis iš pavadinimų, identifikuojamų pagal skaitmeninį keturių pozicijų kodą (klasės).

1.58. Paprastai kiekvieną ekonominių veiklos rūšių klasifikatoriaus lygį galima apibrėžti pagal jam būdingas prekes arba paslaugas. Todėl CPA yra naudojamas išsamiai apibūdinti įvairias žemės ūkio ekonomines veiklos rūšis, naudojant papildomą dviejų ženklų skirstymą, kuris leidžia išsamiau apibrėžti pavadinimus.

1.59. Ekonominės veiklos rūšis atitinka grupę vietinių VRV, užsiimančių ta pačia arba panašia ekonomine veikla. Pačiu detaliausiu klasifikacijos lygiu ekonominės veiklos rūšis apima visus vietinius VRV, priskiriamus tai pačiai NACE 1 red. klasei (keturi ženklai) ir todėl užsiimančius ta pačia, šioje nomenklatūroje apibrėžta veikla (ESS 95, 2.108). Todėl apibrėžiant žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies sritį būtina tiksliai nurodyti:

— jai būdingas veiklos rūšis,

— ŽŪES būdingus vienetus.

2. **Žemės ūkio būdingų veiklos rūšių apibrėžimas**

1.60. Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis, kaip apibūdinta ŽŪES, atitinka NACE 1 red. 01 skyrių.

1.61. ŽŪES yra nacionalinių sąskaitų palydovinė sąskaita, kurios pagrindinės sąvokos, principai ir taisyklės yra pagrįstos ESS 95. Tačiau pastaroji yra tik bendroji ekonomikos struktūra ir turi būti pritaikyta prie konkrečių žemės ūkio reikalavimų. Šie konkretūs reikalavimai iš esmės atsiranda dėl specialių ŽŪES tikslų, turimų duomenų šaltinių ir specialaus žemės ūkio vienetų bei jų ekonominės veiklos rūšių pobūdžio. Dėl specialaus palydovinių sąskaitų pobūdžio būtina sudaryti ŽŪES būdingų žemės ūkio veiklos rūšių sąrašą, kuris akivaizdžiai turi būti pagrįstas NACE 1 red.

1.62. Sudarant nacionalines sąskaitas, žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis yra apibrėžiama kaip visi vienetai, atskirai arba kartu su kita nepagrindine ekonomine veikla atliekantys veiklą, kuri klasifikuojama NACE 1 red. 01 skyriuje „Žemės ūkis, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla“. 01 skyrių sudaro ([1]):

— 01.1 grupė: Žemės ūkio augalų auginimas; prekinė daržininkystė; sodininkystė,

— 01.2 grupė: Gyvulininkystė,

— 01.3 grupė: Žemės ūkio augalų ir gyvulių auginimas (mišrusis žemės ūkis),

— 01.4 grupė: Žemės ūkio ir gyvulininkystės paslaugų veikla, išskyrus veterinariją,

— 01.5 grupė: Medžioklė, gaudymas spąstais ir medžiojamųjų gyvūnų veisimas bei susijusių paslaugų veikla.

1.63. ŽŪES būdingų žemės ūkio veiklos rūšių sąrašas atitinka šias penkias veiklos rūšių grupes (nuo 01.1 iki 01.5), tačiau yra toliau nurodytų skirtumų:

— įtraukiama vyno ir alyvų aliejaus gamyba (naudojant tik tame pačiame ūkyje išaugintas vynuoges ir alyvas), augalinių medžiagų, skirtų pynimui, Kalėdų eglučių, vaismedžių, vynmedžių ir dekoratyvinių medelynų auginimas (priskiriama 02 skyriui Miškininkystė),

([1]) Taip pat žr. 4 skyrių „Paaiškinamieji raštai“: Eurostatas: NACE 1 red., Statistinis Europos bendrijos ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius, 2 tema, E serija, Liuksemburgas, 1996.

▼B

— neįtraukiama veikla, susijusi su sėklų auginimu iki dauginimo ir po jo bei tam tikra veikla, kuri NACE 1 red. yra laikoma žemės ūkio paslaugomis (t. y. drėkinimo sistemų eksploatacija, sodų, parkų ir sporto arenų bei pan. žaliųjų zonų planavimas, sodinimas ir priežiūra, medžių genėjimas ir gyvatvorių kirpimas; čia atsižvelgiama tik į žemės ūkio rangos darbus).

3. **Žemės ūkio būdingų vienetų apibrėžimas**

1.64. Turi būti įtraukti visi vienetai, kurie užsiima ŽŪES žemės ūkio ekonominei veiklos rūšiai būdinga veikla. Šie vienetai užsiima veikla, priskiriama šioms NACE 1 red. grupėms:

— 01.1 grupė: Žemės ūkio augalų auginimas; prekinė daržininkystė; sodininkystė:

— sėklų auginimas: tik sėklų dauginimu besiverčiantys vienetai,

— vyno (alyvų aliejaus) gamyba: tik tie vienetai, kurie šią gamybą vykdo naudodami tų pačių vienetų arba gamintojų grupių (pvz., kooperatyvų) išaugintas vynuoges (alyvas) ([1]),

— 01.2 grupė: Gyvulininkystė,

— 01.3 grupė: Žemės ūkio augalų ir gyvulių auginimas (mišrusis žemės ūkis),

— 01.4 grupė: Žemės ūkio ir gyvulininkystės paslaugų veikla, išskyrus veterinariją:

— išskyrus vienetus, kurie užsiima žemės ūkio paslaugų veikla, išskyrus rangos darbus (t. y. vienetai, kurie eksploatuoja drėkinimo sistemas arba teikia paslaugas, susijusias su sodų, parkų ir sporto arenų bei pan. žaliųjų zonų planavimu, sodinimu ir priežiūra, medžių genėjimu ir gyvatvorių kirpimu),

— 01.5 grupė: Medžioklė, gaudymas spąstais ir medžiojamųjų gyvūnų veisimas bei susijusių paslaugų veikla.

1.65. 1.64 punkte nurodytas sąrašas turėtų būti išplėstas, įtraukiant vienetus, auginančius Kalėdų eglutes, vaismedžius, vynmedžius ir dekoratyvinius medelynus, bei vienetus, auginančius augalines medžiagas, skirtas pynimui.

1.66. Iš pateikto sąrašo matyti, kad, išskyrus žemės ūkio valdas, kiti žemės ūkio būdingi vienetai yra šie: vyną ir alyvų aliejų gaminančių gamintojų grupės ir specializuoti vienetai, atliekantys žemės ūkio rangos darbus (plg. 1.20 ir 1.21). Nederėtų pamiršti, kad vienetai, kuriems žemės ūkio veikla yra tik laisvalaikio veikla, nėra priskiriami žemės ūkiui būdingiems vienetams (plg. 1.24).

4. **Įvairios pastabos**

a) 01.1 grupė: Žemės ūkio augalų auginimas; prekinė daržininkystė; sodininkystė

1.67. 01.1 grupė „Žemės ūkio augalai“ — tai sisteminis suskirstymas, leidžiantis klasifikuoti visą augalininkystės veiklą ES valstybėse narėse bei derliaus nuėmimo veiklą (augalų arba laukinių vaisių).

1.68. Norint traukti į apskaitą pašarinių augalų auginimą, jis turi būti ekonominės veiklos dalimi.

1.69. Skirtingai nei NACE 1 red., kur medelynų auginimas priskiriamas miškininkystei, ši veikla yra laikoma žemės ūkio veikla tiek, kiek ji susijusi su medžių sodinukų ir vaisinių krūmų, vynmedžių ir dekoratyvinių krūmų auginimu, o miško augalų auginimas yra laikomas miškininkystės veikla, jeigu augalai yra skirti miško medžiams auginti ([2]). Kalėdų eglučių auginimas taip pat laikomas žemės ūkio veikla, jeigu medžiai auginami medelynuose specialiais dekoratyvi-

([1]) Todėl skiriamos trys vyną gaminančio vieneto rūšys: maisto įmonės, žemės ūkio gamintojų grupės ir žemės ūkio valdos.

([2]) NACE apibrėžimai įvairiomis kalbomis šiek tiek skiriasi. NACE versijose vokiečių ir anglų kalbomis NACE 02.01 (miškininkystė ir medienos ruoša) priskiriama tik miško medžių medelynų auginimas. Todėl medelynų, kuriuose auginami vaismedžiai, vynmedžiai ir dekoratyviniai sodinukai, priskyrimas žemės ūkio šakai nebūtų laikomas nukrypimu nuo NACE.

▼B

niais tikslais. Tačiau, jeigu Kalėdų eglutės atsiranda kertant arba retinant miško medžius, tai yra laikoma miško gamyba.

1.70. ŽŪES nomenklatūroje žemės ūkio sėklos yra grupuojamos pavadinimu „Sėklos“, išskyrus javų (įskaitant ryžius), aliejinių augalų, baltymingų augalų ir bulvių sėklas, kurios atitinkamai priskiriamos prie atskirų javų ir aliejinių augalų rūšių, baltymingų augalų ir bulvių ([1]). Iš tiesų sėklų auginimas apima kelių rūšių gamybos veiklą: tyrimus (t. y. pirmos kartos sėklų prototipų auginimas), dauginimą (kurį žemės ūkio valdos atlieka pagal sutartį) ir sertifikavimą (t. y. rūšiavimą ir pakavimą specializuotuose gamybos vienetuose). Tik sėklų dauginimas yra būdinga žemės ūkio veikla, kadangi tyrimų ir sertifikavimo veiklą atlieka mokslo ir gamybos institutai, o ši veikla nepriklauso tradicinei žemės ūkio veiklai (t. y. gamtinių išteklių naudojimui siekiant išauginti augalus ir gyvūnus). Todėl sėklų auginimas ŽŪES reiškia tik padaugintų sėklų auginimą. Tarpinis sėklų vartojimas atitinka i) pirmos kartos sėklas, įsigytas siekiant jas dauginti, ir ii) sertifikuotas sėklas, įsigytas žemės ūkio gamintojų siekiant verstis augalininkyste.

1.71. Vynuogių misos, vyno ir alyvų aliejaus gamyba: CPA vyną ir alyvų aliejų traktuoja kaip maisto produktus. NACE 1 red. vyno ir alyvų aliejaus gamyba klasifikuojama posekcijyje DA „Žemės ūkio produktų ekonominės veiklos rūšys“ (15.93 klasė „Vyno gamyba iš šviežių vynuogių“ ir 15.41 klasė „Nevalyto aliejaus ir riebalų gamyba“). Žemės ūkiui priskiriama tik vyninių vynuogių ir alyvų auginimas (01.13 klasė „Vaisių, uogų, riešutų, prieskoninių ir gėrimams gaminti vartojamų augalų auginimas“). Tačiau pagal NACE 1 red. priimtą tvarką, kai vynas (alyvų aliejus) yra pagamintas iš vynuogių (alyvų), išaugintų to paties gamybos vieneto, jis priskiriamas žemės ūkiui (01.13 klasė). Dėl tokios tvarkos nereikia daryti skirtumo tarp vynuoges auginančio vieneto ir vyną gaminančio vieneto. Todėl visa tos pačios žemės ūkio valdos vyno (alyvų aliejaus) gamyba iš vynuogių (alyvų) yra žemės ūkio būdingos veiklos dalis.

1.72. Vyno gamyba vienetuose, glaudžiai susijusiuose su žemės ūkio valdomis, ŽŪES taip pat traktuojama kaip žemės ūkio būdinga veikla. Prie vienetų, glaudžiai susijusių su žemės ūkio valdomis, priskiriamos gamintojų grupės (pvz., vynmedžių augintojų kooperatyvai). Šios organizacijos priskiriamos žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai dėl jų pobūdžio, kadangi jos istoriškai buvo žemės ūkio valdų „pratęsimai“ (abipusiais pagrindais, susijusiąsias su gamyba ir pardavimu) ir paprastai joms priklauso. Priešingai, vyno (alyvų aliejaus) gamyba žemės ūkio produktų įmonėse nėra įtraukiama į ŽŪES (kadangi ji yra akivaizdžiai pramoninė dėl savo pobūdžio).

1.73. Vynuogių misos gamyba būdingų veiklos rūšių sąraše priskiriama prie vyno gamybos, kadangi vynuogių misą galima parduoti arba eksportuoti jos neperdirbus arba įtraukti ją į atsargas iki pardavimo arba eksporto vartojimui arba vyno gamybai per vėlesnį ataskaitinį laikotarpį.

1.74. Kadangi vynas, alyvų aliejus ir vynuogių misa (pastaroji tik tiek, kiek jos naudojama vyno fermentacijai per ataskaitinį laikotarpį) gaunama vykdant žemės ūkio gamybą ir perdirbant vynuoges bei alyvas, išaugintas tame pačiame vienete, į produkciją neturėtų būti įtraukiamos nei vynuogių misai ir vynui gaminti skirtos vynuogės, nei alyvų aliejui gaminti skirtos alyvos (t. y. pagrindiniai produktai). Jos yra laikomos vietiniu vieneto vartojimu, kuris nėra vertinamas kaip ekonominės veiklos rūšies produkcija (plg. 2.052). Vynuogių misa, kuri per ataskaitinį laikotarpį nenaudojama vyno fermentacijai, turėtų būti įtraukta į laikotarpio produkciją. Vyno fermentacijos laikotarpiu ji turėtų būti traukiama į apskaitą kaip tarpinis vartojimas (vartojimas tarp ekonominių veiklos rūšių), subalansuojantis atitinkamą atsargų sumažėjimą. Misą perdirbus gautas vynas turėtų būti traukiamas į apskaitą kaip produkcijos sudėtinė dalis.

1.75. Sodiniai (pvz., vynuogynai ir vaismedžių sodai) yra ilgalaikės gamybos priemonės, o jų įkūrimas turi būti traukiamas į apskaitą prie produkcijos. Sodinių savo poreikiams sodinimas priskiriamas prie „Ilgalaikių gamybos priemonių savo poreikiams“. Jeigu sodinius

([1]) Toks nukrypimas nuo bendrosios taisyklės naudojamas todėl, kad šiais specialiais atvejais didelė sėklų dalis gaunama iš įprastos atitinkamos javų, aliejinių augalų sėklų, ankštinių augalų arba bulvių derliaus produkcijos, o kitais atvejais jos gaminamos specializuotose valdose.

▼B

pagal sutartį pasodina specializuoti padaliniai, atitinkama vertė yra laikoma „Pardavimais“.

b) 01.2 grupė: Gyvulininkystė

1.76. Kaip ir augalininkystės veiklos atveju (plg. 1.67), šią grupę sudaro sisteminis visų ES valstybėse narėse gaminamų gyvulinės ir gyvūninės kilmės produktų suskirstymas.

1.77. CPA perinti skirti kiaušiniai klasifikuojami kartu su kiaušiniais vienoje subkategorijoje, tačiau pagal priimtą tvarką, ŽŪES jie yra traktuojami kaip naminių paukščių gamybos pusgaminiai ([1]).

1.78. Arklininkystė yra ŽŪES būdinga veikla, nepriklausomai nuo galutinės gyvūnų paskirties (veisimas, mėsos gamyba ar paslaugos). Tačiau reikėtų pastebėti, kad žirgų arklidžių ir jojimo mokyklų valdymas nėra žemės ūkio būdinga veikla (tai poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla: 92 skyrius) (plg. 2.210). Todėl ūkininkų pajamos, sukauptos iš tokios veiklos, neturėtų būti įtraukiamos į ŽŪES. Be to, į ŽŪES neįtraukiamas žirgų arba jojamų arklių laikymas, kuris nėra žemės ūkio gamybos proceso dalis. Panašiai traktuojami ir bulių kovoms auginami buliai.

1.79. Ekonominėse sąskaitose šalutiniai produktai ([2]), kurie automatiškai gaunami gaminant tam tikrus žemės ūkio produktus, nėra traukiami į apskaitą toje pačioje eilutėje kaip ir pats produktas. Jie įrašomi atskirai kiekvienos gamybos veiklos grupės pabaigoje, suskirstant juos pagal rūšis. Pavyzdžiui, augalininkystėje — šiaudai, runkelių lapai ir kopūstų lapai, žirnių ir pupų ankštys ir pan.; vyno fermentacijoje — nuosėdos ir vyno akmenys; alyvų aliejaus gamyboje – tokios atliekos kaip aliejinių augalų sėklų išspaudos; gyvūnų produkcijoje — negyvų medžiojamųjų gyvūnų odos, plaukai ir kailis, ausų siera, mėšlas ir srutos. Apskritai nė vienas iš šių produktų nėra pagrindinis gamybos tikslas, o tai paaiškina, kodėl jų statistiniai duomenys taip dažnai nepatikimi. Pačiame žemės ūkyje šie produktai dažniausia naudojami kaip gyvūnų pašarai arba dirvožemio savybes gerinančios medžiagos, tačiau kartais šie šalutiniai produktai parduodami ne žemės ūkio, o kitiems ekonomikos sektoriams, ir šiuo atveju produkcijos vertė turėtų būti traukiama į apskaitą ŽŪES.

c) 01.4 grupė: Žemės ūkio ir gyvulininkystės paslaugų veikla, išskyrus veterinariją

1.80. 01.4 grupei priskiriamą veiklą galima suskirstyti į dvi kategorijas:

— žemės ūkio paslaugos, teikiamos kaip rangos darbai gamybos etapu (t. y. žemės ūkio rangos darbai),

— „kitos“ žemės ūkio paslaugos (drėkinimo sistemų eksploatacija; sodų, parkų ir sporto arenų bei pan. žaliųjų zonų planavimas, sodinimas ir priežiūra; medžių genėjimas ir gyvatvorių kirpimas ir t. t.).

1.81. Antrosios kategorijos žemės ūkio paslaugų veikla nėra laikoma būdinga ŽŪES veikla (nors ji yra traukiama į apskaitą nacionalinių sąskaitų žemės ūkio sąskaitose) kadangi tai nėra tradicinė arba tipinė žemės ūkio veikla. Tačiau jos gali būti traukiamos į apskaitą kaip neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindinė veikla (kaip tai apibrėžta ŽŪES). Taikant tradicinį metodą, pagal kurį žemės ūkis apibūdinamas kaip dirvos kultivavimas, apimami visi darbai, skirti gamtiniams ištekliams naudoti ir eksploatuoti auginant augalus ir gyvūnus, kurie naudingi žmonijai. Nepaisant jų stiprėjančios ekonominės svarbos, buvo manoma, kad atsižvelgus į paslaugas, susijusias su aplinka, būtų nepagrįstai išplėstas pirmiau apibūdintas tradicinis metodas.

([1]) Šis nukrypimas reikalingas todėl, kad perinti skirtų kiaušinių ir vartoti skirtų kiaušinių gamybos procesai yra gana skirtingi ir nėra vienos bendros „kiaušinių“, kurių paskirtis gali būti nustatyta baigus gamybą, produkcijos. Nuo pat gamybos proceso pradžios perinti skirti kiaušiniai yra skirti paukščiams auginti. Todėl ŽŪES, jie traktuojami kaip ir paršeliai, kurie laikomi kiaulių auginimo produkcijos pusgaminiais.

([2]) Antrinis produktas — tai produktus, kuris formaliai susijęs su kitų produktų gamyba. Jis gali būti išskirtinis, kai siejamas su kitais tos pačios grupės produktais, tačiau jo gamyba vyksta tik šioje grupėje, arba paprastas, kai siejamas su kitais produktais, tačiau jo gamyba vyksta ne tik vienoje grupėje.

▼B

Žemės ūkio rangos darbai

1.82. Vykstant ekonominės specializacijos procesui, žemės ūkio valdos ir namų ūkiai seniai nustojo atlikti tam tikras funkcijas, kurias dabar atlieka vis daugiau specializuotų verslų, turinčių savo gamybos vienetus. Šis funkcijų suskirstymas daugiausia susijęs su žemės ūkio produktų perdirbimu (skerdimu ir mėsos perdirbimu, javų malimu, duonos, sviesto ir sūrio gamyba bei sėklų perdirbimu naujuose sektoriuose), o vėlesnėje pakopoje su tam tikrais prekybiniais sandoriais. Tai ypač pastebima atsižvelgiant į esminius žemės ūkį veikiančius struktūrinius pasikeitimus, dažniau naudojamą stambiąją techniką ir žemės ūkio veiklą, kuri tiesiogiai prisideda prie augalininkystės ir gyvulininkystės produktų gamybos ir kuri vis dažniau išnuomojama specializuotiems vienetams.

1.83. Iš šių veiklos rūšių paminėtinas tręšimas mėšlu ir kalkėmis, arimas, sėjimas, ravėjimas, apsauga nuo kenkėjų, augalų apsauga, šieno ruošimas, kūlimas ir avių kirpimas.

1.84. Visai šiai veiklai būdinga tai, kad ji dažniausia yra privaloma žemės ūkio produktų gamybos proceso dalis ir yra susijusi su šių produktų gamyba.

1.85. Veikla, kuri nėra tiesiogiai susijusi su žemės ūkio produktų gamyba, t. y. nevykdoma žemės ūkio gamybos etapu (transportas trečiųjų asmenų sąskaita ir pieno pristatymas į pieninę yra ne žemės ūkio veiklos, sudarančios kitos ekonominės veiklos rūšies dalį, pavyzdžiai), neturėtų būti įtraukiama į ŽŪES (nebent tai yra veikla, kurios negalima atskirti nuo pagrindinės žemės ūkio veiklos; plg. 1.12).

1.86. Reikėtų prisiminti, kad šis klasifikavimas taikomas tik tiek, kiek atitinkamą veiklą atlieka tik specializuoti vienetai. Tačiau, jeigu ūkininkas samdo techniką be operatoriaus arba tik su tais operatoriais, kurie jam reikalingi, o veiklą naudodamas techniką tęsia pats ūkininkas, ši veikla priskiriama NACE 1 red. 71 skyriui. Tokia padėtis dažniausia susidaro tada, kai naudojama paprasta technika, kuriai nereikia daug remonto ir dažniausia ji samdoma piko metu, kai yra didžiausia technikos paklausa (plg. 1.23).

1.87. Žemės ūkio gamybos etapu atliekami rangos darbai susiję su brangios technikos ir įrenginių naudojimu. Tokius darbus gali atlikti:

a) specializuoti rangovai, kuriems tai yra pagrindinė veikla (rangovai tikrąja prasme);

b) žemės ūkio valdos

Savininkų atliekami rangos darbai dažniausia yra tokie:

— kalbant apie ūkininkų papildomas pajamas, pats lanksčiausias pavidalas – tai atsitiktinė pagalba kaimynams. Šiai kategorijai taip pat priskiriamas patalpų gyvuliams, daugiausia kiaulėms ir naminiams paukščiams, skyrimas, gyvulininkystė už mokestį (ypač penėjimas). Patalpos gali būti suteikiamos kitam ūkininkams priklausantiems gyvuliams arba gyvuliai gali būti pramonės įmonės, dažniausia tiekėjo (pvz., pašarinių augalų augintojo arba prekybininko) arba pirkėjo (pvz., skerdėjo), nuosavybė,

— daugiau ar mažiau savarankiškas technikos fondas, kuris atitinka sisteminės kaimynų tarpusavio pagalbos formą. Didelės technikos sąnaudos ir mažas jų panaudojimo koeficientas individualioje valdoje skatina valdas, kurios turi tokios technikos, sudaryti technikos fondus, kuriais gali naudotis kitos valdos ir kurie turi reikalingų darbuotojų. Vis dažniau ūkininkai pagrindines žemės ūkio pajamas gauna iš rangos darbų, kuriuos teikia asmenims, kuriems žemės ūkis tėra tik nepagrindinė veikla ir kurie tam tikrais atvejais yra tik žemės savininkai,

— žemės ūkio technikos kooperatyvai ([1]). Tai yra dideli kooperatyvai, turintys apmokamus darbuotojus; jie panašūs į specializuotus rangovus;

([1]) Įrenginiai ir technika priklauso kooperatyvams, skirtingai nei bendras technikos, kuri dažniausia priklauso atskiroms valdoms, fondas.

▼B

c) įmonės, kurios dalyvauja vėlesnėje gamybos pakopoje ir kurios augina vaisius arba daržoves ir pačios jas perdirba (pvz., konservų gamyklos, pagal sutartį konservuojančios žirnelius);

d) įmonės, kurios dalyvauja ankstesnėje gamybos pakopoje. Prie jų priskiriami žemės ūkio technikos prekybininkai, kurie atlieka rangos darbus. Nors, žiūrint iš ŽŪES perspektyvų, kiti atvejai mažai tikėtini, yra teorinė galimybė, kad pesticidų gamintojas gali pats naudoti produktą. Tačiau, jeigu tai daroma taikant ypač šiuolaikiškus metodus, tai nebūtinai yra rangos darbai žemės ūkio gamybos etapu, jau nekalbant apie tai, kai tokių darbų reguliariai neatlieka pats ūkininkas (pvz., parazitų purškimas aviacijos priemonėmis).

1.88. Tais atvejais, kai reikia nuspręsti, ar veikla turi būti laikoma rangos darbais, (t. y. darbais, kuriuos žemės ūkio gamybos procese paprastai atliktų pačios žemės ūkio valdos), reikėtų atminti tai, kad svarbu yra ne tik šios veiklos pobūdis, bet ir konkrečios aplinkybės, kurioms esant ji atliekama, t. y. „žemės ūkio gamybos procesas“.

1.89. Gyvulininkystė, kuria ūkiai verčiasi už užmokestį (žemės gyvuliams suteikimas), yra žemės ūkio rangos darbai, kadangi jie yra žemės ūkio gamybos proceso dalis. Tačiau šiai eilutei nepriskiriamas privatus jojamųjų arklių auginimas ir priežiūra, kadangi ši veikla yra ne prekių gamyba, o tikra paslauga, kaip apibrėžta ESS 95 (NACE 1 red. O sekcija). Be to, darbai, susiję su parkų, sodų, golfo aikštynų ir pakelės sodinių sodinimu ir priežiūra, neturėtų būti laikomi žemės ūkio gamybos procesu.

1.90. Nesvarbu, kokios rūšies kompensacija mokama asmenimis, atliekantiems rangos darbus. Tai nebūtinai turi būti fiksuoto dydžio atlygis (t. y. darbo užmokestis siauraja prasme); kompensacija gali būti ir pelno pasidalijimas arba mišraus tipo (pavyzdžiui, veršelius penintis ūkininkas kaip kompensaciją paprastai gauna fiksuotą sumą už kiekvieną gyvulį ir grynojo pelno dalį). Kompensacija taip pat gali būti tam tikra produkcijos dalis.

1.91. Nepaisant to, darbus visuomet turi atlikti nepriklausomos įmonės: šiai kategorijai nepriskiriami darbai, kuriuos atlieka apmokami valdos darbuotojai. Iš valdos perspektyvos, atlygis už tokį darbą (pavyzdžiui, apmokamo kerdžiaus atliekamą darbą) yra darbo užmokesčio sąnaudos ir priskiriamos eilutei „kompensacija darbuotojams“. Priešingai, įmonės, kuri melžimą atliko kitoms žemės ūkio valdoms pagal sutartį, darbai ŽŪES traukiami į apskaitą ir kaip produkcija (paslaugų pardavimas) iš rangovo perspektyvos, ir kaip tarpinis vartojimas (paslaugų pirkimas) iš žemės ūkio valdos perspektyvos.

d) 01.5 grupė: Medžioklė, gaudymas spąstais ir medžiojamųjų gyvūnų veisimas bei susijusių paslaugų veikla

1.92. Šią veiklos rūšių grupę sudaro šios veiklos rūšys: i) gyvūnų medžioklė ir gaudymas spąstais maistui, kailiui arba odai, moksliniams tyrimas, zoologijos sodams arba auginimui kaip naminiai gyvulėliai; ii) kailių, roplių ar paukščių odų gamyba iš medžioklės arba gaudymo spąstais veiklos; iii) atsargų papildymas medžiojamaisiais gyvūnais; iv) paslaugos skatinti medžioklę ir gaudymą spąstais komerciniais tikslais. Reikėtų pastebėti, kad odų ir išdirbtų odų iš skerdyklų ir medžioklės, kuri yra sporto arba laisvalaikio veikla, gamyba nėra priskiriama žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies būdingai veiklai. Be to, „medžioklės“ grupei nepriskiriamas medžiojamųjų gyvūnų auginimas valdose, nes tai turėtų būti traukiama į apskaitą kaip klasės „Kitų gyvų gyvūnų auginimas“ dalis.

5. **ŽŪES žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies ir nacionalinių sąskaitų centrinės struktūros žemės ūkio šakos neatitikimai**

1.93. ŽŪES žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis, apibūdinta 1.62–1.66 punktuose, skiriasi tam tikrais atžvilgiais nuo šakos, kaip apibrėžta nacionalinėse sąskaitose. Skirtumai susiję su būdingų veiklų ir vienetų apibrėžimais. Juos galima apibendrinti taip:

ŽŪES žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis = NS žemės ūkio šaka

\+ Vyno ir alyvų aliejaus gamybos vienetai (gamintojų grupės, kooperatyvai ir t. t.)

▼B

+ Gamybos vienetai, gaminantys medžiagą pynimui

+ Gamybos vienetai, medelynuose auginantys Kalėdų eglutes, vaismedžius, vynmedžius ir dekoratyvinius medžius

– Sėklų gamyba užsiimantys vienetai (moksliniams tyrimams arba sertifikavimui)

– Gamybos vienetai, teikiantis susijusias žemės ūkio paslaugas, išskyrus žemės ūkio rangos darbus (t. y. drėkinimo sistemų eksploatacija; sodų, parkų ir sporto arenų bei pan. žaliųjų zonų planavimas, sodinimas ir priežiūra; medžių genėjimas ir gyvatvorių kirpimas)

– Vienetai, kurių žemės ūkio veikla yra tik laisvalaikio veikla

II. **PRODUKTŲ SANDORIAI**

2.001. Produktų sandoriai parodo produktų kilmę ir naudojimą. Produktai — tai prekės ir paslaugos, sukuriamos gamybai priskiriamos veiklos metu. Pagrindinės ESS 95 apibrėžtos produktų sandorių kategorijos yra: produkcija, tarpinis vartojimas, galutinio vartojimo išlaidos, faktinis galutinis vartojimas, bendrasis kapitalo formavimas, prekių ir paslaugų eksportas bei prekių ir paslaugų importas.

2.002. Kaip jau minėta 1.40 ir 1.41, tik produkcija, tarpinis vartojimas ir bendrasis kapitalo formavimas traukiamas į apskaitą ŽŪES. Gamybos sąskaitoje produkcija traukiama į apskaitą kaip ištekliai, o tarpinis vartojimas — kaip panaudojimas. Bendrasis kapitalo formavimas traukiamas į apskaitą kaip panaudojimas (turto pokytis) kapitalo sąskaitoje.

A. BENDROSIOS TAISYKLĖS

1. **Ataskaitinis laikotarpis**

2.003. ŽŪES ataskaitinis laikotarpis yra kalendoriniai metai.

2. **Vienetai**

a) Kiekiai

2.004. Paprastai kiekiai turėtų būti nurodomi tūkstančiais tonų (10 000 hl vynuogių misai ir vynui) vienos dešimtosios tikslumu. Gyvūnams naudojamas gyvasis svoris.

b) Kainos

2.005. ŽŪES kainos turėtų būti nurodomos už toną (10 hl vyno ir vynuogių misos).

2.006. ŽŪES kainos turi būti nurodomos apvalinant iki artimiausio sveiko skaičiaus arba vienos ar dviejų dešimtųjų dalių, priklausomai nuo turimų kainų duomenų statistinio patikimumo.

c) Vertės

2.007. Vertės turėtų būti nurodomos nacionalinės valiutos vienetų milijonais.

3. **Apskaitos laikas**

2.008. ESS 95 (1.57) srautai (ypač produktų sandoriai ir paskirstymo sandoriai) traukiami į apskaitą kaupimo principu, t. y. tada, kai ekonominė vertė sukuriama, pakeičiama arba išnyksta arba kai atsiranda, pakeičiami arba atšaukiami reikalavimai ir įsipareigojimai, o ne tada, kai faktiškai atliekamas mokėjimas.

a) Produkcija

2.009. Produkcija turėtų būti įvertinama ir traukiama į apskaitą jos sukūrimo metu. Todėl ji trauktina į apskaitą tada, kai yra pagaminama, o ne kai už ją sumoka pirkėjas.

▼B

2.010. ESS 95 gamyba traktuojama kaip nepertraukiamas procesas, per kurį prekės ir paslaugos paverčiamos kitomis prekėmis ir paslaugomis. Šis procesas gali vykti įvairiais laikotarpiais, priklausomai nuo produktų, o laikotarpiai gali trukti ilgiau kaip ataskaitinis laikotarpis. Todėl taip apibūdinant gamybą ir taikant kaupimo principą, produkcija traukiama į apskaitą kaip nebaigta gamyba. Todėl, remiantis ESS 95 (3.58), žemės ūkio produktų produkcija turėtų būti traukiama į apskaitą taip, lyg ji būtų nepertraukiamai gaminama per visą gamybos laikotarpį (o ne tik tada, kai nuimamas derlius arba paskerdžiami gyvūnai). Augantys augalai ir žuvų arba gyvūnų, auginamų žmonėms vartoti, atsargos turėtų būti traktuojamos kaip nebaigtos gamybos atsargos vykstant gamybos procesui ir pakeičiamos į gatavų produktų atsargas užbaigus procesą.

2.011. Produkcijos kaip nebaigtos gamybos apskaita yra pageidautina ir būtina ekonominei analizei atlikti, kai gamybos procesas trunka ilgiau nei ataskaitinis laikotarpis. Tai leidžia išlaikyti sąnaudų ir produkcijos apskaitos nuoseklumą, siekiant gauti reikšmingų duomenų apie pridėtinę vertę. Kadangi ŽŪES yra pagrįsta kalendoriniais metais, galima daryti prielaidą, kad nebaigtos gamybos apskaita taikoma tik tiems produktams, kurių gamybos procesas nebuvo baigtas kalendorinių metų pabaigoje (tačiau ir tais atvejais, kai per ataskaitinį laikotarpį labai sparčiai keičiasi bendrasis kainų lygis) ([1]).

2.012. Tačiau ūkio produktų, kurių gamybos ciklas trumpesnis nei ataskaitinis laikotarpis, produkcijos nereikėtų traukti į apskaitą kaip nebaigtos gamybos. Iš tiesų produkcijos traukimas į apskaitą gatavo produkto etapu, t. y. nuėmus derlių (augalininkystės atveju), leidžia išlaikyti reikiamą produkcijos ir gamybos sąnaudų nuoseklumą. Tai taikytina daugumai žemės ūkio produkcijos, kurios gamybos ciklas trumpesnis kaip vieneri metai. Be to, nebūtina trumpo ciklo augalininkystės, kurios gamybos procesas tęsiasi ir antrais kalendoriniais metais, traukti į apskaitą kaip nebaigtos gamybos (plg. 2.172.). Šiais atvejais augantys augalai nelaikomi nebaigtos gamybos atsargomis.

2.013. Praktiškai nebaigtos gamybos apskaitos metodas taikomas tik produktams, kurių gamybos ciklas ilgas. Šie produktai — tai visų pirma gyvuliai, augaliniai produktai, tokie kaip vynas (kurio išlaikymas yra neatsiejama gamybos proceso dalis) ir sodiniai. Iš tiesų Europos Sąjungos kainų įprasta tendencija nėra labai žymi ir ji neturėtų būti laikoma pagrindu tam tikrus produktus traukti į apskaitą kaip nebaigtą gamybą (nors taip gali būti išskirtiniais atvejais, plg. 2.172).

2.014. Kai nuimamas produktų, kurių gamybos ciklas ilgas ir kurie buvo traukti į apskaitą kaip nebaigta gamyba, derlius (augalininkystė) arba jie paskerdžiami (gyvūnai), gamybos procesas užbaigiamas ir nebaigta gamyba paverčiama gatavų produktų atsargomis, kurias galima parduoti arba panaudoti kitai paskirčiai. Vykstant gamybos procesui, kiekvienais metais traukiamą į apskaitą vertę, kuri įrašoma kaip produkcija prie nebaigtos gamybos, galima gauti gatavo produkto vertę paskirstant proporcingai per kiekvieną laikotarpį patirtoms sąnaudoms (NSS 93, 6.96).

2.015. Gyvūnai: gyvulininkystės produkcijai paprastai reikalingas laikotarpis, kuris gali apimti kelis ataskaitinius laikotarpius iki proceso užbaigimo. Nuo gimimo laiko galima ir tikslinga traukti į apskaitą kiekvieną produkcijos etapą, t. y. kiekvieną atskirų gyvūnų amžiaus grupę (tačiau gamybos proceso dalies iki gimimo negalima traukti į apskaitą, kadangi jos negalima atskirti nuo paslaugų, sunaudotų auginant tėvus).

2.016. Darbinių gyvulių auginimo procesas formaliai užbaigiamas jiems gimus; nuo tada jie yra traukiami į apskaitą kaip pagrindinis turtas. Žinoma, tada gyvūnų dar negalima naudoti numatytai paskirčiai, tačiau individualūs nukrypimai yra tokie, kad bet kuris nustatyto amžiaus parinkimas visais atvejais būtų itin netinkamas. Gimimo momentas buvo pasirinktas dėl praktinių sumetimų, visų pirma kadangi tolimesnis naudojimas, kuriam jie skirti, yra nustatomas jau šiuo etapu.

2.017. Tai ne visuomet taikytina galvijams, kiaulėms, avims ir kitiems gyvuliams, kurie gali būti auginami veisimui arba skerdimui. Jeigu yra galimybė jaunus gyvulius skirstyti pagal jų būsimą panaudojimą, gyvuliai, skirti naudoti kaip gamybos veiksniai, turėtų būti traukiami į apskaitą kaip BPKF nuo pat jų gimimo (BPKF savo poreikiams, t. y.

([1]) Plg. su NSS 6.72–6.79 ir 6.94–6.100.

▼B

jie yra laikomi nebaigta gamyba, o jų augimas traukiamas į apskaitą kaip produkcija, plg. ESS 95, 3.112). Kitais atvejais gyvuliai įtraukiami į atsargas kaip nebaigta gamyba iki jie subręsta ir yra naudojami kaip gamybos veiksniai (pvz., kaip pieninės karvės, veisimui ar kitai gamybinei paskirčiai, pavyzdžiui vilnos gamybai). Tada jie priskiriami prie pagrindinio kapitalo. Gyvuliai, kurie buvo atskirti nuo veisimo bandų iki juos paskerdžiant, turėtų būti traukiami į apskaitą kaip atsargos, o ne pagrindinis turtas.

2.018. Viščiukų auginimas yra traktuojamas specialiai, jeigu jis apima du ataskaitinius laikotarpius. Inkubatoriuose perimi kiaušiniai laikotarpio pabaigoje yra laikomi viščiukų produkcija ir ŽŪES traukiami į apskaitą prie naminių paukščių produkcijos (kaip nebaigta gamyba) (plg. 2.048).

2.019. Vynas: produkcija turėtų būti traukiama į apskaitą kaip nebaigta gamyba, kadangi jo išlaikymas yra gamybos proceso dalis ir gali tęstis kelis ataskaitinius laikotarpius. Panašiai ir vynuogių misos, kuri nebėra žalia misa, bet ir dar ne vynas, fermentacija ataskaitinio laikotarpio pabaigoje yra traktuojama kaip ir inkubatoriuose perinami kiaušiniai, o ŽŪES traukiama į apskaitą kaip nebaigta vyno gamyba.

2.020. Sodiniuose auginamas turtas: prekės, skirtos BPKF savo poreikiams (išskyrus gyvulius), tokios kaip derlių duodantys daugiamečiai produktai, turėtų būti traukiamos į apskaitą kaip BPKF atitinkamo turto sukūrimo metu.

b) Tarpinis vartojimas

2.021. Prekės ir paslaugos turėtų būti traukiamos į apskaitą tada, kai jos įtraukiamos į gamybos procesą, t. y. kai jos faktiškai suvartojamos, o ne kai nuperkamos arba perkeliamos sandėliuoti.

2.022. Konkretaus ataskaitinio laikotarpio prekių vartojimas praktiškai atitinka prekių pirkimus arba įsigijimus pridėjus pradines atsargas ir atėmus galutines atsargas laikotarpio pabaigoje ([1]).

2.023. Paslaugos traukiamos į apskaitą pirkimo metu. Kadangi paslaugos negali būti sandėliuojamos, pirkimo laikas taip pat yra ir suvartojimo laikas.

2.024. Toliau išvardytos paslaugos, kurios yra šios taisyklės išimtis:

— paslaugos, susijusios su prekių pirkimu, pavyzdžiui, prekybos ir transporto paslaugos, yra traukiamos į apskaitą kaip tarpinis vartojimas tuo metu, kai sunaudojamos atitinkamos prekės (plg. 2.111),

— paslaugos, kurios yra laikomos nuolatinėmis, pavyzdžiui, draudimo paslaugos. Jos yra traukiamos į apskaitą ataskaitinio laikotarpio pabaigoje proporcingai už metus arba jų dalį mokėtino mokesčio daliai. Atitinkamai traukiamos į apskaitą sumos nebūtinai atitinka per tam tikrą laikotarpį sumokėtas draudimo įmokas.

c) Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas

2.025. BPKF yra traukiamas į apskaitą ilgalaikio turto nuosavybės perdavimo vienetui, kuris jį ketina panaudoti gamybai, metu. Nepaisant to, yra dvi šio principo išimtys: pirma, finansinio lizingo būdu įsigytas turtas traukiamas į apskaitą taip, tarsi naudotojas savininku tapo tada, kai jis galėjo panaudoti prekes (plg. 2.122). Antra, BPKF savo poreikiams traukiamas į apskaitą turto sukūrimo metu (išskyrus galvijus, kiaules, avis ir kitus gyvulius, kurių būsimo naudojimo negalima aiškiai identifikuoti, kadangi gyvūnai yra priskirti atsargoms kaip nebaigta gamyba, plg. 2.017).

2.026. Atitinkamai sukuriant vaismedžių sodus ir vynuogynus (ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams), jeigu ne visi būtini darbai buvo užbaigti iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos, per ataskaitinį laikotarpį sunaudotų medžiagų ir suteiktų paslaugų vertė traukiama į apskaitą kaip BPKF laikotarpio pabaigoje.

2.027. Žemės pirkimas ir pardavimas bei susijusios sąnaudos traukiamos į apskaitą nuosavybės perdavimo metu. Tačiau grynasis žemės įsigijimas nepriskiriamas BPKF, kadangi žemė nėra sukurtas turtas. Grynasis žemės įsigijimas (ir kitas nesukurtas materialusis turtas) trau-

([1]) Plg. 2.029–2.031 dėl laiko, kada traukiamos į apskaitą atsargos.

▼B

kiamas į apskaitą kapitalo sąskaitoje (nefinansinio turto įsigijimų sąskaitoje).

d) Atsargų pokyčiai

2.028. Atsargų pokyčiai atitinka ataskaitiniu laikotarpiu atsargas papildžiusių ir iš atsargų išimtų prekių skirtumą.

2.029. Atsargas papildančios prekės — tai vėliau gamybos procese skirtos suvartoti prekės (sąnaudų atsargos), kurios yra traukiamos į apskaitą nuosavybės perdavimo metu, arba pačios ekonominės veiklos rūšies prekės, skirtos naudoti ateityje, pvz., parduoti arba priskirti vieneto pagrindiniam kapitalui (produkcijos atsargos), kurios traukiamos į apskaitą kaip atsargos, kai yra baigiama jų gamyba.

2.030. Ekonominės veiklos rūšies nebaigtų produktų (traukiamų į apskaitą kaip nebaigta gamyba) atveju, per ataskaitinį laikotarpį sunaudotų medžiagų ir suteiktų paslaugų vertė taip pat traukiama į apskaitą kaip atsargos to laikotarpio pabaigoje (išskyrus trumpalaikio ciklo augalus, plg. 2.012; todėl per ataskaitinį laikotarpį sunaudotų medžiagų ir suteiktų paslaugų dalis bus sunaudota atitinkamai nepadidėjus atsargų vertei).

2.031. Iš atsargų išimtos prekės — tai gamybos procesui naudojamos prekės, jeigu tai sąnaudų atsargos arba, prekės, paliekančios ekonominės veiklos rūšį ir skirtos parduoti arba naudoti kitai paskirčiai, jeigu tai yra produkcijos atsargos. Pirmuoju atveju prekės atimamos iš ekonominės veiklos rūšies atsargų jų faktinio tarpinio suvartojimo gamybos procese metu; antruoju atveju jos atimamos iš atsargų pardavimo arba kitokio panaudojimo metu.

B. PRODUKCIJA

(plg. ESS 95, 3.07–3.58)

1. **Bendrosios pastabos apie ESS 95 ir ŽŪES produkcijos sąvokas**

2.032. ESS 95 sąvoka „gamyba“ apibūdina procesą, o sąvoka „produkcija“ — sukurtas prekes ir paslaugas; labai svarbu nepamiršti šio skirtumo. Remiantis ESS 95 (3.14), produkciją sudaro per ataskaitinį laikotarpį sukurti produktai.

2.033. Remiantis ESS 95, produkcija taip pat laikoma i) prekės ir paslaugos, kurias vienas vietinis VRV teikia kitam vietiniam VRV, kai abu vietiniai VRV priklauso tam pačiam instituciniam vienetui, ii) vietinio VRV pagamintos prekės, ataskaitinio laikotarpio, kurio metu jos buvo pagamintos, pabaigoje likusios atsargose, neatsižvelgiant į jų vėlesnį panaudojimą. Tačiau tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu ir tame pačiame vietiniame VRV pagamintos ir suvartotos prekės bei paslaugos atskirai nenurodomos. Todėl sąskaitose jos neįrašomos kaip to vieneto produkcijos arba tarpinio vartojimo dalis.

2.034. ŽŪES naudojama produkcijos sąvoka, kuri yra susijusi su „visos produkcijos“ sąvoka, yra pagrįsta ESS 95 pritaikymu, kadangi kai kurios tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu tame pačiame žemės ūkio vienete pagamintos ir suvartotos žemės ūkio prekės ir paslaugos traukiamos į apskaitą kaip visos žemės ūkio veiklos produkcija. Kriterijai, taikomi šioms prekės ir paslaugoms identifikuoti ir priskirti prie žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcijos, yra išdėstyti 2.055. ESS 95 ir ŽŪES taikomo metodo skirtumus atitinka tie vartojimo pačiame vienete elementai, kurių vertė įtraukiama ir į produkciją, ir į tarpinį vartojimą. Todėl, nepriklausomai nuo to, kuris metodas taikomas, pridėtinė vertė išlieka tokia pati.

2.035. Kaip minėta 1.34, šis ESS taisyklės pakeitimas yra pagrįstas specialiu žemės ūkio veiklos pobūdžiu ir žemės ūkio valda (kaip vietiniu VRV). Be to, tai leidžia:

— pagerinti žemės ūkio sąskaitų ekonominę analizę, ypač nustatant techninius koeficientus ir pridėtinės vertės normas (produkcijos ir tarpinio vartojimo santykį),

— pagerinti ekonominės veiklos pošakių ir įvairių šalių techninių koeficientų ir pridėtinės vertės normų palyginimą. Iš tikrųjų vienete suvartojamai produkcijai dažniausia priskiriami tik keli labai specifiniai produktai (tokie kaip grūdai, baltymingų ir aliejinių augalų produktai, pašariniai augalai ir pienas gyvuliams šerti),

▼B

o vartojimo pačiame vienete dydžiai labai skiriasi, priklausomai nuo ekonomikos šakos ir šalies,

— padidinti gamybos, pajamų formavimo ir verslo pajamų sąskaitų nuoseklumą: įgyvendinus bendrosios žemės ūkio politikos reformą 1992 metais, buvo padidintas būtinas produktų sandorių (produkcija, tarpinis vartojimas ir pan.) ir paskirstymo sandorių (kompensacija darbuotojams, subsidijos, mokesčiai, renta, palūkanos ir pan.) nuoseklumas, kadangi šiuo metu subsidijoms (kai kurios iš jų skirtos pačioje šakoje suvartojamiems produktams) tenka svarbus vaidmuo formuojant ir plėtojant žemės ūkio pajamas.

2.036. Nors tai nėra siūloma ESS 95, ŽŪES taikoma taisyklė yra numatyta NSS (plg. NSS 93, I priedas, 15) dėl specialaus žemės ūkio pobūdžio bei Maisto ir žemės ūkio organizacijos (FAO) metodiniame vadove ([1]). Galiausiai tai leidžia itin sumažinti produkcijos vertinimų skirtumą, atsirandantį dėl pagrindinio vieneto (vietinio VRV arba vienarūšės gamybos vieneto) pasirinkimo.

2. **Žemės ūkio veiklos produkcija: kiekiai**

2.037. Sudarant ŽŪES, produkcija yra palaipsniui suskirstoma pagal kiekius.

Žemės ūkio išteklių ir panaudojimo schema

<table>
<tr><td colspan="6">Bendroji produkcija (1q)</td><td></td></tr>
<tr><td>Nuostoliai (2q)</td><td colspan="5">Panaudotina produkcija (3q)</td><td>Pradinės atsargos (PA) (4q)</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="6">Visi turimi ištekliai (5q)</td></tr>
<tr><td></td><td rowspan="2">Vartojimas vienete (6q)</td><td rowspan="2">Gamintojų perdirbimo veikla (7q)</td><td rowspan="2">Galutinis vartojimas savo poreikiams (8q)</td><td rowspan="2">Viso pardavimai (9q)</td><td rowspan="2">S (*) (10q)</td><td>Galutinės atsargos (GA) (11q)</td></tr>
<tr><td>GA-PA (**) (12q)</td></tr>
</table>

(*) S = ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams.
(**) GA-PA = atsargų pokytis. Pateiktoje schemoje daroma prielaida, kad galutinės atsargos yra didesnės už pradines atsargas.

2.038. Šio laipsniško skaičiavimo pradinis taškas yra:

— bendroji produkcija (1q) arba

— panaudotina produkcija (3q),

priklausomai nuo to, ar ataskaitiniai derliaus duomenys apima laukų, derliaus ir ūkio nuostolius, ar ne.

a) Bendroji produkcija

Bendroji produkcija: (1q)

2.039. Tai pradinis taškas šalims, į kurių oficialius derliaus statistinius duomenis įtraukiami nuostoliai. Remiantis ekonominės veiklos rūšies sąvoka, reikia įvertinti visus ekonominės veiklos rūšiai priskiriamų žemės ūkio vienetų žemės ūkio veiklos produktus (kaip minėta 1.62 ir 1.63). Laikantis 1.31 priimtos tvarkos (kad ne žemės ūkio vienetų nepagrindinės žemės ūkio veiklos produkcijos nėra, kadangi visa žemės ūkio veikla yra laikoma atskiriama ir todėl sudaro jų pačių vietinio žemės ūkio VRV pagrindinę veiklą), visa žemės ūkio produkcija turi būti traukiama į apskaitą, išskyrus tą, kurią pagamina vienetai, kuriems žemės ūkio veikla yra tik laisvalaikio veikla (plg. 1.24).

b) Nuostoliai

Nuostoliai: (2q)

2.040. Šis straipsnis skirtas pasikartojantiems prekių atsargų nuostoliams (plg. 2.041), prie kurių priskiriami ūkių laukų, derliaus ir kiti nuostoliai (dėl greito produktų gedimo, klimato sąlygų, pavyzdžiui, šalnos, sausros ir pan.). Čia neturėtų būti priskiriami nuostoliai, patiriami įvairiais pardavimo etapais, t. y. vežant iš ūkio, sandėliuojant pas prekybos agentus ir perdirbant arba apdirbant perdirbimo pramonėje. Priešingai, turėtų būti įtraukiami gamintojų pardavimui pateikti produktai, kurie sugenda dar neparduoti (ypač vaisiai ir daržovės).

([1]) FAO (1996) Maisto ir žemės ūkio ekonominių sąskaitų sistema, Jungtinės Tautos, Roma.

▼B

Nuostolių rūšys

2.041. Remiantis ESS 95, gamintojai gali patirti trijų rūšių nuostolius: pasikartojančius atsargų nuostolius (ESS 95, 3.117 ir 3.118), ypatingus atsargų nuostolius (ESS 95, 6.25.e) ir nuostolius dėl stichinių nelaimių (ESS 95, 6.22 ir 6.23.b).

Trijų rūšių nuostolių apskaita

2.042. Traukiant į apskaitą prekių atsargų nuostolius, reikia skirti pasikartojančius nuostolius nuo ypatingų ir stichinių nelaimių padarytų nuostolių, tačiau nuostolių apskaita taip pat priklauso nuo kiekvienos šalies produkcijos apskaičiavimo metodo ir pagrindinės statistinės medžiagos rūšies.

2.043. Jeigu produkcija apskaičiuojama remiantis pradinių ir galutinių atsargų, pardavimų ir kito galimo panaudojimo (pavyzdžiui, kaip ilgalaikių gamybos priemonių savo poreikiams) duomenimis, pasikartojantys nuostoliai jau yra atimti iš atsargų pokyčių, o juos įtraukus į apskaitą vėliau straipsnyje „nuostoliai“, jie būtų skaičiuojami du kartus. Priešingai, jeigu produkcijos apskaičiavimui naudojami ne duomenys apie atsargas, o gerai pagrįsti skaičiavimai, pavyzdžiui, faktiniai duomenys apie gimimus, turėtų būti traukiami į apskaitą atitinkamo ataskaitinio laikotarpio gamybos pasikartojantys nuostoliai bei auginimui ar penėjimui importuotų arba per ankstesnius laikotarpius gimusių gyvūnų nuostoliai.

2.044. Prekių atsargų ypatingi nuostoliai ir nuostoliai dėl stichinių nelaimių turi būti traukiami į apskaitą kaupiamosiose sąskaitose, t. y. „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitoje. Todėl į produkciją įtraukiamos visos šių nuostolių vertės.

2.045. Ilgalaikio turto nuostoliai (pasikartojantys, ypatingi arba dėl stichinių nelaimių) (pavyzdžiui, melžiamų karvių, veislinių gyvulių ir pan.) turėtų būti traukiami į apskaitą „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitoje. Jie neturi jokio poveikio produkcijos vertei. Reikėtų pabrėžti, kad sodinius, kurie jau duoda derlių, veikiantys nuotoliai turėtų būti traukiami į apskaitą kaip „ilgalaikio kapitalo vartojimas“ arba „kiti turto apimties pokyčiai“, priklausomai nuo nuostolių rūšies.

c) Panaudotina produkcija

Panaudotina produkcija: (3q) = (1q) minus (2q) = bendroji produkcija minus nuostoliai (gamintojo etapu)

2.046. Tai pirmasis straipsnis, kurį įrašo šalys, į kurių ataskaitinius derliaus statistinius duomenis neįtraukiami nuostoliai. Tai yra disponuojama ataskaitinio laikotarpio produkcija, kuri bus parduodama, naudojama kaip gamybos priemonės, perdirbama paties gamintojo, suvartojama jo valdoje, sandėliuojama arba naudojama kaip ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams.

d) Pradinės atsargos

Pradinės atsargos: (4q)

2.047. Jas sudaro nuosavų gatavų produktų arba pusgaminių atsargos, esančios žemės ūkio valdoje (t. y. laikomos gamintojų) ataskaitinio laikotarpio pradžioje. Todėl čia neturėtų būti įrašomos skirtingų pardavimo etapų atsargos ir intervencinės atsargos (plg. 2.201 ir toliau dėl gyvulių traktavimo).

2.048. Prie pradinių „naminių paukščių“ atsargų turėtų būti priskiriami ir inkubatoriuose perinami kiaušiniai ataskaitinio laikotarpio pradžioje, kadangi jie yra laikomi naminių paukščių pusgaminiais (plg. 2.018).

e) Visi turimi ištekliai

Visi turimi ištekliai: (5q) = panaudotina produkcija plius pradinės atsargos (3q plius 4q)

f) Vartojimas vienete

Vartojimas vienete: (6q)

▼B

2.049. Vartojimo vienete eilutėje traukiami į apskaitą produktai, pagaminti žemės ūkio vienete (vietiniame VRV) ir sunaudoti tame vienete kaip to paties ataskaitinio laikotarpio gamybos proceso sąnaudos.

2.050. Visi žemės ūkio vieneto kitiems gaminantiems žemės ūkio vienetams parduoti žemės ūkio produktai (išskyrus gyvulius; plg. 2.067 ir 2.208) turi būti traukiami į apskaitą kaip pardavimai, o vėliau — kaip tarpinis vartojimas. Prie jų priskiriamos prekės, kurios apdorojamos arba perdirbamos, ir jų šalutiniai produktai (pvz., nugriebto pieno, sėlenų, išspaudų ir cukrinių runkelių masės bei viršūnių grąžinimas, o taip pat sėklų grąžinimas po apdorojimo).

Vartojimo vienete klasifikavimas

2.051. Vartojimą vienete galima suskirstyti pagal atitinkamų produktų naudojimą:

2.052. Produktai, kurie tai pačiai žemės ūkio veiklai sunaudojami ekonominės veiklos rūšies ribose (t. y. tos pačios klasės veiklos NACE 1 red. keturių ženklų lygyje):

— sėklos (javams, daržovėms, gėlėms ir t. t.): iš naujo panaudotos tam pačiam augalui,

— vyninės vynuogės ir vynuogių misa: naudojama vynui gaminti,

— alyvos: naudojamos alyvų aliejui gaminti,

— pienas: naudojamas gyvuliams šerti.

2.053. Produktai, kurie skirtingai žemės ūkio veiklai sunaudojami ekonominės veiklos rūšies ribose (t. y. kitos klasės veiklos NACE 1 red. keturių ženklų lygyje).

Tai daugiausia augaliniai produktai, naudojami pašarams, tačiau jiems priskiriami ir gyvūninės kilmės šalutiniai produktai, naudojami kitos veiklos gamybos procese (srutos ir mėšlas, naudojamas kaip trąšos augalininkystėje). Augaliniai produktai, naudojami gyvuliams šerti, gali būti klasifikuojami pagal įprastą jų pardavimo laipsnį (kuris įvertinamas apskritai):

— paprastai parduodami pašarų produktai: javai (kviečiai, rugiai, miežiai, avižos, kukurūzai, sorgas, ryžiai ir kiti javai); baltymingi augalai; bulvės; aliejinių augalų sėklos (rapsų sėklos, saulėgrąžų sėklos, sojos pupelės ir kitų aliejinių augalų sėklos),

— paprastai neparduodami pašarų produktai:

  — vienmečiai pašariniai augalai: šakniavaisiai (cukriniai runkeliai, pašariniai runkeliai, griežčiai, pašarinės ropės, pašarinės morkos, pašariniai kopūstai ar garbanotieji kopūstai ir kiti šakniavaisiai); pašariniai kukurūzai ir kiti žalieji pašarai (žali, džiovinti arba konservuoti),

  — daugiamečiai pašariniai augalai: nuolatiniai ir laikini pašariniai produktai, gauti vykdant ekonominę veiklą (žali, džiovinti arba konservuoti),

  — pašariniai šalutiniai produktai (šiaudai, pelai, augalų lapai ir liekanos bei kiti pašariniai šalutiniai produktai).

Vartojimo vienete apibrėžimas, įtraukiamas į ekonominės veiklos rūšies produkciją

2.054. Žemės ūkio produktai, kurie yra vartojami pačiame vienete, neįtraukiami į ekonominės veiklos rūšies produkcijos vertinimą, jeigu jie neatitinka tam tikrų kriterijų. Ribojančių vartojimo vienete apskaitos kriterijų nustatymas tenkina du reikalavimus: metodinį, kadangi nukrypus nuo ESS taisyklių formaliai, reikėjo nenukrypti nuo jų dvasios (įtraukiant dvi atskiras veiklas), ir praktinį, kadangi kuriami kriterijai tyrėjo tapti tiksliu ir palyginamu pagrindu nustatant, kuris vartojimas vienete turėjo būti traukiamas į apskaitą, kad šis produkcijos vertinimo metodas būtų galimas.

▼B

2.055. Šie kriterijai yra tokie:

1. Dvi vykdomos veiklos turėtų būti priskiriamos skirtingiems NACE 1 red. keturių ženklų lygiams (01 skyrius: Žemės ūkis, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla). Todėl taikant šį kriterijų neįmanoma, pavyzdžiui, įvertinti gyvuliams šerti naudojamo pieno ir toje pačioje valdoje išaugintų ir augalams auginti naudojamų sėklų (per tą patį ataskaitinį laikotarpį).

2. Žemės ūkio produktas turėtų turėti didelės ekonominės vertės dideliam ūkininkų skaičiui.

3. Duomenys apie kainas ir kiekius turėtų būti gaunami be didelių sunkumų. Kai kurių neparduodamų produktų atveju šį kriterijų sunku patenkinti.

2.056. Laikantis atrankos kriterijų, pagal kuriuos vienete vartojami produktai įtraukiami į produkcijos vertinimą, apibrėžimo (plg. 2.055), tik augaliniai produktai, naudojami pašarams (parduodami arba ne) įtraukiami į ekonominės veiklos rūšies žemės ūkio produkciją.

2.057. Jeigu šie produktai įtraukiami į ekonominės veiklos rūšies produkciją, jie taip pat turi būti traukiami į apskaitą kaip tarpinis vartojimas, taip laikantis principo, kad yra atsižvelgiama į visus pagamintus kiekius, kurie vėliau panaudojami kitai gamybos veiklai per ataskaitinius metus (plg. 2.055). Jeigu pokytis iš produkcijos į tarpinį vartojimą trunka ilgiau kaip atitinkami ataskaitiniai metai, atitinkami produkcijos kiekiai turėtų būti įrašomi kaip nagrinėjamo produkto „galutinės atsargos“ per ataskaitinius metus.

2.058. Gyvūniniai pašaliniai produktai nepriskiriami vartojimui vienete dėl praktinių sunkumų, kadangi nėra duomenų apie kiekius, o ypač kainas.

g) Gamintojų perdirbimo veikla

Gamintojų perdirbimo veikla: (7q)

2.059. Gamintojų perdirbimo veiklos eilutėje traukiami į apskaitą kiekiai, pagaminti tolesniam žemės ūkio gamintojų atliekamam perdirbimui (pvz., pienas, perdirbamas sviestui arba sūriui gaminti, obuoliai, perdirbami obuolių misai arba sidrui gaminti), tačiau su sąlyga, kad ši perdirbimo veikla yra atskiriama nuo pagrindinės žemės ūkio veiklos (remiantis apskaitos dokumentais, plg. 1.26). Turėtų būti traukiamos į apskaitą tik žaliavos (pvz., žalias pienas, obuoliai), o ne iš jų pagaminti perdirbti produktai (pvz., sviestas, obuolių misa ir sidras). Kitaip tariant, šioje eilutėje neatsižvelgiama į darbą, atliktą perdirbant žemės ūkio produktus. Gamintojui atlikus perdirbimą sukurti produktai nacionalinėse sąskaitose bus traukti į apskaitą „žemės ūkio“ subsektoriaus produkcijoje (plg. 1.04 ir 1.05).

2.060. Jeigu ši perdirbimo veikla yra neatskiriama ne žemės ūkio veikla, šios perdirbimo veiklos produktas traukiamas į apskaitą žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcijos vertėje (plg. 1.25). Pagrindiniai žemės ūkio produktai, šiai perdirbimo veiklai naudojami kaip tarpinis vartojimas, nėra traukiami į apskaitą nei kaip produkcija, nei kaip tarpinis vartojimas. Ši taisyklė atsiranda todėl, kad šios dvi veiklos rūšys (žemės ūkio produktų gamyba ir jų perdirbimas) negali būti išskirtos remiantis apskaitos dokumentais. Atitinkamai šių dviejų veiklos rūšių sąnaudos traukiamos į apskaitą kartu, o jų produkcija įvertinama kaip perdirbtų produktų produkcija.

h) Galutinis vartojimas savo poreikiams

Galutinis vartojimas savo poreikiams: (8q)

2.061. Prie jo priskiriama:

i) produktai, sunaudoti ūkininkų namų ūkių, kurie juos pagamino;

ii) produktai, atsirandantys žemės ūkio vienete (valdoje) ir naudojami mokėjimams natūra kaip atlygis, mokamas valdos darbininkams, arba keitimui į kitas prekes.

2.062. Žemės ūkio vieneto atskiriamu būdu perdirbti žemės ūkio produktai (t. y. sukuriant vietinį ne žemės ūkio VRV), kuriuos suvartoja ūkininkų namų ūkiai, yra įrašomi prie „Maisto produktų, gėrimo ir tabako gamybos“ ekonominių veiklos rūšių (NACE 1 red. posekcijis DA) produkcijos kaip galutinis vartojimas savo poreikiams. Priešingai, žemės ūkio produktų, perdirbtų neatskiriamu būdu, vartojimas žemės

▼B

ūkio valdose (t. y. neatskiriamos ne žemės ūkio perdirbimo veiklos produkcija) traukiamas į apskaitą kaip šios veiklos galutinis vartojimas savo poreikiams (plg. 2.080) ir įtraukiamas į žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkciją.

2.063. Priskirta savininko užimamo būsto vieneto nuomos vertė įrašoma ne čia, o prie šakos „nuosavo turto nuoma“ (NACE 1 red. 70.20 klasė). Būsto nuoma yra ne žemės ūkio veikla, kuri visuomet laikoma atskiriama nuo žemės ūkio veiklos.

i) Pardavimai

Pardavimai: (9q)

2.064. Ši eilutė apimta žemės ūkio vienetų žemės ūkio produktų pardavimus kitiems vienetams (žemės ūkio arba kitų šakų), įskaitant pardavimus sandėliavimo ir intervenciniams centrams, išskyrus ilgalaikio turto netekimus. Ji suskirstoma į vietinius pardavimus už ekonominės veiklos rūšies ribų, vietinius pardavimus kitiems žemės ūkio vienetams ir pardavimus užsienyje.

2.065. Todėl konkretaus vieneto pardavimus atitinka apyvarta, gauta iš jo produkcijos pardavimo. Reikėtų pastebėti, kad gyvūnų, klasifikuojamų kaip ilgalaikis turtas, kurie atskiriami nuo produktyvios bandos (eksportui arba paskerdimui), pardavimai nėra traukiami į apskaitą. Gyvūnai, klasifikuojami kaip ilgalaikis turtas, kurie atskiriami nuo produktyvios bandos, perkeliami į atsargas iki jų pardavimo, tačiau šių gyvūnų pardavimai (paskerdimui arba eksportui) sąskaitose matomi kaip atsargų sumažėjimas, kuris atspindimas tik kapitalo sąskaitoje. Atitinkama produkcija jau buvo priskirta prie ilgalaikių gamybos priemonių savo poreikiams ([1]), o vėliau traukiama į apskaitą gamybos sąskaitoje.

2.066. Gyvuliai, kurie laikomi atsargomis: remiantis 2.064 pateiktu apibrėžimu, gyvulių, kurie laikomi atsargomis, perdavimas kitai valdai yra laikomas pardavimu. Šis pardavimas gali būti kompensuojamas išėmimu iš atsargų, jeigu ataskaitinio laikotarpio pradžioje gyvuliai traukiami į apskaitą kaip atsargos (priešingu atveju traukiami į apskaitą tik pardavimai).

2.067. Gyvulių įsigijimas yra įrašomas prie atsargų, jeigu produktai nėra perparduodami per ataskaitinį laikotarpį. Tačiau įsigyti gyvuliai negali būti traktuojami kaip tarpinis vartojimas, kadangi tarpinio vartojimo prekės iš esmės yra skirtos dingti (arba bent jau iš esmės pasikeisti) per gamybos procesą. Šie gyvūnai yra laikomi nebaigta gamyba, kadangi gyvulių auginimo procesas nėra visiškai nutraukiamas (auginimo procesas baigiamas paskerdimo metu). Todėl įsigijimai traukiami į apskaitą kaip nebaigtos gamybos atsargų papildymas ir įrašomi kaip „neigiami“ pardavimai, o ne kaip tarpinis vartojimas. Jeigu prekyba vyksta tarp valdų rezidenčių, pardavimai ir atitinkami pirkimai kompensuoja vieni kitus (išskyrus nuosavybės perdavimo sąnaudas) ([2]). Atsižvelgiant į tokį specialų prekybos gyvais gyvūnais tarp žemės ūkio vienetų traktavimą, „gyvulių ir gyvūninių produktų“ eilutėje nėra tarpinio vartojimo ([3]).

2.068. Gyvuliai, klasifikuojami kaip ilgalaikis turtas: prekyba ilgalaikio turto gyvuliais tarp žemės ūkio vienetų yra traukiama į apskaitą ne prie pirmiau apibrėžtų pardavimų, bet kaip prekyba turtu (traukiama į apskaitą kapitalo sąskaitoje kaip žemės ūkio BPKF). Jeigu prekyba vyksta tarp valdų rezidenčių, pardavimai ir atitinkami pirkimai kompensuoja vieni kitus (išskyrus perdavimo sąnaudas).

2.069. Gyvų gyvūnų (neskirtų nedelsiant paskersti) importo apskaita: kaip ir prekybos tarp valdų rezidenčių atveju, gyvuliai, traktuojami kaip atsargos (išskyrus nedelsiant skerstinus gyvulius) ir žemės ūkio vienetų importuoti per ataskaitinį laikotarpį, traukiami į apskaitą kaip nebaigtos gamybos atsargų padidėjimas ir todėl atimami iš pardavimų. Tačiau gyvuliai, klasifikuojami ir importuojami kaip ilgalaikis turtas (pavyzdžiui, veisliniai gyvūnai), neturėtų būti atimami iš pardavimų.

([1]) Šių gyvūnų produkcija apskaičiuojama pridedant ilgalaikes gamybos priemones savo poreikiams (= turto padidėjimas atėmus netekimus) ir pardavimus (= netekimus).

([2]) Vertinant prekybą, nuosavybės perdavimo sąnaudos (prekybos antkainiai ir transporto išlaidos) įtraukiamos į įsigijimo vertę. Prekybos tarp valdų rezidenčių atveju, pardavimai ir pirkimai kompensuoja vieni kitus, išskyrus perdavimo sąnaudas, kurios apskaičiuojant produkciją traktuojamos kaip „neigiami pardavimai“.

([3]) Identiškai traktuojami kiti žemės ūkio produktai, turintys atsargų pobūdį.

▼B

2.070. Nepaisant to, kadangi dažnai yra sunku tinkamai atskirti įvairias gyvūnų kategorijas remiantis turimais ES duomenų šaltiniais (gyvūnus, kurie klasifikuojami kaip ilgalaikis turtas, nuo gyvūnų, klasifikuojamų kaip atsargos), visas importas yra laikomas skirtas didinti gyvūnų atsargas, o visų importuotų gyvūnų vertė (išskyrus nedelsiant skerstinų) atimama iš pardavimų vertės. Toks apskaitos metodas užtikrina, kad išorinė prekyba gyvais gyvūnais traktuojama panašiai kaip ir tuo atveju, kai rengiant gyvulių auginimo statistinius duomenis apskaičiuojama bendroji vietinė gamyba.

j) Ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams

Ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams: (10q)

2.071. Prie jų priskiriama tik:

— darbai, kuriuos atlieka žemės ūkio vienetai (pvz., darbo jėgos, technikos ir kitų gamybos priemonių naudojimas, įskaitant sodmenis) savo poreikiams skirtiems sodiniams, tokiems kaip vaismedžių sodai, vynuogynai, uogų sodiniai ir apynių laukai, pasodinti. Apskritai vaismedžių sodų, vynuogynų ir pan. sodinimo savo poreikiams darbus sudaro daugybė atskirų darbų, kurių negalima sudėti į konkrečius kiekius,

— gyvūnai, išauginti žemės ūkio vienetuose ir perkelti į jų pagrindinį kapitalą (plg. 2.161). Tai yra gyvūnai, išauginti produkcijai, kurią jie teikia reguliariai (daugiausia veisliniai gyvuliai, meldžiami gyvuliai, darbiniai gyvūnai, avys ir kiti gyvūnai, auginami dėl jų vilnos; plg. 2.202).

k) Galutinės atsargos

Galutinės atsargos: (11q)

2.072. Tai yra gatavų produktų arba nebaigtos gamybos atsargos ekonominės veiklos rūšies valdose (t. y. turimos gamintojų) ataskaitinių metų pabaigoje. Čia neturėtų būti išvardijamos skirtingų pardavimo etapų atsargos (ypač prekiautojų ir perdirbimo įmonių turimi rezervai) ir intervencinės atsargos.

2.073. Čia taip pat turėtų būti įrašomi tie produktai, kurie laikomi tik laikinai ir vėliau sunaudojami ekonominės veiklos rūšies ribose (pvz., javai pašarams, sėklos ir sodmenys ir pan.), kadangi produktą įtraukiant į atsargas nėra žinomas galutinis jo panaudojimas.

l) Visi panaudojimai

Visi panaudojimai: (12q) (neįskaitant vartojimo vienete) = (7q) + (8q) + (9q) + (10q) + (11q) = gamintojų atliekamas perdirbimas plius galutinis vartojimas savo poreikiams plius pardavimai plius ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams plius galutinės atsargos.

2.074. Šis įrašas yra 7q–11q skilčių suma.

m) Atsargų pokytis

Atsargų pokytis: (12q) = (11q) minus (4q) = atsargų papildymai (A) minus išėmimai iš atsargų (W)

2.075. Ekonominės veiklos rūšies atsargų pokytis (išskyrus atsargas įvairiais pardavimo etapais) per ataskaitinius metus yra vertinamas apskaičiuojant atsargų papildymų ir išėmimų skirtumą arba pradinių ir galutinių atsargų skirtumą. Pastaruoju atveju apskaičiuojat vertes reikia atimti kitus apimties ir turimo turto vertės padidėjimo (atėmus sumažėjimą) pokyčius (plg. 2.179 ir toliau).

n) Žemės ūkio veiklos produkcija

Žemės ūkio veiklos produkcija = (6q, gyvūniniai pašarai) + (7q) + (8q) + (9q) + (10q) + (12q)

▼B

2.076. Remiantis produkcijos sąvoka ir vartojimo vienete (plg. 2.049 ir toliau), žemės ūkio produktų perdirbimo (plg. 2.059 ir 2.060) ir galutinio vartojimo savo poreikiams (plg. 2.061, 2.062, 2.063) apskaitos taisyklėmis, žemės ūkio veiklos produkciją galima pavaizduoti taip:

Ištekliai	Panaudojimas	Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies žemės ūkio produkcija
Bendroji produkcija	Pardavimai (visi, išskyrus prekybą gyvūnais tarp žemės ūkio valdų)	X
	Atsargų (gamintojų) pokyčiai	X
– Nuostoliai	Ilgalaikės gamybos priemonės (sodiniai, duodantys ilgalaikį derlių, produktyvūs gyvūnai) savo poreikiams	X
	Galutinis vartojimas (žemės ūkio produktų) savo poreikiams	X
= Panaudotina produkcija	Gamintojų atliekamas perdirbimas (žemės ūkio produktų, atskiriama veikla)	X
	Vartojimas vienete: — tai pačiai veiklai: (sėklos, pienas gyvuliams šerti, vyninės vynuogės, alyvos alyvų aliejui, perinti skirti kiaušiniai)	
	— skirtingai veiklai:augaliniai produktai, naudojami pašarams (javai, aliejinių augalų sėklos, pašariniai augalai, parduodami arba ne, ir pan.)	X
	gyvūniniai šalutiniai produktai, naudojami augalininkystei (srutos, mėšlas)	

2.077. Lyginant su ankstesne „galutinės produkcijos“ sąvoka, kuria buvo pagrįsta ŽŪES, į naująją žemės ūkio veiklos produkcijos vertinimo sąvoką įtraukta prekyba žemės ūkio prekėmis ir paslaugomis tarp žemės ūkio vienetų ir gyvulių pašarų produktų (parduodamų arba ne) vartojimas vienete.

3. **Neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos produkcija**

2.078. Išskiriamos dvi „neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos“ rūšys (plg. 1.29):

— „žemės ūkio produktų perdirbimas“: šiai grupei priskiriama veikla, kuria pratęsiama žemės ūkio veikla ir kuriai naudojami žemės ūkio produktai. Žemės ūkio produktų perdirbimas yra tipinė šios pirmosios grupės veikla,

— „kita neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindinė veikla“: šiai grupei priskiriama veikla, kuriai naudojama žemės ūkio valda ir jos žemės ūkio gamybos priemonės. Ji ne tokia vienoda kaip pirma grupė.

2.079. Apskritai šioms veiklos rūšims priskiriami įvairūs produktai (prekės ir paslaugos), kurių kiekiai negali būti sumuojami.

2.080. Šios veiklos produktas yra skirtas pardavimui, natūriniams mainams, mokėjimams natūra, galutiniam vartojimui savo poreikiams (plg. 2.062) arba laikymui atsargose.

▼B

4. **Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcija**

2.081. Remiantis žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcijos apibrėžimu (plg. 1.16), žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkciją sudaro žemės ūkio produktų (plg. 2.076–2.077) produkcijos ir neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos sukurtų prekių ir paslaugų (plg. 2.078–2.080) suma.

5. **Produkcijos vertinimas**

2.082. Produkcija yra vertinama bazine kaina. Bazinė kaina yra kaina, kurią gamintojams moka pirkėjas, įsigyjantis pagamintos prekės arba suteiktos paslaugos vienetą, atėmus už tą vienetą sumokėtus mokesčius, susijusius su jo gamyba arba pardavimu (t. y. produktų mokesčius), ir pridėjus visas tam vienetui skirtas subsidijas, susijusias su jo gamyba arba pardavimu (t. y. subsidijas produktams). Į bazinę kainą neįskaičiuojamos transporto išlaidos, kurioms gamintojas išrašo atskiras sąskaitas faktūras. Į bazinę kainą įskaičiuojami toje pačioje sąskaitoje faktūroje nurodyti priedai už transportavimą, net jei jie sąskaitoje faktūroje nurodyti atskira eilute (plg. ESS 95, 3.48).

2.083. Bazine kaina turėtų būti vertinamos tokios produkcijos sudedamosios dalys kaip pardavimai, mokėjimai natūra, atsargų papildymai ir vienete suvartoti produktai. Panašiai produkcija galutiniam naudojimui savo poreikiams (t. y. ilgalaikės gamybos priemonės savo poreikiams ir galutinis vartojimas savo poreikiams) turėtų būti vertinama panašių rinkoje parduodamų produktų bazine kaina. Nebaigta gamyba ir jos papildymai vertinami proporcingai dabartinei gatavo produkto bazinei kainai. Jeigu pastaroji turi būti įvertinta iš anksto, apskaičiavimas turi būti pagrįstas faktinėmis patirtomis išlaidomis pridėjus sumą, atitinkančią numatomą likutinį perteklių arba mišrias pajamas.

2.084. Nustatant ŽŪES pagal „grynąją“ apskaitos sistemą (plg. 3.033 ir 3.035–3.043), gamintojo į sąskaitą faktūrą įrašytas PVM neįskaitomas nustatant bazinę kainą.

2.085. Gamintojo gauta kaina atitinka gamintojų kainai (neįskaitant sąskaitos faktūros PVM), kaip apibrėžta NSS 93 (t. y. kaina iš ūkio). Bazinę kainą galima gauti prie gamintojų kainos pridėjus subsidijas ir atėmus produktų mokesčius (išskyrus PVM). Jeigu dėl produktų mokesčio arba subsidijos priskyrimo konkrečiam produktui problemų sunku apskaičiuoti bazinę kainą, produkcija gali būti apskaičiuota tiesiogiai bazine kaina. Tokiu atveju ji gaunama tiesiogiai iš gamintojų kainos vertės (be sąskaitos faktūros PVM) atėmus produktų mokesčių (išskyrus PVM) vertę ir pridėjus subsidijų produktams vertę.

2.086. Produkciją vertinant bazine kaina būtina daryti skirtumą tarp produktų mokesčių (išskyrus PVM) ir subsidijų produktams (plg. 3.027 ir 3.053) bei kitų gamybos mokesčių ir subsidijų gamybai (plg. 3.044 ir 3.058). Produktų mokesčiai ir subsidijos produktams nėra įtraukiamos į ekonominės veiklos rūšies pajamų formavimo sąskaitą (į šią sąskaitą įtraukiami tik kiti gamybos mokesčiai ir kitos subsidijos gamybai, plg. 3.055).

2.087. Gamintojų už konkrečią prekę gaunama kaina ne visuomet yra tokia pati; ji gali skirtis, *inter alia*, priklausomai nuo pristatymo rūšies. Pavyzdžiui, gamintojų tiesiogiai eksportuojamų prekių kokybinė struktūra gali skirtis nuo nacionaliniam vartojimui skirtų pardavimų arba vietinių pardavimų kitiems žemės ūkio vienetams struktūros. Galutinė šių prekių kaina būtų skirtinga. Reikėtų pastebėti, kad tais atvejais, kai gaminantis vienetas tiesiogiai eksportuoja savo produkciją, ŽŪES būtina atsižvelgti į piniginių kompensacinių sumų už eksportą gavimą arba mokėjimą.

2.088. Šie bendrieji vertinimo principai turi būti ypatingai taikomi tam tikriems produktams, tokiems kaip sezoniniai produktai ir vynas. Jų taikymas išaiškintas atsargų pokyčių vertinimą nagrinėjančioje dalyje (plg. 2.185–2.200).

C. TARPINIS VARTOJIMAS

(plg. ESS 95, 3.69–3.73)

1. **Apibrėžimas**

2.089. Tarpinis vartojimas susideda iš gamybos procese suvartotų prekių ir paslaugų vertės, išskyrus ilgalaikį turtą, kurio suvartojimas traukiamas į apskaitą kaip pagrindinio kapitalo suvartojimas. Tos prekės ir

▼B

paslaugos gamybos procese transformuojamos arba visiškai suvartojamos (plg. ESS 95, 3.69). Išsamiai klasifikuojant pagal skirtingas straipsnių kategorijas, tarpinis vartojimas rodo, kad žemės ūkis persipina su kitomis ekonomikos šakomis dėl naudojamų sąnaudų. Tarpinis vartojimas taip pat naudojamas kaip įrašas apskaičiuojant veiksnių intensyvumą (t. y. dviejų gamybos veiksnių koeficientas, pavyzdžiui, tarpinės gamybos ir darbo sąnaudų).

2.090. Tarpiniam vartojimui nepriskiriamas naujas arba esamas įsigytas ilgalaikis turtas, kuris buvo sukurtas ekonomikoje arba importuotas: jis yra traukiamas į apskaitą kaip BPKF (plg. 2.109 c–f). Tai liečia tuos objektus, kurie yra ne žemės ūkio ilgalaikis turtas, pavyzdžiui, pastatai ir kiti statiniai, technika ir įrenginiai, o taip pat žemės ūkio ilgalaikis turtas, pavyzdžiui, sodiniai ir produktyvūs gyvuliai. Nesukurto turto, pavyzdžiui, žemės įsigijimas taip pat nepriskiriamas tarpiniam vartojimui. Įrankiai ir kitos ilgalaikio vartojimo prekės (pjūklai, plaktukai, atsuktuvai ir pan.) traukiami į apskaitą kaip tarpinis vartojimas, jeigu jų pirkimo vertė ne didesnė kaip 500 eurų (1995 m. kainomis) už vienetą (arba jei jos perkamos tik dideliais kiekiais, visam sykiu pirktam kiekiui). Jeigu ši riba viršijama, šių ilgalaikio vartojimo gamybos priemonių prikimai traukiami į apskaitą kaip BPKF (plg. ESS 95, 3.70).

2.091. Prie tarpinio vartojimo priskiriamos prekės ir paslaugos, sunaudotos pagalbinei veiklai (pvz., pirkimų ir pardavimų administravimui, rinkodarai, apskaitai, transportui, sandėliavimui, priežiūrai ir pan.). Šių prekių ir paslaugų vartojimas neturėtų būti atskiriamas nuo prekių ir paslaugų, suvartotų pagrindinei (arba nepagrindinei) vietinio VRV veiklai.

2.092. Prie tarpinio vartojimo taip pat priskiriamos visos išlaidos prekėms ir paslaugoms, naudingos ne tik darbuotojams, bet labiausiai patiems darbdaviams ([1]) (pvz., kompensacijos darbuotojams už keliones, važiavimo į kitoje vietoje esančią darbo vietą, perkėlimo į kitą darbo vietą ir pramogų išlaidos, patirtos jiems atliekant savo pareigas; išlaidos teikiant patogumus darbo vietoje).

2.093. Atsižvelgiant į ekonominės veiklos rūšies sąvokos ir vietinio VRV kaip pagrindinio ŽŪES vieneto naudojimą, ekonominės veiklos rūšies tarpinis vartojimas apima prekes ir paslaugas, kurias vienas vietinis VRV suteikia kitam vietiniam VRV (gamybai), net jeigu šie vienetai priklauso tam pačiam instituciniam vienetui.

2.094. Prekyba gyvuliais, kuri yra panaši į nebaigtos gamybos atsargas (pvz., paršeliai ir perinti skirti kiaušiniai, plg. 1.77) ir vyksta tarp žemės ūkio vienetų, o taip pat gyvulių importas nėra priskiriamas tarpiniam vartojimui (arba bet kuriai produkcijos rūšiai) (plg. 2.066–2.070).

2.095. Prekės ir paslaugos, pagamintos ir suvartotos tame pačiame žemės ūkio vienete (t. y. pagamintos ir sunaudotos per tą patį ataskaitinį laikotarpį žemės ūkio gamybai), nėra traukiamos į apskaitą kaip tarpinis vartojimas, nebent jos taip pat priskiriamos ekonominės veiklos rūšies produkcijai (t. y. augaliniai produktai, naudojami pašarams, plg. 2.049–2.057; 2.060).

▼M2

_____

▼B

2. **Tarpinio vartojimo elementai**

a) Sėklos ir sodmenys

2.097. Ši eilutė apima visą supirktų vietinių ir importuotų sėklų ir sodmenų vartojimą dabartinei gamybai ir vynuogynų, vaismedžių sodų ir Kalėdų eglučių sodinių priežiūrai. Jai visų pirma priskiriami tiesioginiai sėklų ir sodmenų pirkimai iš kitų ūkininkų. Tačiau per tą patį ataskaitinį laikotarpį tame pačiame vienete išaugintos ir sunaudotos sėklos nėra traukiamos į apskaitą šioje eilutėje (plg. 2.052).

2.098. Reikėtų pastebėti, kad lauko augalų ir daržovių sėklų tarpinis vartojimas daugiausia atitinka i) pirmos kartos sėklas, kurias gamintojai įsigyja dauginimui, ir ii) sertifikuotas sėklas, kurias žemės ūkio valdų savininkai įsigyja augalininkystei.

([1]) Taip dažniausia yra tada, jeigu gamyba yra skatinama, o kartais įmanoma tik tada, jeigu darbdavys patiria šių išlaidų.

▼B

b) Energija; tepalai

2.099. Ši eilutė apima elektrą, dujas ir kitą kietą bei skystą kurą ir varomąsias medžiagas. Reikėtų pastebėti, kad turi būti parodytas tik energijos vartojimas žemės ūkio valdose, o ne vartojimas ūkininkų namų ūkiuose.

c) Trąšos ir dirvožemio savybes gerinančios medžiagos

2.100. Prie dirvožemio savybes gerinančių medžiagų priskiriamos, pavyzdžiui, kalkės, durpės, dumblas, smėlis ir sintetinės putos.

d) Augalų apsaugos priemonės ir pesticidai

2.101. Prie jų priskiriami herbicidai, fungicidai, pesticidai ir kitos panašios neorganinės ir organinės medžiagos (pvz., užnuodytas jaukas).

e) Veterinarinės išlaidos

2.102. Čia turėtų būti įrašomi medikamentai, už kuriuos sąskaita faktūra išrašoma atskirai nuo mokesčio veterinarijos gydytojui (medikamentai, kuriuos tiesiogiai skiria veterinarijos gydytojai, įrašomi kartu su mokesčiu), ir veterinarinės sąnaudos.

f) Gyvūnų pašarai

2.103. Ši eilutė apima visus supirktus vidinius ir importuotus perdirbtus arba neperdirbtus pašarus, įskaitant tuos, kurie gauti tiesiogiai iš kitų ūkininkų. Gyvūnų pašarams naudojami augaliniai produktai, pagaminti ir sunaudoti per tą patį ataskaitinį laikotarpį toje pačioje žemės ūkio valdoje, taip pat traukiami į apskaitą ir įrašomi eilutės „gyvūnų pašarai“ subpozcijoje kaip vartojimas vienete (plg. 2.057). Jie taip pat traukiami į apskaitą prie produkcijos.

2.104. Ruošiant ir konservuojant pašarus patirtos išlaidos (pvz., energijos išlaidos ir cheminių konservantų išlaidos ir pan.) turi būti suskirstytos pagal išlaidų rūšis, o ne derinamos su pačiais pašarais.

g) Medžiagų priežiūra

2.105. Šiai eilutei priskiriama:

— prekių ir paslaugų pirkimai priežiūrai (t. y. reguliariam atskirų sugadintų arba sulūžusių dalių keitimui) ir remontui, kuris reikalingas gamybos priemonių tinkamai būklei išlaikyti (plg. 2.127–2.129),

— augalų apsaugos įrenginių (išskyrus augalų apsaugos ir apsaugos nuo kenkėjų priemones, plg. 2.101), pavyzdžiui, detonatorių, apsaugos nuo krušos, dūmų nuo šalnos ir pan. pirkimai.

h) Pastatų priežiūra

2.106. Ši eilutė apima medžiagų pirkimus (cemento, plytų ir pan.), darbo sąnaudas arba bendras sąnaudas, patirtas ūkininkų atliekant žemės ūkio pastatų ar kitų statinių priežiūrą (išskyrus būsto statinius) (plg. 2.127–2.129).

i) Žemės ūkio paslaugos

2.107. Šios žemės ūkio paslaugos (kurias sudaro technikos ir įrenginių su atitinkama darbo jėga nuoma) yra neatsiejama žemės ūkio dalis (plg. 1.82–1.91) ir yra traukiamos į apskaitą kaip tarpinis vartojimas bei įrašomos prie „produkcijos“.

▼M2

j) Netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP)

2.107.1. Pagal ESS 95 susitarimą, žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies naudojamos netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) turėtų būti traukiamos į apskaitą kaip žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies tarpinis vartojimas (plg. ESS 95, I priedas).

k) Kitos prekės ir paslaugos

▼B

2.108. Prie šių kitų prekių ir paslaugų priskiriama:

a) renta, sumokėta tiesiogiai arba kaip nuomos sutarties dalis, už negyvenamųjų pastatų ir kito pagrindinio turto (materialiojo arba nematerialiojo), pavyzdžiui, technikos ir įrenginių be operatorių nuomą (plg. 1.23) arba kompiuterių programinės įrangos, naudojimą. Tačiau, jeigu negyvenamųjų pastatų, kuriuos nuomoja vietinis žemės ūkio VRV, negalima atskirti nuo žemės nuomos, viskas traukiama į apskaitą kaip žemės nuoma įmonės pajamų sąskaitoje (plg. 3.082);

b) mokesčiai už darbininkų medicininę apžiūrą;

c) mokesčiai žemės ūkio konsultantams, matininkams, buhalteriams, mokesčių konsultantams, teisininkams ir pan.;

d) mokslinių tyrimų, rinkos tyrimų ir reklamos paslaugų pirkimai, išlaidos darbuotojų mokymams ir panašioms paslaugoms;

e) išlaidos transporto paslaugoms: čia priskiriamos darbuotojų kelionių, važiavimo į kitoje vietoje esančią darbo vietą ir perkėlimo į kitą darbo vietą išlaidų, kurias jie patiria vykdydami savo pareigas, dažniausia darbdavio naudai, kompensacijos bei sumos, darbdavio sumokėtos nepriklausomoms įmonėms, kurios darbuotojus aprūpina transportu (išskyrus transportą kelionėms nuo namų iki darbo vietos; plg. 2.092, 2.109 b ir 3.016) ir teikia transportą prekėms gabenti į muges ir parodas. Tačiau, jeigu transportą teikia personalas ir naudojamas paties darbdavio transportas, išlaidos turėtų būti traukiamos į apskaitą atitinkamose eilutėse.

Kadangi prekių pirkimai turi būti vertinami pirkėjų kaina, o pardavimai — bazine kaina (plg. 2.110 ir 2.111, 2.082), prekių transporto išlaidos dažniausia nėra nurodomos atskirai. Laikoma, kad į pardavimus įtrauktoms transporto išlaidoms išrašomos atskiros sąskaitos faktūros. Tais atvejais, kai gamintojas naudojasi trečiojo asmens paslaugomis prekes pristatyti pirkėjui, transporto išlaidos ŽŪES nėra priskiriamos nei tarpinei gamybai, nei produkcijai. Jeigu gamintojas pats veža prekes, tai yra laikoma ne žemės ūkio veikla, kurios išlaidos turėtų būti atitinkamai traukiamos į apskaitą, jeigu veikla yra neatskiriama. Galiausiai, šiai eilutei priskiriamos išlaidos, patirtos vykdant ne žemės ūkio nepagrindinę veiklą, susijusią su transportu, prekyba ir sandėliavimu tretiesiems asmenims;

f) pašto ir telekomunikacijų išlaidos;

g) kompensacija už paslaugas, įtrauktas į bendrąsias draudimo įmokas, mokamas apdraudžiant įmonę nuo tokios rizikos, kaip gyvulių netekimas, krušos, šalnos, gaisro ir audros padaryta žala ir pan. Likusi dalis, t. y. grynoji įmoka, yra bendrosios sumokėtos įmokos sudedamoji dalis, kurią draudimo bendrovės naudoja reikalavimams patenkinti.

Tiksliai suskirstyti bendrąsias įmokas į dvi sudedamąsias dalis galima tik visos nacionalinės ekonomikos atžvilgiu, kaip yra daroma rengiant nacionalines sąskaitas. Paslaugų sudedamosios dalies paskirstymas tarp gamybos šakų dažniausia atliekamas naudojant atitinkamus suskirstymo raktus, sudarant sąnaudų-produkcijos lenteles. Todėl sudarant šį straipsnį ŽŪES, reikėtų daryti nuorodą į nacionalines sąskaitas (kaip traukiamos į apskaitą su draudimo paslaugomis susijusios subsidijos žr. 3.063, 48 išnašą);

h) žirgynų mokesčiai;

▼M2

i) banko mokesčiai (bet ne banko paskolų palūkanos);

▼B

j) įmokos, profesinių susivienijimų, pvz., žemės ūkio rūmų, prekybos rūmų ir žemės ūkio profesinių sąjungų, narystės mokesčiai;

k) įmokos žemės ūkio kooperatyvams;

l) pieno tyrimų, parodų ir įtraukimo į kilmės registrus išlaidos;

m) išlaidos dirbtiniam apsėklinimui ir kastravimui;

▼B

n) mokėjimai už nesukurto nematerialiojo turto, pvz., patentuoto turto, prekės ženklų, autorių teisių, pieno kvotų ar kitų gamybos teisių ir pan., naudojimą, tačiau šio nesukurto nematerialiojo turto pirkimai traukiami į apskaitą kapitalo sąskaitoje;

o) mokėjimai valstybės organams už išduodamas licencijas ar leidimus verstis komercine ar profesionalia veikla, jeigu leidimai išsamiai nagrinėjami reguliavimo tikslu (nebent mokesčiai neproporcingi atitinkamų paslaugų teikiamai naudai, plg. 3.048 e ir ESS 95, 4.80 d);

p) smulkių įrankių, darbo drabužių, atsarginių dalių ir mažaverčių ilgalaikio naudojimo (mažiau kaip 500 eurų 1995 m. kainomis) įrenginių ar įrenginių, kurių įprastas tarnavimo laikas trumpesnis kaip vieni metai (plg. 2.125), pirkimai;

q) įrankių, įrenginių ir darbinių drabužių pirkimai, kuriuos atlieka darbuotojai naudodami specialias tam skirtas išmokas arba lėšas, išskaitomas iš jų darbo užmokesčio ir atlyginimų pagal sutartis.

k) Tarpiniam vartojimui nepriskiriami straipsniai

2.109. Tarpiniam vartojimui nepriskiriama:

a) prekės ir rinkos paslaugos, kurias gamybos vienetai savo darbuotojams teikia nemokamai arba su nuolaida, jeigu šios išlaidos yra aiškiai ir visų pirma skirtos darbuotojų naudai. Šių prekių ir paslaugų vertė yra kompensacijos darbuotojams dalis (plg. 3.018);

b) kelionpinigiai, kuriuos darbdavys grynaisiais išmoka darbuotojams; jie yra laikomi kompensacijos darbuotojams dalimi (vėliau darbuotojas šiuos pinigus panaudoja apmokėti transportui nuo namų iki darbo vietos) (plg. 3.018 c). Panašiai ir darbdavio tiesioginiai mokėjimai transporto įmonei už kolektyvinį darbuotojų vežimą (nuo namų iki darbo vietos) laikomi kompensacija darbuotojams. Šios paslaugos, pvz., transportas nuo namų iki darbo vietos arba automobilių stovėjimo aikštelės, turi tarpinio vartojimo savybių, tačiau laikoma, kad darbdaviams šios paslaugos būtinos darbuotojams pritraukti ir išlaikyti (už kurias jie ir taip paprastai turėtų patys mokėti), o ne skatinamos paties gamybos proceso poreikių (plg. NSS 93, 7.41);

c) ūkio pastatų ir kilnojamojo turto pirkimai (t. y. gamybos priemonių, kurių įprastas naudojimo laikotarpis yra daugiau kaip vieneri metai); šie įsigijimai laikomi BPKF (plg. 2.162);

d) finansinio lizingo mokėjimai už ilgalaikio turto naudojimą žemės ūkiui yra laikomi ne paslaugų pirkimais, o sandoriais, kurie iš dalies sudaromi už palūkanas (verslo pajamų sąskaitoje) ir iš dalies kaip kapitalo kompensavimas (finansinėje sąskaitoje) (plg. 2.122);

e) ilgalaikių gamybos priemonių (stogų, nutekamųjų vamzdžių, elektros ir šildymo įrenginių ūkio pastatuose restauravimas) restauravimo išlaidos (atliekant priežiūrą, plg. 2.105 ir 2.106) ir gamybos priemonių gerinimo bei remonto išlaidos, siekiant prailginti įprastą jų tarnavimo laiką arba padidinti jų produktyvumą; šios išlaidos laikomos BPKF, kadangi jas patiriant siekiama daugiau nei vien išlaikyti ilgalaikio turto darbinę būseną (plg. 2.127–2.129);

f) paslaugų, susijusių su žemės, pastatų ir kitų esamų ilgalaikių gamybos priemonių nuosavybės įsigijimu, pirkimai; pavyzdžiui, mokesčiai tarpininkams, advokatams, matininkams, inžinieriams ir pan., o taip pat mokesčiai už įtraukimą į žemės registrą (plg. ESS 95, 3.111). Tai yra laikoma BPKF dalimi (plg. 2.132 ir 2.133);

g) prekės ir paslaugos, pagamintos ir suvartotos tame pačiame vienete per tą patį ataskaitinį laikotarpį (išskyrus tam tikrus produktus, plg. 2.056, 2.103, 2.107). Šios prekės ir paslaugos nėra traukiamos į apskaitą ir kaip produkcija;

h) renta, sumokėta už žemės naudojimą, priskiriama „rentai“ (plg. 3.080);

i) būsto naudojimo išlaidos; tai yra galutinis vartojimas (namų ūkių sąskaitos), kuris nėra traukiama į apskaitą ŽŪES;

▼B

j) gamybos priemonių susidėvėjimas, kuris priskiriamas pagrindinio kapitalo vartojimui (plg. 3.099);

k) grynosios draudimo įmokos (plg. 2.108 g);

l) draudimo įmokos už asmens sužalojimą ir įmokos pagal ligos ir nelaimingų atsitikimų darbe draudimo schemas; jos paskirstomos tarp paskirstymo sandorių ir galutinio vartojimo (namų ūkių sąskaitos);

m) vandens tarifai, mokami tik kaip mokesčiai, visiškai nesusiję su sunaudoto vandens kiekiu;

n) paslaugų pirkimas iš valstybinių organų tam tikromis aplinkybėmis (plg. 3.048 e).

3. **Tarpinio vartojimo vertinimas**

2.110. Tarpiniam vartojimui naudojami produktai turėtų būti vertinami pirkėjų kainomis už panašias prekes ir paslaugas, taikomomis jų įterpimo į gamybos procesą metu.

2.111. Pirkėjų kaina yra ta kaina, kurią pirkėjas faktiškai sumoka už produktus juos pirkdamas. Į ją įeina visi mokesčiai, atėmus subsidijas produktams (bet neįskaičiuojami išskaitytini produktų mokesčiai, tokie kaip PVM). Į ją taip pat įeina transporto išlaidos, kurias patiria tik pirkėjas, norėdamas, kad produktai būtų pristatyti į tam tikrą vietą tam tikru laiku; iš standartinės kainos arba mokesčių atimamos visos pirkėjui pritaikytos nuolaidos už urmu arba ne piko metu pirktus produktus; neįskaičiuojamos palūkanos arba aptarnavimo mokesčiai, susiję su paskolų sutartimis; neįskaitomi papildomi mokesčiai, imami tuo atveju, jei už produktą nesumokama per pirkimo metu nustatytą laikotarpį (ESS 95, 3.06).

2.112. Skirtingai nei kitose ekonomikos šakose, su tarpiniu vartojimu susijusios subsidijos žemės ūkyje yra svarbios. Jų tikslas — sumažinti tarpinio vartojimo savikainą. Kai šios subsidijos klasifikuojamos kaip subsidijos (ne žemės ūkio) produktams, jos sumažina tarpinio vartojimo, kuris traukiamas į apskaitą pirkėjų kaina, vertę (nepriklausomai nuo to, ar jos mokamos tarpinio vartojimo tiekėjams ar žemės ūkio gamintojams).

2.113. Jeigu prekes arba paslaugas tiesiogiai importuoja gamybos vienetai, į taikomą pirkėjų kainą turi būti įskaičiuoti visi importo muitai, neišskaitytinas PVM ir piniginės kompensacinės sumos (gavimai arba mokėjimai).

2.114. Tarpinis vartojimas vertinamas be išskaitytino PVM. Išskaitytinas PVM apskaičiuojamas visiems žemės ūkio vienetų pirkimams, nepriklausomai nuo to, ar PVM jiems taikomas pagal standartinę ar vienodo tarifo PVM sistemą. Išskaitytino PVM, kurį žemės ūkio vienetai būtų galėję išskaityti pagal vienodo tarifo sistemą, jeigu jiems būtų taikoma standartinė PVM schema, ir vienodo tarifo kompensacijos skirtumas atitinka per didelį arba per mažą PVM kompensavimą. Tai atitinkamai traukiama į apskaitą prie kitų subsidijų gamybai arba kitų gamybos mokesčių (plg. 3.041 ir 3.042).

D. PAGRINDINIO KAPITALO FORMAVIMAS

(plg. ESS 95 3.100 to 3.116)

2.115. Pagrindinio kapitalo formavimą sudaro:

— BPKF,

— atsargų pokyčiai,

— vertybių įsigijimai atėmus netekimus.

2.116. Kadangi ŽŪES — tai sąskaitos, sudaromos siekiant atspindėti srautus, paprastai sukuriamus vienetams atliekant jų gamybos funkciją, toliau nagrinėjamas tik BPKF ir atsargų pokyčiai.

2.117. Bendrasis kapitalo formavimas — tai bendrasis pagrindinio kapitalo vartojimas. Grynasis kapitalo formavimas apskaičiuojamas iš bendrojo kapitalo formavimo atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą. Pagrindinio kapitalo vartojimas — tai ilgalaikių gamybos priemonių nusidėvėjimo vertė dėl įprasto nusidėvėjimo per gamybos procesą (plg. 3.099).

▼B

1. **BPKF**

a) Apibrėžimas

2.118. BPKF apima per tam tikrą laikotarpį gamintojų rezidentų įsigytą ilgalaikį turtą, atėmus nurašytą ilgalaikį turtą ir pridėjus tam tikrus nesukurto turto vertės padidėjimus dėl gamintojo arba institucinių vienetų gamybinės veiklos. Ilgalaikis turtas — tai materialusis arba nematerialusis turtas, sukurtas gamybos procesų metu, kuris yra pakartotinai arba nuolat naudojamas gamybos procesuose ilgiau nei vienerius metus (plg. ESS 95, 3.102).

b) Svarba visai nacionalinei ekonomikai

2.119. Nacionalinės ekonomikos BPKF suprantamas kaip bendrojo vidaus produkto (BVP), sukurto per ataskaitinius metus, dalis, skirta gamybos procese kaip gamybos priemonė naudoti ilgiau kaip vienerius metus (atskirai nuo privačių ar viešųjų namų ūkių galutinio vartojimo, eksporto ir atsargų pokyčių). Todėl į nacionalinės ekonomikos BPKF neįtraukiamos prekės, kurios, nors ir pagamintos praeityje ir priskirtos nacionaliniam produktui, ataskaitiniais metais naudojamos kitai paskirčiai. Paskirties arba nuosavybės pasikeitimas nereiškia, kad tokios prekės tampa vidaus produkto dalimi antrą kartą ir jokiu būdu nekeičia visos nacionalinės ekonomikos bendros pagrindinio kapitalo masės. Tačiau šių sandorių įtraukimas yra svarbus atliekant analizę pagal vienarūšes šakas, ekonominės veiklos rūšis arba sektorius.

2.120. Jeigu, pasikeitus nuosavybei, pasikeičia ir panaudojimas (t. y. prekės nebenaudojamos kaip pagrindinis turtas), sumažėja nacionalinės ekonomikos pagrindinis turtas. Labiausiai paplitę pavyzdžiai — tai naudotas autotransportas, kurį namų ūkiai perka iš gamintojų vienetų, naudoti laivai, parduodami kitoms šalims, o taip pat gamybos priemonės, kurios išskirstomos ir skiriamos tarpiniam panaudojimui. Kadangi šiais atvejais naujas panaudojimas yra nacionalinio produkto dalis (galutinis vartojimas, eksportas arba kitas panaudojimas, priklausomai nuo prekių, pagamintų iš laužo, rūšies), BPKF turi būti sumažintas. Būtent todėl ESS 95 naudojama esamų pagamintų prekių grynųjų įsigijimų sąvoka BPKF apskaičiuoti: šioje eilutėje atsižvelgiama į kapitalo netekimus, t. y. atsižvelgiama į pagrindinio kapitalo sumažėjimą.

2.121. Esamų prekių grynieji įsigijimai gali būti teigiami, kitaip tariant rodyti visos ekonomikos pagrindinio turto padidėjimą. Taip yra tada, kai, pavyzdžiui, naudoti automobiliai, kurie nacionaliniame produkte jau buvo nurodyti kaip galutinis vartojimas, įsigyjami naudoti kaip pagrindinis kapitalas. Kadangi esamų investicinių prekių pardavimai viršija pirkimus, visos nacionalinės ekonomikos grynieji įsigijimai yra neigiami. Tačiau, jeigu BPKF suskirstomas pagal vartotojų šakas, kai kurių šakų grynieji įsigijimai gali būti teigiami.

c) Nuosavybės perdavimo kriterijus

2.122. Ekonomikos sektorių arba šakų BPKF nustatymas pagrįstas nuosavybės perdavimo (įsigijimo, netekimo) kriterijumi, o ne prekių panaudojimo kriterijumi. Reikėtų pastebėti, kad ilgalaikis turtas, įsigytas finansiniu lizingu (o ne tiesiog nuomojamas), yra traktuojamas kaip nuomininko (jeigu jis yra gamintojas), o ne nuomotojo, kuris išlaiko finansinį turtą, prilygstantį hipotetiniam reikalavimui, turtas (plg. 2.109 d ir ESS 95 II priedą dėl to, kaip skiriamos įvairios ilgalaikio vartojimo priekių nuomos formos) ([1]).

2.123. Nuosavybės perdavimo kriterijaus taikymas priklauso nuo statistinės sistemos, kuria remiantis apskaičiuojamas BPKF. Jeigu tai pirkėjų duomenys, teoriškai neturi būti jokių sunkumų (išskyrus praktinį sunkumą traukti į apskaitą visus investuotojus). Tačiau dažnai (ir tai itin būdinga žemės ūkiui) skaičiavimams naudojama gamybos priemonių gamintojų informacija apie jų produkciją arba pardavimus. Be tų atvejų, kai nėra aišku, ar produktas priklauso gamybos priemonių eilutei ar ne, taip pat sunku nustatyti faktinį pirkėją, kadangi gamybos

([1]) Lizingas skiriasi nuo paprastos nuomos, kadangi lizingo atveju rizika ir nuosavybės privalumai perleidžiami *de facto*, bet ne *de jure*, iš nuomotojo nuomininkui (turto naudotojui). ESS atsižvelgiama į lizingo ekonominę padėtį ir jį apskaitant laikoma, kad nuomotojas suteikia paskolą nuomininkui, todėl pastarasis gali įsigyti ilgalaikio naudojimo prekę ir tapti jos *de facto* savininku. Todėl lizingas laikomas specialia investicijų finansavimo forma.

▼B

priemonių pobūdis leidžia tik nuspėti, kas yra vartotojas. Todėl žemės ūkyje yra rizikos, kad bus traukiamos į apskaitą ir tos gamybos priemonės, kurias įsigijo ne žemės ūkio valdos, o komercinės įmonės jų nuomai be operatorių.

d) Įsigijimai

2.124. Ilgalaikio turto įsigijimus sudaro naujas arba esamas ilgalaikis turtas, kuris buvo įsigytas (nupirktas, įgytas natūrinių mainų sandoriais, gautas kaip kapitalo pervedimai natūra arba įgytas kaip finansinis lizingas), ilgalaikis turtas, sukurtas ir naudojamas gamintojo poreikiams, pagrindiniai ilgalaikio turto ir nesukurto materialiojo turto patobulinimai, natūralus žemės ūkio turto augimas (gyvulių ir sodinių) bei sąnaudos, susijusios su nesukurto turto nuosavybės perdavimu (plg. ESS 95, 3.103 a).

2.125. Reikėtų prisiminti, kad įsigytos prekės, tam kad būtų traukiamos į apskaitą kaip BPKF, turi turėti daugiau kaip 500 eurų vieneto vertę 1995 metų kainomis (arba bendrą vertę, jeigu jos buvo įsigytos urmu) (plg. 2.090).

2.126. Tas pats taikytina ir ilgalaikio vartojimo prekių, kurios reikalingos pradiniam įrengimui, pirkimui arba gamybai savo reikmėms. Pavyzdžiui, alaus daryklos ar vyno gamyklos butelių atsargos (neįskaitant nesuperkamų butelių) yra prekių masė, kuri traukiama į apskaitą kaip turtas, nors kiekvieno butelio vertė yra nežymi. Tas pats taikytina ir restoranų kėdėms bei stalams, indams ir stalo įrankiams bei įmonės įrankiams. Pradinis šių prekių įrengimas laikomas pagrindinio kapitalo formavimu: nepaisant to, šiais atvejais nėra skaičiuojamas pagrindinio kapitalo vartojimas, kadangi daroma prielaida, kad po pradinio įrengimo prekių vertė visada išliks tokia pati, kadangi bus nuolatos perkamos jas pakeičiančios prekės, kad būtų kompensuojamos prarastosios arba tos, kurių nebegalima naudoti. Einamieji pakeičiančių prekių pirkimai yra traukiami į apskaitą kaip tarpinis vartojimas. Ši taisyklė, nors ir aiški teoriškai, kartais sunkiai pritaikoma praktiškai, kadangi gamybos arba pardavimų statistiniai duomenys negali aiškiai parodyti, ar atitinkamos prekės buvo nupirktos pradiniam įrengimui ar turimiems gaminiams pakeisti.

2.127. Prekės ir paslaugos, įtrauktos į esamas ilgalaikes gamybos priemones, siekiant jas pagerinti, atstatyti arba rekonstruoti, jų naudojimo laikui prailginti arba jų produktyvumui padidinti, yra traukiamos į apskaitą kartu su gamybos priemonėmis, į kurias jos yra įtrauktos. Šis darbas yra laikomas naujo ilgalaikio turto įsigijimu. Iš esmės ši eilutė apima visas prekes ir paslaugas, įtrauktas į ilgalaikes gamybos priemones, kurios tikrai nepriskiriamos einamajai priežiūrai ir remontui. Laikoma, kad einamoji priežiūra — tai visos paslaugos, kurios, lyginant su įprastu gamybos priemonių naudojimo laiku, turi būti pakartotinai teikiamos gana trumpais intervalais, siekiant išlaikyti priemones tinkamas naudojimui. Ji, pavyzdžiui, apima gamybos priemonių greitai susidėvinčių dalių keitimą, išorinį ir vidinį dažymą ir pan.

2.128. Sumų, išleistų šiai priežiūrai, dydis nelaikomas kriterijumi nustatyti, ar paslauga sukuria turtą, ar yra einamoji priežiūra, kadangi didelės vertės gamybos priemonių atveju netgi einamosios priežiūros paslaugos gali būti itin brangios (plg. 2.109 e). Iš esmės paslaugų, suteiktų esamoms ilgalaikėms gamybos priemonėms, priskyrimas „einamosios priežiūros“ arba „BPKF“ kategorijai turėtų būti nustatomas pagal laiko tarpą, kuris pasibaigs kai paslaugą reikės pakartoti, pvz., dalių, kurios įprastai susidėvi per vienerius metus, tarkim sunkvežimio padangų keitimas laikomas einamąja priežiūra, o variklio keitimas jau laikomas pagrindinio kapitalo formavimu, bet ne todėl, kad jo vertė didesnė, o todėl, kad paprastai variklis keičiamas ne kasmet, o tik po kelių metų. Kai šios rūšies paslauga traukiama į apskaitą turto eilutėje (t. y. laikoma pagrindinio kapitalo formavimu, o ne einamąja priežiūra), vertę galima vienodai paskirstyti per visą naudojimo laiką, taikant pagrindinio kapitalo vartojimo mechanizmą.

2.129. NSS 93 nurodyta, kad ilgalaikio turto pagerinimas pagal ilgalaikio turto savybių pokyčių dydį, t. y. pagal esminius jų dydžio, formos, produktyvumo, našumo arba numatomo tarnavimo laiko pokyčius, arba pagal tą faktą, kad pagerinimai nėra tokie pokyčiai, kurie įprastai vyksta kitame tos pačios rūšies ilgalaikiame turte, turėtų būti nustatomas kaip įprastų priežiūros ir remonto programų dalis (plg. NSS 93, 10.49).

▼B

e) Netekimai

2.130. Ilgalaikio turto netekimams priskiriamas ilgalaikio turto savininko atliktas pardavimas, sugriovimas, išmetimas arba sunaikinimas arba ilgalaikio turto perdavimas natūriniais mainais arba kaip kapitalo pervedimai natūra (plg. ESS 95, 3.103 b ir 3.104). Dėl tokių netekimų paprastai turėtų pasikeisti nuosavybė ir jie turėtų turėti tiesioginį ekonominį tikslą (todėl ilgalaikis turtas, kurį sugriauna, išmeta arba sunaikina jų savininkas, kad jo nebebūtų galima ekonomiškai panaudoti, prie šių netekimų nėra priskiriamas) (plg. NSS 93, 10.35 ir 10.39). Tačiau kai kurie netekimai gali išlikti tame pačiame instituciniame vienete; taip yra tais atvejais, kai gyvulius paskerdžia ūkininkas ir sunaudoja jo šeima.

f) Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo vertinimas

2.131. BPKF yra vertinamas pirkėjų kainomis (įskaitant nuosavybės perdavimo sąnaudas, įrengimo ir kitus pervedimo mokesčius) arba, jeigu sukurtas savo reikmėms, jis vertinamas panašaus ilgalaikio turto bazinėmis kainomis (bazinė kaina gali būti gaunama iš patirtų išlaidų sumos). Netekimai turėtų būti traukiami į apskaitą pardavimo kaina, kuri turėtų atitikti pirkėjų kainą atėmus sąnaudas, patirtas perduodant turto nuosavybę, įrengimo ir perdavimo mokesčius (plg. 2.130).

g) Nuosavybės perdavimo sąnaudos

2.132. Turto nuosavybės perdavimo sąnaudos sudaro turtą įsigijusio BPKF, net jeigu tam tikras sąnaudas apmoka pardavėjas. Jas sudaro sąnaudos, patirtos siekiant perimti turtą (įrengimo ir transporto išlaidos ir pan.), mokesčiai ir komisiniai tarpininkams (advokatams, ekspertams ir pan.) bei mokesčiai, mokėtini už tarpines paslaugas, kurios buvo suteiktos perduodant turto nuosavybę.

2.133. Turtą įsigijusio BPKF sudaro įsigytų prekių vertė (neįskaitant perdavimo sąnaudų) pridėjus visas patirtas su įsigijimu susijusias perdavimo sąnaudas. Priešingai, pardavėjo BPKF sudaro tik parduotų prekių vertė (neįskaitant perdavimo sąnaudų) ([1]). Jeigu turtas nėra sukurtas (pavyzdžiui, žemė arba patentuotas turtas — tarkime, gamybos teisės) ir nėra įtrauktas į BPKF, šios sąnaudos turi būti atskirtos nuo šio turto įsigijimų ar netekimų ir traukiamos į apskaitą kitoje eilutėje kaip turtą įsigijusio BPKF.

h) BPKF ir turto vertės pokytis

2.134. Balansas, kuriame pagal straipsnius nurodomos turimo turto ir prisiimtų įsipareigojimų vertės, teikia informacijos apie įvairias turto vertės pokyčių sudedamąsias dalis. Kaip nustatyta balansuose (plg. ESS 95, 7.08), turto vertės pokytį per ataskaitinį laikotarpį galima būtų apibūdinti taip:

Turto vertė ataskaitinio laikotarpio pabaigoje

– Turto vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje = BPKF

  – Pagrindinio kapitalo vartojimas
  + Kiti apimties pokyčiai
  + Nominalus turimo turto vertės padidėjimas (atėmus sumažėjimą)

2.135. Nominalus turimo turto vertės padidėjimas (atėmus sumažėjimą) atitinka turimo turto vertės padidėjimą (atėmus sumažėjimą), susikaupusį per nagrinėjamą laikotarpį ir atsiradusį pasikeitus turto, kurio ekonominės ir fizinės (kiekybinės ir kokybinės) savybės per tą patį laikotarpį nepakito, kainai. Šie pokyčiai traukiami į apskaitą perkainojimo sąskaitoje.

2.136. Kiti turto apimties pokyčiai yra srautai, kurie leidžia traukti į apskaitą gamtos turtų atradimą, pablogėjimą ar sumažėjimą bei ypatingų įvykių pasekmes, kurios gali pakeisti turto teikiamą naudą. Kalbant apie

([1]) Tiesioginė šio metodo pasekmė — išlaidos, susijusios su prekyba tarp vienetų „ilgalaikio turto“ gyvuliais, turėtų būti priskiriama prie įsigijusio vieneto BPKF.

▼B

žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies turtą, apimties pokyčius galima suskirstyti į tris pagrindines kategorijas:

— ypatingi nuostoliai arba nuostoliai dėl stichinių nelaimių (žemės drebėjimų, karų, sausrų, epidemijų ir pan.),

— numatomo turto nuvertėjimo (vertinamo pagal pagrindinio kapitalo vartojimą) ir faktiškai nustatyto nuvertėjimo (dėl nenumatyto senėjimo, žalos, pablogėjimo ir atsitiktinių įvykių, dėl kurių nuvertėjimas yra didesnis nei numatyta) skirtumas,

— ilgalaikio turto klasifikavimo arba struktūros pokyčiai: pvz., žemės ūkiui skirtos žemės ekonominės paskirties pokyčiai, melžiami gyvuliai, skirti mėsos gamybai, (plg. 2.149, 1 išnaša) arba žemės ūkio pastatai, kurie buvo pakeisti privačiam arba kitokiam ekonominiam panaudojimui.

2.137. Todėl BPKF ir pagrindinio kapitalo vartojimas (plg. 3.098–3.106) nėra vieninteliai elementai, į kuriuos būtina atsižvelgti analizuojant turto vertės pokyčius.

i) BPKF elementai

2.138. ESS 95 skiriamos keturios elementų, kurie turi būti traukiami į apskaitą kaip BPKF, rūšys (plg. ESS 95, 3.105):

— naujo arba esamo ilgalaikio materialiojo turto įsigijimai atėmus netekimus (būstas, kiti pastatai ir statiniai, mašinos ir įrenginiai, auginamas turtas),

— naujo arba esamo ilgalaikio nematerialiojo turto įsigijimai atėmus netekimus (naudingųjų iškasenų žvalgymas, kompiuterių programinė įranga, menininkų ir kiti darbai),

— pagrindiniai materialiojo nesukurto turto, įskaitant žemės, patobulinimai,

— sąnaudos, susijusios su nuosavybės teisės į nesukurtą turtą, pvz., žemę ar patentuotą turtą, perdavimu.

2.139. ŽŪES skiriamos penkios BPKF elementų rūšys:

— sodiniai, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai,

— gyvuliai,

— ilgalaikis materialusis ir nematerialusis turtas:

  — mašinos ir kitos gamybos priemonės,

  — transporto įrenginiai,

  — ūkio pastatai (negyvenamosios paskirties),

  — kiti statiniai, išskyrus žemės gerinimą (kiti pastatai ir statiniai ir pan.),

  — kitas (kompiuterių programinė įranga ir pan.),

— žemės gerinimas,

— sąnaudos, susijusios su nuosavybės teisės į nesukurtą turtą, pvz., žemę ar gamybos teises, perdavimu.

2.140. Žemės ūkio turto BPKF yra susiję su dviejų rūšių turtu (sodiniais ir gyvūnais), kuris naudojamas pakartotinai ir nuolat tokiems produktams kaip vaisiai, kaučiukas, pienas ir pan. gaminti: vaismedžiai, vynmedžiai, apynių laukai, uogų sodiniai ir šparagų lysvės. Kalėdų eglučių sodiniai (iš kurių gatavas produktas gaunamas tik vieną kartą) nėra ilgalaikis turtas kaip ir javai bei daržovės. Prie gyvūnų, kurie laikomi ilgalaikiu turtu, priskiriami veisliniai gyvūnai, melžiami galvijai, dėl vilnos auginamos avys ir darbiniai gyvūnai (skerstini gyvūnai, įskaitant naminius paukščius, nelaikomi ilgalaikiu turtu).

j) Sodiniai

2.141. Remiantis ESS 95 (3.103), sodinių BPKF atitinka subrendusių gamtos turtų, kurie duoda pakartotinius produktus (pvz., vaismedžių), įsigijimų atėmus netekimus vertę, pridėjus natūralų tokių gamtos turtų augimą, kol jie pasiekia brandą (t. y. sukuria produktą) per atitinkamą ataskaitinį laikotarpį.

▼B

2.142. Šis BPKF apibrėžimas atitinka:

— išlaidas naujiems sodiniams (naujiems arba atnaujintiems) per ataskaitinį laikotarpį, įskaitant sumas, išleistas jauniems sodiniams prižiūrėti per ataskaitinį laikotarpį (per pirmuosius trejus metus),

— sodinių vidinės vertės padidėjimą iki jų subrendimo,

— sąnaudas, susijusias su nuosavybės perdavimu žemės ūkio vienetams keičiantis brandą pasiekusiais sodiniais.

2.143. Pirmieji du BPKF elementai sodiniuose atitinka BPKF žemės ūkio produkciją savo poreikiams.

2.144. Sodinių netekimai (traukiami į apskaitą kaip neigiamas BPKF) gali būti dviejų rūšių: tai gali būti nuolatinių sodinių pardavimas kitiems (žemės ūkio) vienetams. Šiuo atveju ŽŪES traukiamos į apskaitą tik sąnaudos, susijusios su nuosavybės perdavimu. Kita galimybė — sodinių kirtimas nesibaigus jų įprastam augimo laikui. Tačiau šiuo atveju, vadovaujantis bendruoju netekimų apibrėžimu, iškirsti sodiniai turi turėti tiesioginį ekonominį panaudojimą; kitaip tariant, reikalingas priešpriešinis įrašas, traukiant į apskaitą prekių ir paslaugų panaudojimą (pavyzdžiui, pardavimas įmonėms, kurių specializacija — medienos pardavimas ([1])). Antruoju atveju sodinių netekimai, traukiami į apskaitą kaip neigiamas BPKF, turėtų būti lygūs tik nedidelei sumai.

2.145. Todėl daugumoje atvejų (t. y. išskyrus antrąjį, apibūdintą 2.144), išrovimų vertė neturi būti atimama iš investicijų į sodinius vertės. Investicijos, skirtos esamiems sodiniams atnaujinti, turėtų būti traktuojamos kaip investicijos, o ne įprastos priežiūros sąnaudos.

2.146. Sodinių išrovimo traktavimą reikėtų analizuoti pagal pagrindinio kapitalo vartojimo apskaičiavimą. Remiantis ESS 95, sodinių atveju pagrindinio kapitalo vartojimas atitinka sodinių nusidėvėjimą, kai jie pasiekia brandą. Todėl sodinių išrovimas ([2]) turėtų būti aiškinamas taip:

— įprasto sodinių augimo laikotarpio pabaigoje atliekamas išrovimas atitinka sodinius, išimtus iš turto. Į šį išrovimą atsižvelgiama traukiant į apskaitą pagrindinio kapitalo vartojimą per sodinių produktyvų laikotarpį,

— „ypatingas“ išrovimas — tai išrovimas, atliekamas nesibaigus įprastam sodinių augimo laikotarpiui dėl įvairių (ekonominių, strateginių ir pan.) priežasčių. Jis turėtų būti aiškinamas kaip realaus (efektyvaus) nuvertėjimo ir įprasto nuvertėjimo skirtumas, matuojamas pagal pagrindinio kapitalo vartojimą. Šis nuvertėjimo perteklius turėtų būti traukiamas į apskaitą „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitoje (kaupiamojoje sąskaitoje), kuri neįtraukiama į ŽŪES.

2.147. Todėl sodinių vertės pokytį per ataskaitinį laikotarpį sudaro šios keturios sudedamosios dalys (plg. 2.134):

— BPKF, kuris atitinka įsigijimų ir netekimų vertės skirtumą per ataskaitinį laikotarpį, kaip apibrėžta 2.141–2.145,

— pagrindinio kapitalo vartojimas, kuris rodo sodinių nuvertėjimą, kaip apibrėžta 2.146,

— kiti „apimties“ pokyčiai, kuriuose atsižvelgiama į nenumatytų įvykių įtaką sodiniams (pvz., ypatingų išrovimų) ir kurie traukiami į apskaitą „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitoje (plg. 2.136 ir 2.146 pateiktą apibrėžimą),

— turimo turto vertės padidėjimą (atėmus sumažėjimą), kuris rodo vertės pokytį dėl kainų kitimo per ataskaitinį laikotarpį ir kuris traukiamas į apskaitą ESS 95 kaupiamųjų sąskaitų perkainojimo sąskaitoje (plg. 2.135 pateiktą apibrėžimą).

2.148. Investicijos į auginamų augalų turtą, t. y. sodinius, traukiamos į apskaitą kaip įmonių, kurios specializuojasi atlikdamos šios rūšies žemės ūkio rangos darbus (paruošiant dirvožemį, tiekiant mašinas,

([1]) Šiuo atveju sodinių kirtimo ir medienos pardavimo veikla priskiriama miškininkystės veiklai.

([2]) Reikėtų pastebėti, kad išrovimo paslaugos, už kurią išrovimo bendrovė gali išrašyti sąskaitą, kaina yra paslaugos tarpinis vartojimas.

▼B

įrenginius, darbo jėgą ir pan.) pardavimai arba kaip savo poreikiams sukurtų ilgalaikių gamybos priemonių produkcija (plg. 1.75).

Sodinių produkcijos savo reikmėms atveju reikėtų traukti į apskaitą:

a) produkcijos vertei apskaičiuoti: ilgalaikių gamybos priemonių, sukurtų sodiniuose savo poreikiams, atveju, panašių sodinių, įvertintų taikant bazinę kainą ir proporcingas per laikotarpį patirtas gamybos išlaidas, vertę arba per laikotarpį sunaudotų medžiagų (įskaitant medelynų augalus) ir suteiktų paslaugų vertę;

b) apskaičiuojant tarpinį vartojimą, skirtingų naudojamų tarpinio vartojimo prekių vertes (įskaitant medelynų augalus);

c) BPKF, eilutėje „sodiniai“, vertę, gautą prie savo poreikiams sodiniuose sukurtų ilgalaikių gamybos priemonių vertės (t. y. a punkte minimo įrašo) pridėjus šios rūšies rangos darbų atlikime besispecializuojančių vienetų sodinių produkciją.

k) Ilgalaikio turto gyvuliai

2.149. Gyvulių BPKF atitinka šiuos elementus:

— metinis gyvulių augimas (kol pasiekia brandą),

— gyvulių įsigijimai (importas) atėmus netekimus (paskerdimas [1]) ir eksportas),

— sąnaudos, susijusios su nuosavybės perdavimu vykstant prekybai tarp žemės ūkio vienetų [2]).

2.150. Remiantis ESS 95, gyvulių BPKF rodo gyvulių įsigijimų (natūralaus augimo ir importo) per metus, įskaitant atsiradusius dėl gamybos savo poreikiams, ir gyvulių netekimų (paskerdimui [3]), eksportui ar bet kuriam kitam galutiniam panaudojimui) skirtumą, prie kurio pridedamos nuosavybės perdavimo sąnaudos [4]). Gyvulių BPKF vyksta per visą gyvulių gyvenimą. Iš pradžių BPKF daugiausia sudaro natūralus gyvulių augimas. Kai gyvuliai pasiekia brandos amžių, BPKF daugiausia apskaičiuojamas pagal netekimus (pardavimus skerdimui arba eksportui). Importas, eksportas ir su nuosavybės perdavimu susijusios sąnaudos yra gyvulių BPKF sudedamosios dalys, kurios, tikėtina, vyksta per visą gyvulio naudingumo laikotarpį. Natūralus gyvulių augimas (o ne BPKF kaip visuma) yra ilgalaikių gamybos priemonių, kurias sudaro gyvuliai, žemės ūkio gamyba savo poreikiams.

2.151. Kaip parodyta 2.134, gyvulių BPKF vertinimas sudaro tik vieną turto vertės pokyčio elementą. Iš tiesų gyvulių BPKF galima įvertinti tik per gyvulių skaičiaus pokytį, vertinamą kiekvienos gyvulių kategorijos vidutine kaina per kalendorinius metus (kiekybinis metodas), jeigu tenkinami trys reikalavimai:

— nėra nominalaus turimo turto vertės padidėjimo arba sumažėjimo (t. y. reguliarios kainų ir gyvulių populiacijos skaičiaus tendencijos),

— nėra jokių kitų apimties pokyčių (t. y. nėra nuostolių dėl stichinių nelaimių ir nėra klasifikavimo pokyčių ir pan.),

— nėra pagrindinio kapitalo vartojimo (t. y. nėra numatomo gyvulių vertės sumažėjimo).

Kitą apskaičiavimo metodą (tiesioginį metodą) sudaro kiekvienos gyvulių kategorijos papildymų ir išėmimų srautų vertinimas atitinka-

---

([1]) Gyvulių, skirtų paskersti, pardavimų (t. y. kai parduoda skerdyklos arba ūkininkas, įskaitant visus pardavimus ne žemės ūkio vienetams ne skerdimui, o kitokiam ekonominiam panaudojimui) traktavimas kaip ilgalaikio turto netekimai — tai ilgalaikio turto, kurio ekonominis panaudojimas pakito, netekimų apskaitos procedūros supaprastinamas. Iš tiesų „ilgalaikio turto“ gyvuliai paverčiami atsargomis, apskaitant srautą, pavadintą „kiti apimties pokyčiai“ (plg. 2.136), įrašomą į „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitą. Jie parduodami tik kaip atsargos, o pardavimas laikomas išėmimu iš atsargų, o ne turto netekimais.

([2]) Jeigu pardavimas ir pirkimas vyko per tą patį ataskaitinį laikotarpį. Priešingu atveju traukiamas į apskaitą netekimas (per laikotarpį, per kurį įvyko pardavimas) ir įsigijimas (per laikotarpį, per kurį įvyko pirkimas).

([3]) Įskaitant skerdimus galutiniam vartojimui savo poreikiams arba mokėjimui natūra.

([4]) Sąskaitose nėra traukiama į apskaitą prekyba veisliniais gyvuliais tarp ūkininkų. Taip yra ir tada, jei prekyba vykdoma per atstovus (jeigu pirkimas ir pardavimas vyko per tą patį laikotarpį). Tačiau nuosavybės perdavimo savikaina (atstovų paslaugų, prekybos pelno, transporto išlaidų ir pan.) turi būti įtraukta į gyvulių BPKF vertę.

▼B

momis kainomis: be įsigijimų ir netekimų, taikant šį metodą teikia atsižvelgti į valdų papildymus (ypač gimimus) ir išėmimus iš valdų.

2.152. Todėl gyvulių BPKF paprastai negalima vertinti pagal gyvulių verčių ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ir pradžioje skirtumą. Gyvulių BPKF apskaičiavimo taisyklė tiesiogiai priklauso nuo metodo, taikomo trims gyvulių vertės pokyčio elementams traukti į apskaitą ir vertinti (išskyrus BPKF), o ypač nuo pagrindinio kapitalo vartojimo elemento.

2.153. Teoriškai reikėtų skaičiuoti gyvulių pagrindinio kapitalo vartojimą ([1]). Iš tiesų gyvulių pagrindinio kapitalo vartojimas atitinka numatomo gyvulių, naudojamų gamybai, produktyvumo mažėjimo vertinimą. Šis sumažėjimas savo ruožtu atsispindi atnaujintoje būsimų pajamų už šiuos gyvulius vertėje. Tačiau atsižvelgiant į praktinius pagrindinio kapitalo vartojimo vertinimo sunkumus (apskaičiavimo parametrų apibrėžimas yra labai sudėtingas, plg. 3.105 ir 3.106), produktyvių gyvulių pagrindinio kapitalo vartojimas neturėtų būti skaičiuojamas.

2.154. Gyvulių BPKF galima vertinti įvairiais metodais. Taikant nuolatinio inventorizavimo metodą galima labai tiksliai įvertinti kiekvieną BPKF elementą, apibrėžtą 2.149 (natūralus gyvulių augimas, importas, pardavimai skerdimui ir eksportui, su nuosavybės perdavimu susijusios sąnaudos). Nepaisant to, tam reikia daugybės duomenų (pvz., produktyvių gyvulių kainų per jų naudingumo laikotarpį). Tas pats pasakytina ir apie gyvulių auginimo ciklu pagrįstus metodus. Todėl reikia taikyti paprastesnį metodą, net jeigu jis yra ne toks tikslus.

2.155. Rekomenduojamas metodas pagrįstas netiesioginio apskaičiavimo būdu ([2]). Jis paremtas gyvulių skaičiaus pokyčio apskaičiavimu ir šiomis dviem prielaidomis:

— gyvulių kainos yra pastovios ir įprastai prognozuojamos, todėl kiekiams vertinti galima naudoti vidutinę metinę kainą, neįskaitant turimo turto vertės padidėjimo ar sumažėjimo,

— galima apskaičiuoti ypatingus nuostolius (kiekiais ir kainomis).

2.156. BPKF vertinimą sudaro šių elementų suma:

BPKF = Gyvulių skaičiaus pasikeitimas per ataskaitinį laikotarpį, vertinamas vidutine metine kaina P

\+ Skerdimo nuolaida

\+ Kiti produktyvių gyvulių nuostoliai

\+ Su nuosavybės perdavimu susijusios sąnaudos.

2.157. Sąvoka „skerdimo nuolaida“ reiškia gyvulių, kurie vertinami kaip produktyvūs (kaina, kurią būtų galima pavadinti „kapitalo“ kaina), vertės ir tų pačių gyvulių, kurie vertinami kaip skerdimui skirti gyvuliai (t. y. skerdyklos pardavimo kaina), vertės skirtumą jų išėmimo iš produktyvių gyvulių metu.

2.158. Sąvoka „kiti produktyvių gyvulių nuostoliai“ apima dviejų rūšių nuostolius:

— ypatingus produktyvių gyvulių, kurie pasiekė brandą, nuostolius,

— gyvulių, produktyviai naudojamų iki gyvenimo pabaigos (natūralios mirties) vertę.

2.159. Nuostolių, traukiamų į apskaitą BPKF apskaičiuoti, vertė atitinka gyvulių vertės kaina, vyraujančia laikotarpio pradžioje, ir gyvulių netekimų vertės skirtumą. Šie netekimai vertinami gyvulių, kurie paskerdžiami (t. y. skirti parduoti arba vartoti savo poreikiams), pardavimo kaina. Jie taip pat gali būti nulinės vertės, jeigu jie neturi ekonominio panaudojimo (pvz., jeigu jų netenkama ir pan.).

2.160. Sąvokos „kiti produktyvių gyvulių nuostoliai“ ir „skerdimo nuolaida“ atitinka srautus, kurie traukiami į apskaitą balanso „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitoje. Jie teikia sąsają tarp skirtingų turto vertės pokyčių sudedamųjų dalių ir BPKF bei užtikrina atitiktį ESS 95. Jeigu jie būtų ignoruojami, tikrasis gyvulių BPKF dydis būtų nepakankamai įvertintas.

([1]) NSS 93 (6.185), skirtingai nei ESS 95 (6.03), laikoma, kad pagrindinio kapitalo vartojimas gyvuliams turėtų būti skaičiuojamas.

([2]) Galima taikyti bet kurį kitą metodą, kuriuo gaunami lygiaverčiai rezultatai.

▼B

2.161. Gyvulių pagrindinio kapitalo sukūrimo savo poreikiams, kuris atitinka natūralų gyvulių augimą, vertinimas gaunamas iš gyvulių BPKF apibrėžimo, pateikto 2.149, taikomo gyvulių, kurie dar nevisiškai nesubrendę, kategorijoms:

Gamyba savo poreikiams = BPKF + netekimai (skerdimas ir eksportas) – įsigijimai (importas) ([1]) – (nuosavybės perdavimo sąnaudos).

l) Ilgalaikis materialusis ir nematerialusis turtas (išskyrus žemės ūkio turtą)

2.162. Ilgalaikį materialųjį ir nematerialųjį turtą, išskyrus žemės ūkio turtą (sodinius ir gyvulius), sudaro šie elementai:

— technika ir kitos gamybos priemonės,

— transporto įrenginiai,

— ūkio pastatai (negyvenamosios paskirties),

— kita (kompiuterių programinė įranga ir pan.).

2.163. BPKF atitinka šio turto įsigijimą (naujas turtas, sukurtas arba importuotas per ataskaitinį laikotarpį, arba esamas turtas) atėmus perdavimus kitiems vienetams (žemės ūkio arba kitoms ekonominės veiklos rūšims). Reikėtų priminti, kad, jeigu šiame sandoryje dalyvauja du žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies vienetai per tą patį ataskaitinį laikotarpį, du srautai panaikina vienas kitą ir tik nuosavybės perdavimo sąnaudos traukiamos į apskaitą atitinkamoje ilgalaikio turto eilutėje.

2.164. Statybos arba gamybos priemonių (skirtų pardavimui), kurių gamyba tęsiasi kelis laikotarpius, atveju gamybos laikotarpiu atliktų darbų vertė traukiama į apskaitą prie gamintojo atsargų pokyčių kaip nebaigta gamyba. Šios prekės (kilnojamosios arba nekilnojamosios) BPKF netraukiamos į apskaitą tol, kol neperduodama jų nuosavybė. Priešingai, kai ši gamyba yra savo poreikiams, darbai traukiami į apskaitą kaip BPKF per visą gamybos laikotarpį (plg. 2.025).

2.165. Turtas, kurio ekonominis panaudojimas pasikeičia be nuosavybės pasikeitimo (pvz., kai ūkio pastatas naudojamas ne žemės ūkio gamybos veiklai), nėra traukiamas į apskaitą kaip turto netekimas. Šie pokyčiai traukiami į apskaitą „kitų turto apimties pokyčių“ sąskaitoje.

m) Žemės gerinimas

2.166. Pagrindiniai nesukurto materialiojo turto gerinimai daugiausia atitinka žemės gerinimą (geresnė žemės kokybė ir didesnis derlingumas dėl drėkinimo, drenažo ir potvynio prevencijos priemonių ir pan.) ir turėtų būti traktuojami kaip bet kuris kitas BPKF. Kadangi žemės įsigijimai ir netekimai nėra traukiami į apskaitą kaip BPKF (kadangi tai yra nesukurtas turtas, investicijos į žemės gerinimą išvardijamos atskirai specialioje BPKF eilutėje.

2.167. Šios investicijos atitinka išlaidas žemei gerinti ir ją paruošti kitokiam produktyviam panaudojimui, išskyrus išlaidas einamajai priežiūrai (plg. 2.127–2.129). Šias išlaidas turi patirti žemės savininkai arba šių išlaidų rezultatas turi tapti jų nuosavybe. Tai visų pirma liečia išlaidas infrastruktūros darbams, tokiems kaip valymas, lyginimas, drenažas, drėkinimas ir konsolidavimas (plg. ESS 95, 3.106 ir NSS 93, 10.51–10.54).

n) Sąnaudos, susijusios su nesukurto turto nuosavybės perdavimu

2.168. Sąnaudos, susijusios su nesukurto turto nuosavybės perdavimu, reiškia žemės ir kito nesukurto materialiojo turto (pvz., patentuoto turto, gamybos teisių ir pan.) žemės ūkio vienetų įsigijimus. Šie įsigijimai nėra traukiami į apskaitą kaip BPKF (jie įrašomi kitoje kapitalo sąskaitos eilutėje, kadangi įsigyjamas nesukurtas turtas). Kaip BPKF (turtą įsigijusio, ne pardavusio) traukiamos į apskaitą tik sąnaudos, susijusios su nuosavybės perdavimu).

([1]) Šis atskaitymas atitinka teorinį atvejį, kai produktyvių gyvulių importas traukiamas į apskaitą kaip BPKF. Praktiškai visi žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies importuoti gyvuliai traktuojami kaip atsargų pokyčiai (plg. 2.205).

▼B

o) Prekės ir paslaugos, nepriskiriamos BPKF

2.169. Toliau išvardytos prekės ir paslaugos nepriskiriamos BPKF:

a) smulkūs įrankiai, darbo drabužiai, atsarginės dalys ir mažaverčiai įrenginiai (mažiau kaip 500 eurų 1995 m. kainomis), net jeigu šių prekių įprastas naudojimo laikotarpis daugiau kaip vieneri metai (tačiau plg. 2.125 ir 2.126); kadangi jos yra reguliariai atnaujinamos ir siekiant laikytis verslo apskaitos praktikos, šie prekių pirkimai yra laikomi tarpiniu vartojimu (plg. 2.105 ir 2.106);

b) vykdoma priežiūra ir remontas (plg. 2.127–2.129) klasifikuojami kaip tarpinis vartojimas;

c) mokslinių tyrimų, reklamos, rinkos tyrimų ir pan. paslaugos. Šių paslaugų pirkimai priskiriami tarpiniam vartojimui (plg. 2.108 d);

d) ilgalaikio vartojimo prekės, kurias namų ūkiai įsigijo savo buities poreikiams tenkinti; kadangi šios prekės nenaudojamos gamybai, jos yra traktuojamos kaip galutinis vartojimas;

e) gyvuliai, kurie laikomi atsargomis: penimi gyvuliai, auginami skerdimui, įskaitant naminius paukščius;

f) turimo ilgalaikio turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas (traukiamas į apskaitą perkainojimo sąskaitoje, plg. 2.135);

g) ilgalaikio turto nuostoliai dėl katastrofinių įvykių (galvijų ligų ir pan.) arba *force majeure* (potvyniai, audros ir pan.) (plg. 2.045 ir 2.136).

2.170. Ilgalaikių gamybos priemonių, tuo pat metu naudojamų profesiniams ir privatiems tikslams (pavyzdžiui, automobilių), vertė traukiama į apskaitą pagal du galimus jų naudojimo būdus; iš dalies kaip BPKF ir iš dalies kaip galutinis vartojimas.

2. **Atsargų pokyčiai**

a) Atsargų ir atsargų pokyčio apibrėžimas

2.171. Atsargas sudaro visos prekės, kurios nėra pagrindinio kapitalo dalis ir kurias konkrečiu momentu turi gamintojų vienetai. Skiriamos dvi atsargų rūšys: sąnaudų atsargos ir produkcijos atsargos:

— Sąnaudų atsargas sudaro žaliavos ir medžiagos, kurios vėliau bus panaudotos kaip tarpinės gamybos proceso sąnaudos. Paprastai šių produktų vartojimas apskaičiuojamas pirkimus (ar kitas įsigijimo formas) kompensuojant atsargų pokyčiais per ataskaitinį laikotarpį (plg. 2.021).

— Produkcijos atsargas sudaro gatavų produktų ir gamintojo nebaigtos gamybos atsargos. Į jas atsižvelgiama apskaičiuojant produkciją. Produkcijos atsargas sudaro:

— gatavi ekonominės veiklos rūšies produktai: tai prekės, kurių gamintojai neketina perdirbti prieš išsiųsdami jas kitai ekonominei paskirčiai. Žemės ūkio atveju jiems priskiriami augalų produktai, alyvų aliejus, vynuogių misa, gyvulių produktai ir ne žemės ūkio prekės, pagamintos vykdant neatskiriamą nepagrindinę veiklą,

— nebaigta gamyba: tai ne visiškai baigta gamyba. ŽŪES jai priskiriamas vynas, skerstini gyvuliai, visi viščiukai ir kiti naminiai paukščiai (įskaitant veislinius naminius paukščius) bei kiti gyvūnai, išskyrus tuos, kurie laikomi pagrindiniu kapitalu. Reikėtų paminėti, kad metinėse ekonominėse sąskaitose augantys augalai (plg. 2.012) nėra laikomi nebaigta gamyba.

2.172. Augančių augalų nepriskyrimas nebaigtai gamybai yra pagrįstas Europos žemės ūkio atveju, kadangi daugumos augalų gamybos ciklas trumpesnis už ataskaitinį laikotarpį. Taip pat manoma, kad jų įrašymas derliaus nuėmimo metu užtikrina pakankamą nuoseklumą su gamybos išlaidų apskaita, kuris turi būti išlaikomas analizuojant veiklos pajamas (plg. 2.012). Kai derliaus nuėmimas, dirvos paruošimas ir sėjimas vykdomas skirtingais ataskaitiniais laikotarpiais, laikotarpio, per kurį buvo patirtos išlaidos, sąskaitose rodomas buhalterinis nuostolis, o derliaus nuėmimo — buhalterinis pelnas. Tačiau šis apskaitos metodas gali būti priimtas, nes, jeigu nuo vienų metų iki kitų sąlygos išliks tokios pačios, gali būti nustatytas apytikris balansas, kadangi išlaidos

▼B

per tą patį laikotarpį kompensuojamos pelnu už ankstesnių metų derliaus pardavimą. Toks kompensavimas nevyksta tik iš esmės pasikeitus gamybai arba esant itin prastam derliui. Esant tokioms aplinkybėms, galima nurodyti produkciją traukti į apskaitą kaip nebaigtą gamybą (taip pat žr. 2.013).

2.173. Reikėtų pastebėti, kad paslaugos nėra įrašomos kaip atsargos, išskyrus paslaugas, įtrauktas į prekių, kurios laikomos atsargomis, pirkimo vertę.

2.174. Remiantis ESS 95, atsargų pokyčiai vertinami iš atsargų papildymų vertės atėmus atsargų išėmimų vertę ir visus pasikartojančius atsargų prekių nuostolius.

b) Atsargų pokyčių įrašymo laikas ir vertinimas

2.175. Atsargų papildymas turėtų būti vertinamas atsargų papildymo dieną, o išėmimai — kainomis, kurios dominuoja išėmimo iš atsargų metu. Atsargų papildymų ir išėmimų apskaitos (ir vertinimo) laikas turėtų atitikti kitų produktų sandorių (produkcijos ir tarpinio vartojimo) laiką.

2.176. Bazinė kaina — tai kaina, taikoma atsargų pokyčiams įvertinti (gatavų produktų arba nebaigtos gamybos papildymams, išėmimams arba pasikartojantiems nuostoliams). Kalbant apie nebaigtos gamybos papildymus, kaina turėtų būti nustatoma taikant koeficientą, apskaičiuotą visas gamybos sąnaudas, patirtas iki laikotarpio pabaigos, padalijus iš bazinės panašaus gatavo produkto kainos. Kita vertus, nebaigtos gamybos papildymų vertę galima nustatyti pagal gamybos savikainos vertę, pridėjus apskaičiuotą likutinį perteklių arba (numatomas) mišrias pajamas (plg. ESS 95, 3.51 ir 3.52).

2.177. ESS 95 atsargų papildymams ir išėmimams traukti į apskaitą rekomenduojama taikyti nuolatinio inventorizavimo metodą. Tačiau šis sprendimas negali būti taikomas visais atvejais, atsižvelgiant į tai, kad sunku gauti informacijos apie papildymus ir išėmimus. Siekiant apskaitą suderinti su nuolatinio inventorizavimo metodu, ESS 95 rekomenduojama taikyti „kiekybinį“ metodą, pagal kurį atsargų pokyčiai vertinami kaip atsargų apimties pokyčių ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje skirtumas, taikant tuo laikotarpiu galiojusias vidutines kainas. Tačiau šis metodas gali būti taikomas tik tada, jeigu per nagrinėjamą laikotarpį kainos išlieka stabilios arba jeigu atsargose laikomi kiekiai ir kainos per ataskaitinį laikotarpį didėja arba mažėja pastoviu greičiu.

2.178. Šis „kiekybinis metodas“ negali būti taikomas augalininkystei, kadangi gamybos proceso eigoje sukurti kiekiai ir kainos bei pasiūlos ir paklausos struktūra kinta. Ši žemės ūkiui būdinga problema yra pripažįstama ESS 95 (plg. 3.124 c).

2.179. Reikėtų atminti, kad atsargų pokytis, kaip nustatyta 2.174, yra tik viena atsargų vertės pokyčio per ataskaitinius metus sudedamoji dalis. Iš tiesų yra pagrindinė apskaitos lygtis, leidžianti sujungti atsargų turto pradinį ir galutinį likutį:

Galutinių atsargų vertė ataskaitinio laikotarpio pabaigoje taikomomis kainomis

– Pradinių atsargų vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje taikomomis kainomis =

Atsargų pokytis (papildymai – išėmimai – pasikartojantys nuostoliai)

+ nominalus turimo turto vertės padidėjimas (atėmus sumažėjimą)

+ kiti apimties pokyčiai

2.180. Šis nominalus turimo turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas bei kiti apimties pasikeitimai ([1]) turėtų būti įtraukiami ne vertinant produkciją, bet į kitų turto pokyčių sąskaitą (atitinkamai į perkainojimo sąskaitą ir į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą).

2.181. Pagrindinė atsargų pokyčio ŽŪES vertinimo problema susijusi su augalų produktais. Tai yra sezoniniai produktai, kurie įtraukiami į

([1]) Kiti apimties pokyčiai paprastai suprantami kaip prekių atsargos, sugadintos dėl ypatingų įvykių (pavyzdžiui, stichinių nelaimių). Einamieji nuostoliai įtraukiami į išėmimus iš atsargų.

▼B

atsargas tik po derliaus, o iš atsargų išimami per kelis mėnesius po derliaus nuėmimo ir dažnai tęsiasi kitais ataskaitiniais metais. Jų kaina taip pat gali itin smarkiai skirtis skirtingais laikotarpiais, o kartais net ir per tą patį laikotarpį.

c) Gyvulių ir gyvūninės kilmės produktų atsargų pokyčiai

2.182. Vertinant gyvulių atsargų pokyčius, nesvarbu, ar gyvuliai šalyje buvo auginami nuo pat gimimo, ar buvo importuoti jauni ir auginami bei penimi šalyje. Kai importuotus gyvulius perima valda, kuri juos toliau augina nacionalinėje teritorijoje, gyvuliai yra „nacionalizuojami“ ir vėliau priskiriami vietos gamybai.

2.183. Norint įvertinti pokyčius bandoje ataskaitinio laikotarpio pabaigoje, reikia skirti „atsargų“ bandą nuo „ilgalaikio turto“ bandos (plg. 2.140 ir 2.202). Turėtų būti laikoma, kad pirmos kategorijos gyvulio vertė bazinėmis kainomis yra gamybos sąnaudų per skirtingos gyvulių klasės vidutinio gyvulio gyvenimą iki ir įskaitant ataskaitinį laikotarpį suma, pridėjus apskaičiuotą likutinį perteklių arba apskaičiuotas mišrias pajamas (plg. 2.176). Jeigu gyvulys į nacionalinę teritoriją buvo įvežtas iki laikotarpio, pirkėjų kaina įvežimo metu gali būti laikoma atitinkančia gamybos sąnaudų iki tos dienos sumą.

2.184. Kadangi gyvulių kainos keičiasi gana reguliariai, gyvulių atsargų pokytį galima įvertinti taikant paprasto apvalinimo metodą, kuriuo neįtraukiamas nominalus turimo turto vertės padidėjimas (atėmus sumažėjimą). Kiekvienos gyvulių kategorijos populiacijos pokytis per ataskaitinius metus padauginamas iš vidutinės kainos, galiojusios per ataskaitinį laikotarpį.

d) Sezoninių produktų atsargų pokytis

2.185. Sezoniniai produktai (plg. 2.178 ir 2.181) — tai produktai, kuriems taikant kiekybinį metodą negaunamas geras nuolatinės inventorizacijos suapvalinimas, kadangi jų kainos ir kiekiai kinta nereguliariai. Taikant kiekybinį metodą, nominalus turimo turto padidėjimas arba sumažėjimas gali būti įtrauktas į atsargų pokyčio vertinimą. Galimas sprendimas — atsargų pokyčio vertinimas per laikotarpį, kuris yra trumpesnis už ataskaitinį laikotarpį (pavyzdžiui, kiekvieną ketvirtį). Tokiems tarpiniams laikotarpiams būtų būdingos vienodesnės kainų ir kiekių tendencijos. Nepaisant to, šios rūšies metodą dažnai sunku taikyti, nes trūksta pagrindinių duomenų.

2.186. Kitas sezoninių produktų atsargų vertinimo metodas — tai saugomų prekių kainų tendencijos nagrinėjimas. Sandėliuojamos prekės kaina gali pasikeisti dėl mažiausiai trijų priežasčių (NSS 93, 6.105):

— su laiku gali pagerėti arba pablogėti jos fizinės savybės,

— gali būti sezoninių veiksnių, turinčių įtakos jos pasiūlai arba paklausai, todėl jos kaina per metus kinta reguliariai ir prognozuojamai, net jeigu nepasikeičia jos fizinės savybės,

— gali būti tokių veiksnių kaip bendra infliacija ar kiti bendrieji veiksniai, dėl kurių gali pasikeisti kaina, nors prekės fizinės arba ekonominės savybės su laiku nepasikeitė.

2.187. Pirmais dviem atvejais kainos, kuria produktai perkeliami į atsargas, ir kainos, kuria jie išimami iš atsargų, skirtumas turėtų atspindėti papildomą produkcijos vertę, sukurtą sandėliuojant prekes (NSS 93, 6.106), kadangi produktai, išimti iš atsargų praėjus keliems mėnesiams nuo derliaus nuėmimo, ekonomine prasme skiriasi nuo produktų, kurie ką tik perkelti į atsargas. Toks produktų vertės padidėjimas neturėtų būti skaičiuojamas kaip nominalus turimo turto vertės padidėjimas (NSS 93, 12.70).

2.188. Remiantis skirtingomis atsargų vertės pokyčio sudedamosiomis dalimis ir veiksniais, nulemiančiais saugomų produktų kainų pokyčius, ir atsižvelgiant į tai, kad vertinant sezoninę produkciją sunku visiškai atmesti turimo turto vertės padidėjimą arba sumažėjimą, rekomenduojama taikyti du metodus. Jie skiriasi tuo, kaip aiškinama sandėliavimo veikla ir kada traukiamas į apskaitą prekių vertės pasikeitimas dėl jų sandėliavimo. Pirmasis metodas — tai pamatinis metodas, taikomas vertinant sezoninės žemės ūkio gamybos produkciją ir atsargų pokyčius. Antrąjį metodą galima taikyti specialiais atvejais (dažniausiai produktams, kurių kainos sunkiai prognozuojamos).

▼B

2.189. Taikant pamatinį metodą, atsargų pokytis nustatomas kaip metų produkcijos vertės ir tų pačių metų pardavimų (ir kitokio panaudojimo) vertės skirtumas ([1]). Jis pagrįstas prielaida, kad prekybos metų pabaigoje (kitų kalendorinių metų pirmo pusmečio pabaigoje) nelieka jokių atsargų. Taikant šį metodą, visa produkcija, kuri gaunama per metus n, tiesiogiai įvertinama taikant prekybos metų svertinę vidutinę kainą (n/n+1) ir atimant visų pardavimų (ir kitokio panaudojimo) per kalendorinius metus n, kurie atitinka derliaus nuėmimo metus ([2]), vertę pardavimo (arba kitokio panaudojimo) metu taikomomis kainomis.

2.190. Taikant pamatinį metodą, sandėliavimo veikla traktuojama kaip veiksnys prekių kainai sandėliavimo metu padidinti. Todėl daromas skirtumas tarp sandėliavimo veiklos ir jos poveikio produktų kainoms. Vertės padidėjimas dėl sandėliavimo yra „numatytas“, kadangi jis priskiriamas metų n (t. y. derliaus nuėmimo metų, net jeigu pardavimai vyksta dvejus kalendorinius metus) produkcijai ir todėl galima pakankamai aiškiai numatyti kainų tendencijas, nes jas nulemia gana reguliarūs ir prognozuojami pasikeitimai (plg. 2.186).

2.191. Taikant šį metodą galima sumažinti nominalaus turimo turto vertės padidėjimo arba sumažėjimo įtraukimą į produkcijos vertinimą. Jis užtikrina produkcijos vertės ir kiekių skaičiavimo nuoseklumą ir leidžia išvengti produkcijos įrašymo remiantis nebaigta gamyba (tam reikia duomenų apie atsargas kalendorinių metų pradžioje ir pabaigoje ir jų atitinkamų kainų). Be to, tai leidžia sąskaitas parengti palyginamosiomis kainomis.

2.192. Antrąjį metodą rekomenduojama taikyti specialiais atvejais, kai produktų kainas sunku prognozuoti (pavyzdžiui, vaisių, daržovių, bulvių ir alyvų aliejaus) ir kai tokių produktų sandėliavimas žemės ūkio valdose pasiekia ekonomiškai didelius kiekius. Šis metodas nėra toks tikslus kaip pamatinis metodas, leidžiantis į produkcijos vertinimą neįtraukti turimo turto vertės padidėjimo ir sumažėjimo. Jį taikant laikoma, kad sandėliavimo veikla yra gamybos proceso tąsa. Sandėliuojamų prekių kainų padidėjimo įtraukimas atidedamas ir priskiriamas tiems metams, kuriais prekės buvo sandėliuojamos.

2.193. Taikant antrąjį metodą, sezoninė produkcija apskaičiuojama tiesiogiai kaip pardavimų, kitokio panaudojimo ir atsargų pokyčių suma. Atsargų pokyčiai apskaičiuojami vertinant atsargas ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ir pradžioje pagal jų dabartines kainas.

2.194. Reikėtų pastebėti, kad šie du metodai skiriasi tuo, kaip vertinamas atsargų pokytis, tačiau pardavimai vertinami taip pat (bazinėmis kainomis taikomomis kaip prekės išimamos iš atsargų).

e) Vyno (iš tos pačios valdos išaugintų vynuogių) atsargų pokyčiai

2.195. Vynas — tai produktas, kuris dažniausia keletą metų laikomas kol pasensta ir subręsta. Per šį laikymo laikotarpį pasikeičia jo kokybė. Šią sandėliavimo veiklą valdoje galima laikyti vyno gamybos proceso tąsa, kadangi iš sandėlių išvežamas vynas skiriasi nuo įvežto vyno. Todėl laikomas vynas turėtų būti traktuojamas kaip nebaigta gamyba, o tada nustatomas vertės padidėjimas turėtų būti laikomas produkcijos padidėjimu, kuris bėgant laikui nuolat matuojamas.

2.196. Vyno vertė gali pasikeisti dėl trijų veiksnių: pasikeitus jo kokybei, pasiūlos ir paklausos struktūrai (t. y. santykinėms jauno ir brandinto vyno kainoms) ir apskritai padidėjus kainoms. Vyno vertės pokytis dėl pirmų dviejų veiksnių turėtų būti įtraukiamas į produkcijos vertinimą, tačiau vyno kainos padidėjimas dėl bendro vynų kainų padidėjimo turėtų būti atspindimas ne produkcijos vertėje, o traktuojamas kaip turimo turto vertės padidėjimas (traukiamas į apskaitą perkainojimo sąskaitoje).

2.197. Vyno vertės padidėjimas turėtų būti įrašomas į produkcijos vertę per visą senėjimo procesą, tačiau tai reikštų, kad reikia turėti labai daug duomenų apie vyno atsargų struktūrą pagal pagaminimo metus, kokybę ir gamybos vietą bei apie atitinkamų vyno kainų raidą. Kadangi šių duomenų valstybėse narėse paprastai nėra, buvo sukurti du praktiniai metodai, leidžiantys ŽŪES apytikriai apskaičiuoti vyno

([1]) Produkcija skirstoma į pardavimus (ir kitokį panaudojimą) ir atsargų pokyčius.

([2]) Panašų rezultatą galima gauti pardavimus apskaitant kas pusmetį ir apskaičiuojant ataskaitinių metų n produkciją susumuojant metų n antrojo pusmečio pardavimus bei metų n +1 pirmojo pusmečių pardavimus.

▼B

vertės padidėjimą dėl senėjimo. Nors šie du metodai nėra itin tikslūs konceptualia prasme, panašu, kad, atsižvelgus į esamą duomenų trūkumą, jie yra priimtini. Kiekviena valstybė narė metodą pasirenka priklausomai nuo jos vynininkystės ekonominės veiklos rūšies ir statistinės sistemos struktūros.

2.198. Vyno vertės padidėjimo dėl senėjimo numatymas: taikant pirmąjį metodą, vertinami vyno, kurį laikys gamintojas, atsargų papildymai naudojant vynų, kurie jau yra išlaikyti, pardavimo kainas, galiojančias antrajame pusmetyje. Laukiamas vertės padidėjimas numatomas derliaus nuėmimo metų produkcijoje. Šis padidėjimas yra tik dalinis, kadangi šie vynai vertinami ne tikrąja jų pardavimo kaina, bet kitų tos pačios rūšies, tačiau senesnių, vynų kaina. Tikrosios pardavimo kainos ir atsargų papildymui vertinti naudojamos kainos skirtumas nėra įskaitomas į produkcijos vertę, kadangi jis laikomas turimo turto vertės padidėjimu (pastaba: šis skirtumas apima infliacijos poveikį). Kadangi pagal šį metodą nedaromas skirtumas tarp saugomo ir parduoto vyno priklausomai nuo derliaus nuėmimo metų, daroma prielaida, kad kokybiško vyno rinka yra vienoda vyno amžiaus prasme.

2.199. Vyno senėjimo apskaitos vėlinimas: taikant antrąjį metodą, atsargų papildymai vertinami „neišlaikyto“ vyno kaina derliaus nuėmimo metu ir nebaigtos vyno gamybos papildymas (t. y. kainos padidėjimas dėl išlaikymo, nepriklausomai nuo bendro vyno kainų pasikeitimo poveikio) nepaskaitomas tol, kol išlaikytas vynas neparduodamas. Kadangi pardavimai vertinami vidutine metų kaina, bet kuris vertės padidėjimas nuo derliaus metų iki pardavimo metų įrašomas prie pardavimo metų produkcijos (ir todėl nepaskirstomas laike). Šiam metodui reikia daugiau duomenų apie vyno atsargų struktūrą, kadangi daroma prielaida, kad atsargų paskirstymas (ir išėmimai iš atsargų) yra žinomas kiekvienais derliaus metais. Nepaisant to, jis leidžia susidaryti tikslesnį vaizdą apie skirtingų metų derliaus pardavimus ir atsargas.

2.200. Nė vienas iš šių dviejų praktinių metodų neleidžia laike paskirstyti vyno vertės padidėjimo dėl išlaikymo: pagal vieną metodą padidėjimas traukiamas į apskaitą iš anksto, pagal kitą — vėliau. Šis trūkumas laikytinas nedideliu abiem atvejais, jeigu daroma prielaida, kad yra tam tikras „išlaikyto“ vyno gamybos stabilumas laiko prasme. Pirmąjį metodą geriau taikyti tada, kai vidutinis išlaikymo laikotarpis trumpas.

3. **Gyvulių kaip „BPKF“ arba „atsargų pokyčių“ apskaita**

2.201. Kaip minėta 2.140 ir 2.151, gyvulių skaičiaus pokyčiai (žemės ūkio statistiniais tikslais) traukiami į apskaitą kaip BPKF arba atsargų pokyčiai, priklausomai nuo gyvulių rūšies.

a) Apibrėžimas

2.202. Gyvulių BPKF susijęs su gyvuliais, t. y. ilgalaikiu turtu, pakartotinai ir visą laiką naudojamais gamybos procesams. Jie auginami dėl produkcijos, kurią jie tiekia reguliariai, ir prie jų priskiriami, pavyzdžiui, veisliniai gyvuliai, melžiami gyvuliai, darbiniai gyvuliai, avys ir gyvuliai, auginami dėl vilnos. Priešingai, gyvuliai, kurie laikomi atsargomis, — tai gyvuliai, atsiradę per einamąjį arba ankstesnį laikotarpį, laikomi siekiant juos vėliau parduoti arba panaudoti kitokiai gamybai. Prie jų priskiriami gyvuliai, kurie auginami dėl jų mėsos, pavyzdžiui, skerstini gyvuliai ir naminiai paukščiai.

b) Gyvulių importo apskaita

1. Gyvuliai, kurie laikomi ilgalaikiu turtu:

2.203. Jeigu importo metu gyvulius buvo galima aiškiai įvardyti kaip ilgalaikį turtą, jie traukiami į apskaitą tik kaip BPKF įsigijimai (plg. 2.149 ir 2.150). Žinoma, kaip žemės ūkio BPKF traukiami į apskaitą tik žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies įsigyti gyvuliai, o ne, pavyzdžiui, jojamieji arkliai privačiam naudojimui arba kitam tikslui įsigyti gyvuliai.

2. Gyvuliai, kurie laikomi atsargomis:

2.204. Priešingai, jeigu importo metu gyvulius buvo galima aiškiai įvardyti kaip atsargas (t. y. skerstinus gyvulius), jų importas būtų laikomas nebaigtos gamybos atsargų papildymu ir todėl atimamas iš pardavimų (neigiami pardavimai) apskaičiuojant produkciją (plg. 2.069).

▼B

3. Taikytinas traktavimas:

2.205. Dažnai remiantis turimais duomenų šaltiniais sunku tinkamai atskirti šias dvi gyvulių kategorijas. Todėl apskaičiuojant produkciją visų importuojamų gyvulių (klasifikuojamų kaip ilgalaikis turtas arba atsargos, išskyrus nedelsiant paskersti importuotus gyvulius) vertė turėtų būti atimama iš pardavimų. Jeigu jie bet kada perkeliami į produktyvių gyvulių bandą (t. y. ilgalaikį turtą), jie traukiami į apskaitą kaip savo poreikiams sukurtos ilgalaikės gamybos priemonės per ataskaitinį laikotarpį, kai įvyksta perkėlimas (kaip ir gyvulių, kurie atsiranda ir auginami šalyje, o vėliau perkeliami į produktyvių gyvulių bandas, atveju) (plg. 2.069 ir 2.070).

2.206. Reikėtų pastebėti, kad nedelsiant paskersti importuoti gyvuliai traukiami į apskaitą kaip nacionalinių skerdyklų importas ir nėra įrašomi į ŽŪES, kadangi pastaroji skirta tik nacionalinio žemės ūkio produkcijai atspindėti.

c) Prekybos gyvuliais tarp žemės ūkio vienetų apskaita

2.207. Gyvuliai, kurie laikomi ilgalaikiu turtu: prekyba šiais gyvuliais BPKF traukiama į apskaitą kaip ilgalaikio turto įsigijimai ir netekimai (paslaugos, susijusios su nuosavybės perdavimu, traukiamos į apskaitą pirkėjų kaina). Jeigu pardavimas ir pirkimas vyksta per tą patį ataskaitinį laikotarpį, šie srautai kompensuoja vienas kitą ir kaip BPKF traukiamos į apskaitą tik paslaugos, susijusios su nuosavybės perdavimu (plg. 2.068).

2.208. Gyvuliai, kurie laikomi atsargomis: šie pardavimai ir pirkimai traukiami į apskaitą tik tada, jeigu jie vyksta per du skirtingus ataskaitinius laikotarpius. Su šia prekyba susijusios paslaugos, kurios įtraukiamos į pirkėjų kainą, turėtų būti atimamos iš bendros produkcijos, jeigu prekyba vyksta tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu (plg. 2.067).

2.209. Kadangi prekyba gyvuliais tarp žemės ūkio vienetų ir gyvulių importas traktuojami ypatingai, nėra „gyvulių ir gyvūninės kilmės produktų“ tarpinio vartojimo.

d) Ne žemės ūkio gyvūnai

2.210. Lenktyninių žirgų, jojamųjų arklių, šunų, kačių, narvuose laikomų paukščių, zoologijos sodų ir cirko gyvūnų bei bulių kovoms skirtų bulių auginimas priskiriamas veiklai, apibrėžiančiai žemės ūkio ekonominės veiklos rūšį, nepriklausomai nuo to, ar jie auginami veisimui, mėsos gamybai, laisvalaikio ar sporto renginiams (plg. 1.78). Šių gyvūnų naudojimas paslaugų veiklai priskiriamas žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai tik tada, jeigu tokia veikla žemės ūkio vienetai užsiima kaip neatskiriama nepagrindine veikla. ŽŪES dalimi nelaikomas ne žemės ūkio gyvūnų auginimas vienetuose, kuriems žemės ūkio veikla yra tik laisvalaikio veikla (plg. 1.24).

2.211. Šie gyvūnai gali būti parduodami:

— namų ūkiams: šiuo atveju bet kuri paskesnė veikla, naudojant šiuos gyvūnus, nėra susijusi su ŽŪES,

— kitoms šakoms: pavyzdžiui, apsaugos šuo, cirko gyvūnas arba lenktyniniai žirgai; jie sudaro juos nusipirkusios šakos pagrindinio kapitalo formavimo dalį.

III. PASKIRSTYMO SANDORIAI IR KITI SRAUTAI

A. APIBRĖŽIMAS

3.001. Paskirstymo sandoriai — tai sandoriai:

— kuriais gamybos metu sukurta pridėtinė vertė yra paskirstoma darbuotojams, kapitalui formuoti ir valdžios sektoriui,

— kuriais yra perskirstomos pajamos bei turtas.

3.002. ESS 95 skiriami einamieji pervedimai ir kapitalo pervedimai. Pastarųjų tikslas yra perskirstyti sutaupytas lėšas arba turtą, bet ne pajamas.

3.003. Atsižvelgiant į tai, kad ŽŪES yra ekonominės veiklos rūšies sąskaitos, šiame skyriuje bus apibūdinti tik tam tikri paskirstymo sandoriai. Svarbiausi sandoriai traukiami į apskaitą pirminių pajamų paskirstymo sąskaitose, ypač pajamų formavimo sąskaitoje ir verslo pajamų sąskaitoje (plg. ŽŪES sąskaitų seka, 1.38–1.48). Pajamų formavimo

▼B

sąskaitos atveju, šie paskirstymo sandoriai yra susiję su kitais gamybos mokesčiais, kitomis subsidijomis gamybai ir kompensacija darbuotojams. Verslo pajamų sąskaitoje jie atitinka tam tikras turto pajamų rūšis (daugiausia žemės rentą, palūkanas ir turto pajamas, priskiriamas draudimo liudijimų savininkams). Sąskaitoje taip pat traukiami į apskaitą paskirstymo sandoriai, atitinkantys pagalbą investicijoms ir kitus kapitalo pervedimus kapitalo sąskaitoje.

3.004. ŽŪES nepriskiriami kai kurie paskirstymo sandoriai, susiję su tam tikromis turto pajamomis (daugiausia dividendais ir kitomis įmonių paskirstomomis pajamomis), einamaisiais pajamų ir nekilnojamojo turto mokesčiais ir pan. Šiuos sandorius traukti į apskaitą statistiniu požiūriu įmanoma ir prasminga tik tada, jeigu atsižvelgiama į institucinių vienetų grupes, t. y. sektorius ir subsektorius (plg. 1.06).

B. BENDROSIOS TAISYKLĖS

1. **Ataskaitinis laikotarpis**

3.005. ŽŪES ataskaitinis laikotarpis yra kalendoriniai metai.

2. **Vienetai**

3.006. Vertės turėtų būti išreikštos nacionalinės valiutos vienetų milijonais.

3. **Paskirstymo sandorių apskaitos laikas**

3.007. Kaip buvo paaiškinta 2.008, ESS 95 paskirstymo sandoriai traukiami į apskaitą kaupimo principu, t. y. tada, kai sukuriama, pakeičiama, panaikinama arba nustoja egzistuoti ekonominė vertė, priklausanti suma arba reikalavimas, o ne tada, kai faktiškai atliekamas mokėjimas. Šis apskaitos principas (pagrįstas teisėmis ir įsipareigojimais) taikomas visiems srautams, nepriklausomai nuo to, ar tai piniginiai srautai, ar jie vyksta tarp vienetų ar vieno vieneto viduje. Tačiau praktiniais sumetimais kai kurios išimtys gali būti pagrįstos.

3.008. Įvairių paskirstymo sandorių rūšių apskaitos laikas yra toks:

a) Kompensacija darbuotojams

3.009. Bruto darbo užmokestis ir faktinės socialinės įmokos (darbdavių sąskaita) traukiamos į apskaitą tuo laikotarpiu, per kurį yra atliktas darbas, tačiau premijos ir kiti specialūs mokėjimai traukiami į apskaitą tada, kai juos reikia išmokėti (plg. ESS 95, 4.12).

b) Gamybos mokesčiai ir subsidijos

3.010. Gamybos mokesčiai traukiami į apskaitą tada, kai įvyksta mokestinius įsipareigojimus sukurianti veikla, sandoriai arba kiti įvykiai (plg. ESS 95, 4.26). Panašiai subsidijos gamybai traukiamos į apskaitą tada, kai įvyksta sandoris arba teisę į subsidiją sukeliantis įvykis (gamyba, pardavimas, importas ir pan.) (plg. ESS 95, 4.39).

c) Turto pajamos

3.011. Palūkanos traukiamos į apskaitą ataskaitiniu laikotarpiu, per kurį jos yra mokėtinos, nepriklausomai nuo to, ar jos faktiškai išmokamos (plg. ESS 95, 4.50 ir toliau). Tai yra daroma nuolat atitinkamai kapitalo sumai. Renta taip pat traukiama į apskaitą tuo laikotarpiu, už kurį ji yra mokėtina (plg. ESS 95, 4.75).

d) Kapitalo pervedimai

3.012. Kapitalo pervedimai (dotacijos investicijoms ar kiti kapitalo pervedimai) traukiami į apskaitą tada, kai sueina mokėjimo terminas (arba natūrinių pervedimų atveju — kai perleidžiama turto nuosavybė arba panaikinama skola) (plg. ESS 95, 4.162 ir 4.166).

4. **Bendrosios pastabos dėl pridėtinės vertės**

3.013. Pridėtinė vertė — tai gamybos sąskaitos balansuojantis straipsnis. Tai produkcijos vertės ir tarpinio vartojimo vertės skirtumas (nepriklausomai nuo naudojamos produkcijos sąvokos, kadangi atitinkamai pasikeičia tarpinis vartojimas). Tai esminis ekonomikos arba ekonominės veiklos rūšies produktyvumo vertinimo dalykas. Ji gali būti apskaičiuojama ir kaip bendroji (bendroji pridėtinė vertė), ir kaip grynoji (grynoji pridėtinė vertė), t. y. iki arba po pagrindinio kapitalo vartojimo atskaitymo. Grynoji pridėtinė vertė yra vienintelis pajamų formavimo sąskaitos išteklius. Derinant su produkcijos (bazine kaina) ir

▼B

tarpinio vartojimo (pirkėjų kaina) vertinimo metodu, grynoji pridėtinė vertė matuojama bazinėmis kainomis.

3.014. Iš pridėtinės vertės bazinėmis kainomis atėmus kitus gamybos mokesčius ir pridėjus kitas subsidijas gamybai gaunama pridėtinė vertė gamintojų kainomis. Grynoji pridėtinė vertė gamintojų kainomis yra gamybos veiksnių pajamos.

C. KOMPENSACIJA DARBUOTOJAMS

(plg. ESS 95, 4.02–4.13)

3.015. Kompensacija darbuotojams yra apibrėžiama kaip visas atlyginimas pinigais arba natūra, kurią darbdavys moka darbuotojui už jo darbą, atliktą per ataskaitinį laikotarpį (plg. ESS 95, 4.02). Ją sudaro:

— bruto darbo užmokestis (pinigais arba natūra),

— darbdavių socialinės įmokos (faktinės ir priskirtosios).

3.016. Bruto darbo užmokestį pinigais sudaro šios sudedamosios dalys:

a) tiesioginis bazinis darbo užmokestis (mokamas reguliariai);

b) padidintos normas už viršvalandžius, darbą nakties metu arba savaitgaliais, itin įtemptą darbą ir pan.;

c) pragyvenimo išlaidų ir pragyvenimo pašalpos;

d) premijos, pavyzdžiui, Kalėdų, metų pabaigos, atostogų arba produktyvumo premijos ir išmokos už aukštesnę klasę;

e) pašalpos už keliones į ir iš darbo ([1]);

f) kompensacijos už faktiškai nedirbtas dienas, apmokamos atostogos;

g) komisiniai, arbatpinigiai, priežiūros pašalpos;

h) kitos išmokos arba vienkartiniai mokėjimai, susiję su bendrais įmonės rezultatais kaip pelno dalijimosi schemų dalis;

i) darbdavių mokėjimai, kuriais prisidedama prie darbuotojų kuriamo turto;

j) vienkartinės išmokos darbuotojams paliekant įmonę, jeigu mokėjimai nėra atliekami pagal kolektyvinę sutartį;

k) būsto pašalpos, kurias darbdaviai darbuotojams moka pinigais.

3.017. Reikėtų pažymėti, kad įrašomi duomenys — tai bruto darbo užmokestis, įskaitant darbo užmokesčio mokesčius bei didesnes šių mokesčių ir darbuotojų socialinio draudimo įmokų normas. Todėl tais atvejais, kai darbdaviai darbuotojams moka grynąjį darbo užmokestį, jis turi būti padidintas nurodytų dalykų verte.

3.018. Bruto darbo užmokestį natūra sudaro nemokamai arba sumažintomis kainomis darbdavių teikiamos prekės ir paslaugos darbuotojams, kurias darbuotojai ir jų šeimos gali naudoti savo laiku ir savo pačių nuožiūra savo poreikiams tenkinti. Šios prekės ir paslaugos nebūtinai naudojamos gamybos procese. Jų vertė lygi naudos, kurią jie atitinka, vertei: prekių vertei, jeigu jos teikiamos nemokamai, arba pastarosios vertės ir mokėjimų darbuotojams skirtumą, jeigu jos teikiamos sumažintomis kainomis. Šį darbo užmokestį natūra, kuris yra itin svarbus ŽŪES, sudaro šios sudedamosios dalys:

a) žemės ūkio produktai, kurie kaip atlygis teikiami darbuotojams nemokamai arba sumažintomis kainomis ([2]);

b) apgyvendinimo paslaugos, sukurtos savo poreikiams ir darbuotojams teikiamos nemokamai arba sumažintomis kainomis ([3]);

([1]) Šiai kategorijai neturėtų būti priskiriami mokėjimai, kurie visų pirma atitinka darbdavio interesą. Šie mokėjimai yra tarpinio vartojimo dalis (plg. 2.108 e).

([2]) Darbuotojams teikiami žemės ūkio produktai yra žemės ūkio šakos produkcija.

([3]) Apgyvendinimo paslaugos laikomos atskiriama ne žemės ūkio veikla, jeigu jos teikiamos tik kaip kompensacija darbuotojams ir tik kaip atskaitymas iš žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies likutinio pertekliaus. Jeigu jos būtų neatskiriama ne žemės ūkio veikla, jos būtų traukiamos į apskaitą kaip gamybos sudedamoji dalis ir kompensacijos darbuotojams forma.

▼B

c) darbdavių nupirktos prekės ir paslaugos, su sąlyga, kad šie pirkimai atitinka darbo užmokesčio natūra apibrėžimą (t. y. jie nėra tarpinis vartojimas). Visų pirma, darbuotojų vežimas nuo darbo vietos iki namų yra jų darbo užmokesčio natūra dalis, nebent kelionės vyksta darbdavio laiku. Šiai kategorijai priskiriamos nupirktos apgyvendinimo paslaugos ir vaikų lopšeliai ir pan. (plg. ESS 95, 4.05).

3.019. Darbo užmokestis natūra turėtų būti vertinamas bazine kaina arba pirkėjų kaina (priklausomai nuo to, ar gaminius pagamino vienetas, ar jie buvo įsigyti iš išorės).

3.020. Priešingai bruto darbo užmokesčiui nepriskiriamos darbdavių išlaidos jų pačių naudai ir patirtos dėl įmonės interesų. Prie jų priskiriama, *inter alia*: pašalpos arba kompensacijos darbuotojams už kelionės, važiavimo į kitoje vietoje esančią darbo vietą ar perkėlimo į kitą vietą išlaidos, kurias darbuotojai patiria atlikdami savo pareigas, pramogų išlaidos, kurias darbuotojai patiria įmonės vardu ir išlaidos, susijusios su patogumų sudarymu darbo vietoje (pvz., sporto ir laisvalaikio organizavimas). Panašiai į šią eilutę įtraukiamam bruto darbo užmokesčiui nepriskiriami darbdavių mokėjimai pinigais darbuotojams, kad šie pirktų įrankius arba specialius drabužius (įskaitant sumas, kurias darbuotojai pagal sutartį turi skirti šiam tikslui). Visa tai traukiama į apskaitą kaip darbdavių tarpinis vartojimas (plg. ESS 95, 4.07).

3.021. Prie darbdavių socialinių įmokų priskiriama darbdavių mokamų socialinių įmokų vertė siekiant užtikrinti, kad jų darbuotojams taikomos socialinės apsaugos nuostatos (išskyrus darbuotojų socialines įmokas, išskaičiuotas iš bruto darbo užmokesčio (plg. 3.017). Šios įmokos gali būti faktinės ar priskirtosios.

3.022. Faktines socialines įmokas sudaro darbdavių mokėjimai, įskaitant įstatymuose ir sutartyse numatytas bei savanoriškas įmokas draudžiant nuo rizikos ir socialinių sunkumų. Šios socialinės įmokos mokamos draudikams (socialinės apsaugos tarnyboms arba privatiems draudikams). Nors jos mokamos tiesiogiai draudikams, jos yra laikomos kompensacijos darbuotojams dalimi, kadangi laikoma, kad pastarieji gauna šias įmokas ir vėliau jas sumoka draudimo įmonėms.

3.023. Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos atitinka socialines išmokas darbuotojams ne iš fondų, kurias darbdaviai tiesiogiai moka savo darbuotojams arba buvusiems darbuotojams be draudimo įmonės arba savarankiško pensijų fondo tarpininkavimo ([1]) (plg. ESS 95, 4.10). Šios įmokos traukiamos į apskaitą laikotarpiu, kurį buvo atliktas darbas (jeigu jos atitinka privalomas socialines išmokas) arba kai buvo suteiktos išmokos (jeigu jos atitinka savanoriškas socialines išmokas).

3.024. Reikia pastebėti, kad ŽŪES, jeigu gamybos vienetai yra individualios įmonės, kompensacija darbuotojams neapima atlygio už darbą, kurį valdoje atliko savininkas arba jo šeimos nariai, kuriems nemokamas atlyginimas; šie asmenys dalijasi mišriomis pajamomis, kurios yra individualios įmonės pajamų formavimo sąskaitos likutis. Tačiau, jeigu gamybos vienetai priklauso korporacijoms (plg. 5.09 ir 5.10), visas atlygis turi būti traukiamas į apskaitą kaip kompensacija darbuotojams.

D. GAMYBOS IR IMPORTO MOKESČIAI

(plg. ESS 95, 4.14–4.29)

3.025. Gamybos ir importo mokesčius sudaro privalomi neatlygintini mokėjimai pinigais arba natūra, kuriais valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos apmokestina gamybą, prekių ir paslaugų importą, darbuotojų darbą, žemės, pastatų arba kito gamyboje naudojamo turto nuosavybę arba naudojimą. Šie mokesčiai yra mokami nepriklausomai nuo to, ar gaunamas pelnas (plg. ESS 95, 4.14).

3.026. Gamybos mokesčiai yra skirstomi į:

— produktų mokesčius:

— PVM pobūdžio mokesčius,

— importo mokesčius ir muitus, išskyrus PVM,

([1]) Jie visų pirma atitinka darbo užmokestį, kurį darbdaviai ir toliau moka darbuotojams laikinai ligos, motinystės, nelaimingų atsitikimų darbe, invalidumo arba atleidimo atveju, jeigu atitinkamas sumas galima identifikuoti atskirai.

▼B

— produktų mokesčius, išskyrus PVM ir importo mokesčius,

— kitus gamybos mokesčius.

1. **Produktų mokesčiai**

3.027. Produktų mokesčiai yra mokesčiai, mokami nuo pagaminto arba realizuojamo prekės arba paslaugos vieneto. Jie gali būti lygūs pinigų sumai, nustatytai už prekės arba paslaugos vienetą, arba apskaičiuoti *ad valorem* kaip prekės arba paslaugos vieneto kainos arba vertės nustatyta dalis procentais (plg. ESS 95, 4.16).

3.028. PVM pobūdžio mokesčiai yra prekių arba paslaugų mokesčiai, kuriuos įmonės surenka atskiromis pakopomis ir kurie galiausiai visi paimami iš galutinio pirkėjo. Jiems priskiriamas PVM ir kiti išskaitytini mokesčiai, taikomi pagal taisykles, panašias į PVM reglamentuojančias taisykles ([1]).

3.029. Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM, apima privalomuosius mokėjimus, išskyrus PVM, kuriais valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos apmokestina importuojamas prekes tam, kad jos būtų išleistos į laisvą apyvartą ekonominėje teritorijoje, ir vienetų nerezidentų teikiamas paslaugas vienetams rezidentams.

3.030. Jiems priskiriami importo muitai ir kiti mokesčiai, pavyzdžiui, importuojamų žemės ūkio produktų mokesčiai, importui taikomos piniginės kompensacinės sumos, akcizo mokesčiai ir pan. (plg. ESS 95, 4.18). Juos moka importuotojai ir paprastai jie perleidžiami savininkui, kuris perka produktus, t. y. jie tampa prekių ir paslaugų pirkėjų kainos dalimi. Tais atvejais, kai gamybos priemones tiesiogiai importuoja žemės ūkio gamintojų vienetai, importo muitai, neišskaitytinas PVM ir piniginės kompensacijos sumos (gavimai arba mokėjimai) taip pat turėtų būti įtraukti į ŽŪES naudojamą pirkėjų kainą.

3.031. Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius, apima įmonių rezidenčių sukurtų prekių ir paslaugų mokesčius, mokamus pagaminus, eksportavus, pardavus, perdavus, išnuomojus arba pristačius šias prekes ar paslaugas, arba naudojant jas galutiniam vartojimui savo reikmėms ar nuosavam kapitalui formuoti (plg. ESS 95, 4.19).

3.032. Žemės ūkio atveju šiems mokesčiams priskiriami:

— cukrinių runkelių mokesčiai,

— baudos už pieno kvotų viršijimą,

— bendros atsakomybės mokesčiai, kurie anksčiau buvo taikomi pienui ir javams.

3.033. Kadangi produkcija yra traukiama į apskaitą bazinėmis kainomis, produktų mokesčiai yra įrašomi į gamybos sąskaitą (plg. 2.082–2.086) ir neįtraukiami į pajamų formavimo sąskaitą. Jie turėt būti traukiami į apskaitą, kai įvykdoma veikla, sandoriai arba kiti įvykiai, dėl kurių atsiranda mokėjimas. Kadangi ŽŪES jie traukiami į apskaitą atėmus išskaitytiną PVM, vienintelis traukiamas į apskaitą apyvartos mokestis yra neišskaitytinas PVM. Štai kodėl PVM nėra traukiamas į apskaitą sąskaitose, išskyrus ypatingą ne viso PVM grąžinimo atvejį, kai jis įtraukiamas į „kitus gamybos mokesčius“ (plg. 3.048 g).

3.034. Produktų mokesčiai (išskyrus PVM), kurie turi įtakos tam tikriems žemės ūkio tarpinio vartojimo produktams, turėtų būti įtraukti į tarpinio vartojimo pirkėjų kainą gamybos sąskaitoje (plg. 2.110–2.113). Prie tokių atvejų priskiriama, pavyzdžiui, cukraus ir alkoholio, naudojamo vynui gaminti, mokesčiai, kurie renkami kai kuriose ES valstybėse narėse. Šie mokesčiai, kurie sudaro žemės ūkio produktų ekonominės veiklos rūšių produktų mokesčius, turėtų būti pridėti prie žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies tarpinio vartojimo vertės.

2. **PVM traktavimas**

3.035. ESS 95 pateiktame aprašyme (4.17) nurodyta standartinė PVM sistema, pagal kurią kiekvienai įmonei leidžiama iš PVM sumos, mokėtinos už jos pardavimus, išskaičiuoti mokesčių sumą, kurią ji

([1]) Apyvarta yra svarbiausias apmokestinamas dalykas. Visos ES valstybės narės apyvartos mokestį surenka PVM pavidalu. Šio mokesčio normos skiriasi įvairiose valstybėse narėse, o kartais ir vienoje valstybėje narėje. Apskritai žemės ūkio produktams taikoma mažesnė nei standartinė mokesčio norma.

▼B

sumokėjo už tarpinių sąnaudų arba gamybos priemonių pirkimus. Tačiau be standartinių PVM taisyklių yra specialios taisyklės, skirtos žemės ūkiui (vienodo PVM tarifo sistemos), kurios įvairiose ES valstybėse narėse yra skirtingos.

3.036. ES valstybėse narėse taikomas vienodo tarifo sistemas galima suskirstyti į dvi pagrindines PVM, sumokėto už pirkimus, kompensavimo rūšis:

— per kainą. Šiuo atveju ūkininkai, kuriems taikoma vienodo tarifo sistema, savo produktus parduoda kaina, padidinta PVM vienodo tarifo procentu, tačiau nemoka į sąskaitą įtraukto PVM finansinėms institucijoms, kadangi jų taikomas ir išlaikomas PVM apskaičiuojamas taip, kad kuo tiksliau kompensuotų PVM, kurį jie sumokėjo už pirkimus,

— kaip grąžinamoji išmoka. Pagal šią sistemą ūkininkai savo produktus parduoda be PVM. Pateikę prašymą finansinėms institucijoms jie vėliau gauna grąžinamąją išmoką, apskaičiuotą kaip vienodo dydžio dalis procentais ([1]), taikoma jų pardavimams, kuri kompensuoja PVM, kurį jie sumokėjo už pirkimus.

a) Apibrėžimai

3.037. Vienodo tarifo sistemoms taikomos šios standartinės PVM sistemos sąvokos:

a) gamintojo taikomas PVM: tai PVM, kurį gamintojas apskaičiuoja pagal parduotam produktui taikomą tarifą ir kurį jis įtraukia į sąskaitą faktūrą, išrašomą kiekvienam vietos pirkėjui;

b) PVM, kurį gamintojas moka už tarpinį vartojimą: tai PVM, kuris apskaičiuojamas pagal kiekvienam nupirktam produktui taikomą tarifą ir kurį sumokėjo gamintojas už tarpines sąnaudas; jis vadinamas tarpinio vartojimo išskaitytinu ([2]) PVM;

c) PVM, kurį gamintojas moka už ilgalaikių gamybos priemonių pirkimus: jis vadinamas gamybos priemonių pirkimo išskaitytinu PVM;

d) PVM, kurį gamintojas moka už einamuosius sandorius: tai PVM, kurį taiko gamintojas, ir PVM, kurį gamintojas moka už tarpinio vartojimo pirkimus, skirtumas (a–b);

e) visas gamintojo sumokėtas PVM: tai PVM, kurį taiko gamintojas, ir PVM, kurį gamintojas moka už tarpinio vartojimo pirkimus ir gamybos priemonių pirkimus, skirtumas (a–b–c).

3.038. ESS 95 nuostatose nustatytas vienas PVM apskaitos metodas. Tai yra „grynoji“ sistema, kai produkcijos ir sąnaudų kainos traukiamos į apskaitą be išskaitytino PVM.

3.039. Mokesčių teisėje PVM traktuojamas kaip gamintojų „pereinamasis dalykas“, todėl išskaitytinas PVM, kurį gamintojas turi sumokėti už pirkimus, nėra tikra kainos sudedamoji dalis atliekant vidinius skaičiavimus ir gali būti laikomas tiesiog išankstiniu daliniu PVM mokėjimu, kurį gamintojas turi apskaičiuoti nuo savo apyvartos, todėl mokesčių tarnybai jam telieka sumokėti tik skirtumą. Kadangi paprastai tik galutinis vartotojas turi sumokėti tam produktui taikomą PVM, gamintojas (kartu su reikalingų tarpinio vartojimo prekių gamintojais) iš tikrųjų veikia kaip mokesčių tarnybos tarpininkas. Priešingai, kai gamintojas negali išskaičiuoti (arba susigrąžinti) mokesčio, sumokėto už pirkimus (neišskaitytinas PVM), PVM turėtų būti laikomas sudedamąja kainos dalimi.

b) Grynojo apskaitos metodo veikimas

3.040. Ūkininkams, kuriems taikoma standartinė sistema, neiškyla jokių sunkumų dėl apskaitos; už parduotus ar kitaip realizuotus produktus

([1]) Tarifo dalis procentais gali skirtis priklausomai nuo produkto rūšies ir platinimo kanalo.

([2]) Kartais dėl to, kad valstybės narės taiko skirtingas PVM sistemas, susidaro tokia padėtis, kai ūkininkai negali susigrąžinti arba gauti kompensacijų už PVM, sumokėtą už jų įsigytas prekes. Tokius PVM mokėjimus sudaro i) neišskaitytinas PVM, t. y. už pirkimus sumokėtas PVM, kurį ūkininkai, nepriklausomai nuo jiems taikomos sistemos, gali neiškaičiuoti iš pardavimams taikomo PVM ir kuris todėl nėra kompensuojamas; ii) ir (arba) PVM, išskyrus minimą i), sumokėtas už pirkimus, kuris ne visas kompensuojamas ūkininkams, kuriems taikoma vienodo tarifo sistema, per pardavimo kainą arba kompensaciją.

▼B

mokėtinas PVM ignoruojamas ŽŪES ir neturėtų būti įtraukiamas į jokios produkcijos kainą vertinant galutinę produkciją, o išskaitytinas PVM, sumokėtas už tarpinio vartojimo prekių ir ilgalaikių gamybos priemonių pirkimus, taip pat neįtraukiamas į atitinkamas kainas apskaičiuojant ŽŪES išlaidas.

3.041. Tačiau ūkininkams, kuriems taikomos vienodo tarifo sistemos, iškyla apskaitos problemų (plg. 3.035 ir toliau). Akivaizdu, kad atskiriems ūkininkams numatyta kompensacija retai bus lygi PVM, kurį jie sumokėjo už nupirktas prekes. Kai taikomos vienodo tarifo sistemos, PVM traukimo į apskaitą metodas bus identiškas naudojamam standartinėje sistemoje, t. y. neįskaitant atskirų galutinės produkcijos gaminių PVM ir neįskaitant atskirų tarpinio vartojimo ir BPKF gaminių PVM.

Vienodo tarifo kompensacijos, suteikiamos ūkininkams, kuriems taikoma vienodo tarifo sistema, ir PVM, kurį jie būtų galėję išskaityti, jeigu jiems būtų taikoma standartinio PVM sistema, skirtumas laikomas per dideliu arba per mažu kompensavimu. Bet kuris per didelis arba per mažas kompensavimas turi būti atskirai įrašytas į ŽŪES.

3.042. Per didelio arba per mažo PVM kompensavimo pagal vienodo tarifo sistemą traukimo į apskaitą metodas yra toks:

— per didelis PVM už pirkimus kompensavimas traukiamas į apskaitą eilutėje „Kitos gamybos subsidijos“,

— per mažas PVM už pirkimus kompensavimas traukiamas į apskaitą eilutėje „Kiti gamybos mokesčiai“.

„PVM už pirkimus“ yra PVM, kurį ūkininkai, kuriems taikoma vienodo tarifo sistema, būtų galėję išskaityti, jeigu jiems būtų taikoma standartinė PVM sistema.

3.043. Šis apskaitos metodas turi tą privalumą, kad jis nepriklausomai nuo ūkininkams taikomos PVM sistemos leidžia vienodai traktuoti žemės ūkio produkciją, tarpinį vartojimą ir BPKF. Be to, jis leidžia simetriškai traktuoti per didelį ir per mažą PVM kompensavimą, lyginant su bendrąja pridėtine verte bazinėmis kainomis. Todėl bendrąją pridėtinę vertę bazinėmis kainomis galima apskaičiuoti nepriklausomai nuo taikomos PVM sistemos, o tai yra palanku valstybių narių ŽŪES suderinimui ir palyginamumui (plg. 3.033).

3. **Kiti gamybos mokesčiai**

3.044. Kitus gamybos mokesčius sudaro visi mokesčiai, kuriuos moka gamyba užsiimančios įmonės, nepriklausomai nuo pagamintų arba parduotų prekių ir suteiktų paslaugų kiekio arba vertės (plg. ESS 95, 4.22). Jie gali būti mokami už žemę, ilgalaikes gamybos priemones arba naudojamą darbo jėgą.

3.045. Kiti gamybos mokesčiai yra vieninteliai mokesčiai, kurie traukiami į apskaitą ekonominės veiklos rūšies pajamų formavimo sąskaitoje. Jie įrašomi į šakų arba sektorių, kurie moka šiuos mokesčius (mokėjimo kriterijus) sąskaitas.

3.046. Mokesčiai, kurie traukiami į apskaitą žemės ūkio pajamų formavimo sąskaitoje, turi būti:

a) privalomi;

b) tiesiogiai mokami žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies;

c) mokami valdžios sektoriui arba Europos Sąjungos institucijoms;

d) atitikti kitų gamybos mokesčių apibrėžimą (žr. 3.044).

3.047. Dėl skirtingos istorinės valstybės finansų raidos įvairiose ES valstybėse narėse gamybos mokesčiai yra labai įvairūs. Žemės ūkyje yra kitu du gana svarbūs gamybos mokesčiai: nekilnojamojo turto mokestis ir automobilių mokestis.

3.048. Žemės ūkyje svarbiausi kiti gamybos mokesčiai:

a) nekilnojamojo turto mokesčiai ir kiti žemės ir pastatų, skirtų gamybai, naudojimo mokesčiai (nepriklausomai nuo to, ar jie priklauso nuosavybės teise, ar yra nuomojami žemės ūkio vienetų);

b) mokesčiai už ilgalaikių gamybos priemonių, pavyzdžiui, automobilių, mašinų ir kitų įrenginių, naudojimą gamybai (nepriklausomai

▼B

nuo to, ar jie priklauso nuosavybės teise, ar yra nuomojami žemės ūkio vienetų);

c) darbdavio mokami algalapio mokesčiai;

d) mokesčiai už taršą dėl gamybinės veiklos;

e) licencijų ar leidimų verstis komercine arba profesine veikla mokesčiai, su sąlyga, kad licencijos ar leidimai išduodami automatiškai sumokėjus reikiamą sumą. Jeigu su šiais mokėjimais siejama reguliavimo veikla (pvz., pareiškėjo kompetencijos arba kvalifikacijos patikrinimu), jie turėtų būti traktuojami kaip paslaugų pirkimas iš valdžios sektoriaus ir traukiami į apskaitą kaip tarpinis vartojimas (nebent jie visiškai neproporcingi atitinkamų paslaugų teikimo kainai) (plg. 2.108 o);

f) vandens tarifai, mokami kaip vienodo dydžio mokesčiai nepriklausomai nuo sunaudoto vandens kiekio;

g) per mažas PVM kompensavimas taikant vienodo tarifo PVM sistemas (plg. 3.041 ir 3.042).

3.049. Laikantis kaupimo principo, gamybos mokesčiai traukiami į apskaitą tada, kai atsiranda mokestinis įsipareigojimas. Per mažo PVM kompensavimo atveju, tai atliekama tarpinio vartojimo prekių ir paslaugų ir BPKF pirkimo metu, kada atsiranda mokestinis įsipareigojimas (ne kompensavimo metu).

3.050. Prie kitų gamybos mokesčių nepriskiriama:

a) įstatymų numatyti mokėjimai, kuriuos žemės ūkio ekonominės veiklos rūšis atlieka tiesiogiai, tačiau jų gavėjais nėra nei valdžios sektorius, nei Europos Sąjungos institucijos. Šie mokėjimai laikomi rinkos paslaugų pirkimu iš pervedimų gavėjų ir todėl įtraukiami į žemės ūkio tarpinį vartojimą;

b) baudos ir delspinigiai bei su mokesčių surinkimu ir susigrąžinimu susijusios išlaidos neturėtų būti traukiamos į apskaitą su mokesčiais, su kuriais jos susijusios, nebent jų neįmanoma atskirti (plg. ESS 95, 4.133);

c) privalomieji mokesčiai, kurių nerenka valdžios sektorius ar Europos Sąjungos institucijos, kurie, nors jais apmokestinamas žemės ūkis, sumokami klientų šakos. Šie mokėjimai turėtų būti traukiami į apskaitą vartotojų šakos tarpiniame vartojime;

d) mokesčiai, kuriais paprastai apmokestinamas pelnas arba turtas, pavyzdžiui, išlyginamieji mokesčiai, pajamų mokestis, juridinių asmenų pelno mokestis ir turto mokestis. Jie turėtų būti priskiriami prie einamųjų pajamų, turto ir pan. mokesčių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje;

e) paveldėjimo, dovanų ir specialiojo turto mokesčiai. Jie turėtų būti įrašomi kaip kapitalo mokesčiai kapitalo sąskaitoje;

f) vandens tarifai, kurių dydis tiesiogiai arba netiesiogiai susijęs su sunaudoto vandens kiekiu.

E. SUBSIDIJOS

(plg. ESS 95, 4.30–4.40)

3.051. Subsidijos (D.3) yra einamieji negrąžintini mokėjimai, kuriuos valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos skiria gamintojams rezidentams, norėdamos paveikti jų gamybos lygį, produktų kainas arba atlyginti už gamybą skatinančius veiksnius. Kiti ne rinkos gamintojai gali gauti kitas subsidijas gamybai tik tada, jei šie mokėjimai yra skiriami pagal bendruosius nuostatus, taikomus tiek rinkos, tiek ne rinkos gamintojams. Pagal susitarimą kitos ne rinkos produkcijai skirtos subsidijos į sąskaitas neįrašomos (plg. ESS 95, 4.30).

3.052. Subsidijos yra skirstomos į:

— subsidijas produktams:

  — subsidijas importui,

  — kitas subsidijas produktams,

— kitas subsidijas gamybai.

▼B

1. **Subsidijos produktams**

3.053. Subsidijos produktams yra subsidijos, mokamos nuo pagamintos arba importuotos prekės arba paslaugos vieneto. Subsidija gali būti konkreti pinigų suma už prekės ar paslaugos kiekio vienetą arba ji gali būti apskaičiuota *ad valorem* kaip tam tikras vieneto kainos procentas. Subsidija taip pat gali būti apskaičiuota kaip nustatytos kontrolinės kainos ir rinkos kainos, kurią faktiškai moka pirkėjas, skirtumas. Paprastai subsidijos produktams yra mokamos, kai prekės yra pagaminamos, parduodamos arba importuojamos. Pagal susitarimą, subsidijos produktams gali būti skiriamos tik rinkos produkcijai arba produkcijai savo galutiniam vartojimui (plg. ESS 95, 4.33).

3.054. Subsidijas importui sudaro prekių ir paslaugų subsidijos, kurių gavimo teisė yra įgaunama, kai naudoti ekonominėje teritorijoje skirtos prekės yra pervežamos per sieną arba kai paslaugos yra suteikiamos institucijų vienetams rezidentams. Jos gali apimti valdžios sektoriaus prekybos organizacijų, kurios turi supirkti produktus iš nerezidentų ir parduoti juos mažesnėmis kainomis rezidentams, patirtus nuostolius laikantis sąmoningos valdžios sektoriaus politikos (plg. ESS 95, 4.34).

3.055. Subsidijos produktams traukiamos į apskaitą bazine kaina (plg. 2.082–2.086) produkcijos vertinimo metu, todėl jos neatspindimos ekonominės veiklos rūšies pajamų formavimo sąskaitoje. Į subsidijas produktams, susijusias su tarpinio vartojimo produktų arba ilgalaikių gamybos priemonių įsigijimu (t. y. importu ar kt.), dėl kurių sumažėja šių prekių pirkėjų kainos, atsižvelgiama naudojant pirkėjų kainas tarpiniam vartojimui arba BPKF įvertinti (plg. 2.110–2.113); atitinkamai sumažėja šių produktų arba prekių sąnaudos.

▼M1

3.056. Taikant produkcijos vertinimo bazinėmis kainomis metodą, būtina iš esmės skirti subsidijas produktams ir kitas subsidijas gamybai. Subsidijos žemės ūkio produktams ([1]) gali būti mokamos arba žemės ūkio gamintojams, arba kitiems ūkio subjektams. Tik žemės ūkio gamintojams išmokėtos subsidijos pridedamos prie rinkos kainos, kurią gauna gamintojai, siekiant apskaičiuoti bazinę kainą. Subsidijos ūkio produktams, sumokėtos ne žemės ūkio gamintojams, o kitiems ūkio subjektams, neįtraukiamos į ŽŪES.

▼B

3.057. Subsidijos produktams turėtų būti traukiamos į apskaitą tada, kai įvyksta sandoriai arba įvykiai (gamyba, pardavimas, importas ir pan.), už kuriuos jos mokamos, kad būtų išlaikytas nuoseklumas su kitomis sąskaitomis (t. y. produkcijos vertinimas bazinėmis kainomis). Todėl kompensacinė pagalba už pasėlius turėtų būti traukiama į apskaitą derliaus nuėmimo metu, o specialios priemokos už galvijus ir karves žindenes bei priemokos už aveles traukiamos į apskaitą tada, kai gyvuliai yra laikomi ir (arba) pateikiama paraiška dotacijai.

2. **Kitos subsidijos gamybai**

3.058. Kitas subsidijas gamybai sudaro subsidijos, išskyrus subsidijas produktams, kuriomis gali pasinaudoti rezidentų gamintojų vienetai užsiimdami gamyba. Kiti ne rinkos gamintojai kitai ne rinkos produkcijai gali gauti kitas subsidijas gamybai tik tada, jei šios valdžios sektoriaus išmokos priklauso nuo bendrųjų taisyklių, taikomų tiek rinkos, tiek ir ne rinkos gamintojams (plg. ESS 95, 4.36). ESS 95 minimos keturios kitų subsidijų gamybai rūšys (plg. ESS 95, 4.37): subsidijos pagal algalapį arba darbo jėgą, subsidijos taršai mažinti, subsidijos atleidimui nuo palūkanų ir grąžintos per didelės PVM sumos. Šios išmokos daugiausia susijusios su gamybos sąnaudų prisiėmimu arba gamybos metodo pakeitimo parama.

3.059. Kadangi produkcija yra vertinama bazinėmis kainomis, pajamų formavimo sąskaitoje traukiamos į apskaitą tik kitos subsidijos gamybai (kaip neigiamas panaudojimas).

a) Gavėjo rūšis

3.060. Subsidijų gavėjai paprastai turi gaminti rinkos prekes ir teikti rinkos paslaugas arba prekes ir paslaugas galutiniam panaudojimui savo

([1]) Subsidijos žemės ūkio produktams, mokamos žemės ūkio gamintojams, apima bet kurias subsidijas, mokamas savininkams padengiant trūkumą (t. y. tais atvejais, kai valdžios institucija žemės ūkio gamintojams moka vidutinių rinkos kainų ir žemės ūkio produktų garantuotų kainų skirtumą).

▼B

poreikiams. Rinkos prekės ir paslaugos – tai visos prekės ir paslaugos, kurios išleidžiamos arba kurias ketinama išleisti į rinką. Joms priskiriami produktai, skirti parduoti ar mainyti, naudojami mokėjimams natūra arba saugojami iki vėlesnio panaudojimo vienai ar daugiau minėtų paskirčių. Gamybai galutiniam panaudojimui savo poreikiams naudojami produktai, kurie tame pačiame vienete išlaikomi galutiniam vartojimui arba BPKF. Nepaisant to, ne rinkos gamintojai gali pasinaudoti kitomis subsidijomis gamybai, jeigu jos mokamos pagal bendrąsias taisykles, vienodai taikomas rinkos ir ne rinkos gamintojams.

3.061. Rinkos paslaugų sukūrimui taip pat priskiriamos komercinės ir sandėliavimo paslaugos. Todėl subsidijos taip pat gali būti skiriamos prekybos ir rinkos reguliavimo agentūroms, kurios perka, sandėliuoja ir perparduoda žemės ūkio produktus (plg. 3.068 ir 3.069 dėl rinkos reguliavimo agentūrų).

b) Kitų subsidijų gamybai paskirtis

3.062. Pagal ESS 95 kitos subsidijos gamybai gali būti skiriamos tais atvejais, kai jų poveikis pardavimo kainoms arba atitinkamam gamybos veiksnių kompensavimui nebūtinai yra pagrindinis subsidijų tikslas. Pavyzdžiui, finansinė pagalba gali būti skiriama žemės ūkio gamybai, siekiant apsaugoti kultūrinį ir gamtos paveldą, skatinti turizmą konkrečiame regione arba apsaugoti dirvą nuo erozijos, reguliuoti gamtos vandens balansą arba daryti įtaką klimatui.

c) Mokėjimo kriterijus

3.063. Išskyrus palūkanų subsidijas, kurios yra speciali subsidijų rūšis, kitos subsidijos gamybai priskiriamos gamybos šakų arba sektorių, kuriems jos išmokamos, pajamų formavimo sąskaitai. Šitaip taikant subsidijų skyrimo metodą, ŽŪES netraukiamos į apskaitą visos žemės ūkiui skiriamos dotacijos. Be tiesioginės pagalbos, žemės ūkio gamybos vienetai gauna naudos iš subsidijų (kaip apibrėžta ESS 95), išmokėtų tiekėjų ir vartotojų gamybos šakoms ir ypač rinkos reguliavimo agentūroms ([1]).

▼M1

3.064. Žemės ūkiui svarbiausių kitų subsidijų, susijusių su gamyba, rūšys:

— atlyginimų ir darbo užmokesčio fondo subsidijos,

— dotacijos už gamintojų rezidentų vienetų atleidimą nuo palūkanų mokėjimo (plg. ESS 95, 4.37 c), net ir tada, kai tokių subsidijų tikslas yra skatinti kapitalo formavimą ([2]). Iš tikrųjų tai yra einamieji pervedimai gamintojų veiklos išlaidoms sumažinti. Sąskaitose jos yra parodomos kaip subsidijos iš jų naudą gaunantiems gamintojams, net jei palūkanų skirtumą valdžios sektorius tiesiogiai sumoka paskolą išduodančiai kredito įstaigai (nukrypstant nuo mokėjimo kriterijaus),

— grąžintos per didelės PVM sumos, kurios buvo apskaičiuotos taikant vienodų tarifų sistemas (plg. 3.041 ir 3.042),

— socialinio draudimo įmokų ir nekilnojamojo turto mokesčių prisiėmimas,

— kitų išlaidų prisiėmimas, pavyzdžiui, privataus sandėliavimo pagalbos vynui ir vynuogių misai ir stalo vynų pakartotinio sandėliavimo (tuo atveju, kai atsargos priklauso žemės ūkio vienetui),

— įvairios kitos subsidijos gamybai,

([1]) Svarbus pavyzdys — tai subsidijos, mokamos ne gyvybės draudimo bendrovėms, leidžiančios šioms bendrovėms nustatyti mažesnes (bendrąsias) įmokas draudimo polisų savininkams (pvz., žemės ūkio įmonėms, kurios draudžiasi nuo tokios rizikos, kaip krušos, šalnos padaryta žala ir pan.). Kadangi jos laikomos subsidijomis produktams, o šiuo atveju produktas — draudimo paslauga, jos nėra traukiamos į apskaitą draudimo polisų savininko pajamų formavimo sąskaitoje (taigi ir ŽŪES pateikto pavyzdžio atveju). Tačiau tiek, kiek šios subsidijos sumažina draudimo paslaugų sąnaudas (draudimo poliso savininkui), jų poveikis atspindimas draudimo poliso savininko gamybos sąskaitoje (mažesne tarpinio vartojimo verte, plg. 2.108 g).

([2]) Tačiau tais atvejais, kai dotacija yra dvejopos paskirties ir ja finansuojama tiek skolos amortizacija, tiek ir palūkanų mokėjimas, visa dotacija yra traktuojama kaip dotacija investicijoms, jeigu jos neįmanoma paskirstyti tarp šių dviejų elementų.

▼M1

— dotacijos nenaudojamai žemei (privalomas žemės nenaudojimas, susietas su akrais pagrįstomis dotacijomis, ir savanoriškas žemės nenaudojimas),

— finansinė kompensacija už šviežių vaisių ir daržovių išėmimą iš rinkos. Šios išmokos dažnai skiriamos rinkos gamintojų grupėms ir turėtų būti traktuojamos kaip subsidijos žemės ūkiui, kadangi tai yra tiesioginė prarastos gamybos kompensacija,

— priemokos už galvijus sezoniniam reguliavimui („sezoniškai išlyginti“) ir už ekstensyvųjį gyvulių auginimą,

— dotacijos žemės ūkio gamybai mažiau palankiose ūkininkauti ir (arba) kalnuotose vietovėse,

— kitos dotacijos, kurių tikslas daryti įtaką gamybos metodams (ekstensifikacija, taršai mažinti sukurti metodai ir pan.),

— sumos, mokamos savininkams kaip kompensacija už pasikartojančius prekių atsargų, pavyzdžiui, augalų ar galvijų produktų, kurie laikomi nebaigta gamyba, ir kultūrinių medynų, kurių augimo laikotarpis nesibaigęs, nuostolius (plg. 2.040–2.045). Priešingai, kompensaciniai pervedimai už prekių atsargų ir (arba) kultūrinių medynų, naudojamų kaip gamybos veiksniai, nuostolius įtraukiami į apskaitą kaip kiti kapitalo pervedimai kapitalo sąskaitoje.

▼B

3.065. Kaupimo principo taikymas kitų subsidijų gamybos apskaitai gali būti gana keblus. Kadangi sunku nustatyti bendrąją taisyklę, šis principas turėtų būti taikomas nuosekliai, lanksčiai ir pragmatiškai. Kadangi daugelis subsidijų žemės ūkiui yra susietos su gamyba ir gamybos veiksniais (akrais, banda ir pan.), šios subsidijos dažniausiai turėtų būti traukiamos į apskaitą gamybos metu arba įsigyjant gamybos veiksnius (ypač žemės ir gyvulių atveju). Jeigu subsidijos nėra tiesiogiai susietos su gamyba ar gamybos veiksniais, sunku nustatyti sandorio, dėl kurio skiriamos subsidijos, laiką ir atskirti jį nuo laiko, kada mokamos subsidijos. Šiuo konkrečiu atveju subsidijos traukiamos į apskaitą tada, kai jos gaunamos.

3.066. Rekomenduojamas toks specialus traktavimas:

— kompensacinės išmokos už nenaudojamus pasėlius: tuo metu, kada nurodomas plotas, kuris bus nenaudojamas,

— produktų (vaisių ar daržovių) išėmimai: tuo pat metu kaip ir fizinis išėmimas derliaus metais, o ne kalendoriniais metais, siekiant užtikrinti produkcijos vertinimo, atėmus išėmimus derliaus metais, ir subsidijų (kaip neigiamo panaudojimo) apskaitos atitikimą pajamų formavimo sąskaitoje,

— dotacijos galvijų auginimui (ekstensifikacijos priemoka ir pan.): tuo metu, kai gyvulius įsigyja valdos savininkai, ir paraiškos dotacijai dieną,

— sąnaudų prisiėmimas (įskaitant atleidimą nuo palūkanų mokėjimo): tuo metu, kai laikas patirti išlaidas ir mokėti palūkanas,

— pasikartojančių nuostolių, darančių poveikį produkcijai (augalams, gyvuliams ir sodiniams, kurių augimo laikotarpis nesibaigęs, plg. 3.064) kompensavimas: tuo metu, kai produkcija traukiama į apskaitą ŽŪES (jeigu tikrai žinoma tiksli kompensacijos suma),

— kitos subsidijos, netiesiogiai mokamos už produktus ar gamybos veiksnius (tiesioginė parama pajamoms, pagalba ūkininkauti mažiau palankiems regionams ir pan.): rekomenduojama naudoti kriterijų, priklausantį nuo išmokų trukmės, kadangi sunku nustatyti, kada buvo pateiktas prašymas kompensacijai ir ar buvo tiksliai nurodytos atitinkamos sumos.

3.067. ŽŪES subsidijomis nelaikoma:

— einamieji pervedimai, kurie, nors yra subsidijos, kaip apibrėžta ŽŪES, nėra išmokami žemės ūkio gamybos vienetams. Dauguma šių pervedimų yra subsidijos, mokamos rinkos reguliavimo agentūroms. Nors išmokėtos sumos gali turėti įtakos žemės ūkio produktų pardavimo kainoms ir todėl tapti žemės ūkio stimulu, jos turėtų būti traukiamos į apskaitą taikant mokėjimo kriterijų eilutėje, skirtoje gamybos šakai, kuri jas gauna,

▼B

— rinkos reguliavimo agentūros einamieji pervedimai žemės ūkio gamintojų vienetams. Jie turėtų būti traukiami į apskaitą kaip atitinkamo produkto, kuriam taikomas pervedimas, produkcijos sudedamosios dalys, jeigu rinkos reguliavimo agentūra tik perka, parduoda arba sandėliuoja prekes. Tačiau, jeigu agentūra užsiima tik subsidijų mokėjimu, einamieji pervedimai gamintojų vienetams turėtų būti traukiami į apskaitą kaip subsidijos (plg. 3.068 ir 3.069),

— ypatingi profesinių organų pervedimai žemės ūkio gamybos vienetams. Šie pervedimai negali būti laikomi subsidijomis, kadangi profesiniai organai nėra valdžios sektorius,

— einamieji valdžios sektoriaus pervedimai namų ūkiams kaip vartotojams. Jie traktuojami kaip socialinės išmokos arba kiti einamieji pervedimai. Prie socialinių išmokų priskiriamos tam tikros valstybės dotacijos struktūriniams pokyčiams, pavyzdžiui, finansinė pagalba savininkų profesiniam perkvalifikavimui,

— kapitalo pervedimai: jie skiriasi nuo einamųjų pervedimų tuo, kad jie yra susiję su bent vienos iš sandorio šalių turto arba kapitalo įsigijimu arba netekimu. Atliekant pervedimus pinigais arba natūra, atitinkamas finansinio arba nefinansinio turto pokytis turėtų būti parodytas vienos arba abiejų sandorio šalių balansuose (plg. ESS 95, 4.145). Kapitalo pervedimai apima kapitalo mokesčius, dotacijas investicijoms ir kitus kapitalo pervedimus (plg. ESS 95, 4.147). Jie traukiami į apskaitą sektoriaus arba ekonominės veiklos rūšies kapitalo sąskaitoje kaip įsipareigojimų ir grynosiose vertės pokyčiai. Tam tikrų rūšių pagalba žemės ūkiui yra kapitalo pervedimai. Svarbiausi yra šie:

  — dotacijos vaismedžių sodų ar vynuogynų pertvarkymui (netaikomas persodinimo įsipareigojimas), kurios priskiriamos kitiems kapitalo pervedimams,

  — dotacijos vaismedžių sodų ar vynuogynų restruktūrizavimui (taikomas persodinimo įsipareigojimas), kurios laikomos dotacijomis investicijoms,

  — dotacijos už pieno gamybos nutraukimą arba sumažinimą: jos traukiamos į apskaitą kaip kiti kapitalo pervedimai tiek, kiek jos turi aiškaus arba numanomo poveikio kvotų vertei,

— valdžios sektoriaus pervedimai žemės ūkio korporacijoms ir tariamosioms korporacijoms, skirti padengti nuostoliams, susikaupusiems per kelis finansinius metus, arba ypatingiems nuostoliams dėl veiksnių, nepriklausomų nuo įmonių valios. Šie pervedimai turėtų būti klasifikuojami kaip kiti kapitalo pervedimai,

— valdžios sektoriaus arba kitų šalių (t. y. užsienio ir (arba) Europos Sąjungos institucijų) kompensacijos, mokamos ilgalaikių gamybos priemonių savininkams, kurie gamina žemės ūkio produktus, ypatingų arba stichinių nelaimių nuostoliams padengti dėl šių prekių sunaikinimo arba sugadinimo vykstant karui, kitiems politiniams įvykiams arba stichinėms nelaimėms (plg. 2.045). Šie mokėjimai turėtų būti klasifikuojami kaip kiti kapitalo pervedimai (plg. 3.096),

— žemės ūkio produktų gamintojų skolų valdžios sektoriui panaikinimas (pvz., valdžios sektoriaus avansai gamybos įmonei, kuri per keletą finansinių metų sukaupė veiklos nuostolių). ESS 95 nurodyta, kad šie pervedimai taip pat turėtų būti klasifikuojami kaip kapitalo pervedimai,

— gamybos, pajamų arba turto mokesčių sumažinimas nėra aiškiai nurodytas ESS 95, o dėl to ir ŽŪES, kadangi traukiami į apskaitą tik faktiškai surinkti mokesčiai,

— valdžios sektoriaus turimos akcijos ir dalyvavimas žemės ūkio korporacijų ir tariamųjų korporacijų kapitale. Tai traukiama į apskaitą kaip akcijos ir kitas dalyvavimas kitų įmonių kapitale.

d) Rinkos reguliavimo agentūros

3.068. Rinkos reguliavimo agentūros

— kurios užsiima tik prekių pirkimu, pardavimu arba sandėliavimu, priskiriamos:

▼B

— prekybai, jeigu ekonomika skirstoma į ekonominės veiklos rūšis; ši veikla pagal susitarimą laikoma nefinansinių rinkos paslaugų produkcija,

— finansinėms korporacinėms ir tariamosioms korporacinėms įmonėms, jeigu ekonomika skirstoma į sektorius ir šios rinkos reguliavimo agentūros yra laikomos instituciniais vienetais, kaip apibrėžta ESS 95; jeigu ne — tam sektoriui, kuriam priklauso didesnis vienetas,

— kurios užsiima tik subsidijų mokėjimu, priskiriamos:

— valdžios sektoriaus ne rinkos produkcijos šakoms, jeigu ekonomika skirstoma į ekonominės veiklos rūšis, kadangi pagal ESS 95 taisykles tik valdžia (be Europos Sąjungos institucijų) gali mokėti subsidijas,

— valdžios sektoriui, jeigu ekonomika skirstoma į sektorius (plg. ankstesnę įtrauką),

— kurios užsiima tiek prekių pirkimu, pardavimu arba sandėliavimu, tiek ir subsidijų mokėjimu:

— jeigu ekonomika skirstoma į ekonominės veiklos rūšis: jų gamybos vienetai (vietinio VRV tipo), kurie perka, parduoda ar sandėliuoja prekes, priskiriami prekybos šakai, o kartu su gamybos vienetais — valdžios sektoriaus ne rinkos produkcijos šakoms,

— valdžios sektoriui, jeigu ekonomika skirstoma į sektorius, kadangi tik valdžios sektorius gali mokėti subsidijas. Jeigu jos būtų priskirtos kitam sektoriui, tai reikštų, kad rinkos reguliavimo agentūros išmokėtos subsidijos nėra laikomos subsidijomis, kaip apibrėžta ESS 95.

3.069. Kadangi mokėjimo kriterijus taikomas griežtai, įvairios subsidijos, kaip apibrėžta ESS 95, neįtraukiamos į ŽŪES, nes jos traukiamos į apskaitą tose šakose ir sektoriuose, kuriems išmokamos subsidijos. Jeigu rinkos reguliavimo agentūros yra priskiriamos valdžios sektoriui, agentūroms išmokėtos subsidijos siekiant reguliuoti rinką (pirkti, sandėliuoti ir perparduoti), traukiamos į apskaitą valdžios sektoriaus skiltyse „Panaudojimas“ ir „Ištekliai“. Todėl valdžios sektorius subsidijas (t. y. kitas subsidijas gamybai) gali skirti kitoms valdžios sektoriaus agentūroms.

F. TURTO PAJAMOS

(plg. ESS 95, 4.41–4.76)

1. **Apibrėžimas**

3.070. Turto pajamos yra finansinio turto arba materialiojo nesukurto turto savininko gaunamos pajamos už lėšų suteikimą arba materialiojo nesukurto turto perdavimą kitam instituciniam vienetui (ESS 95, 4.41).

3.071. ESS 95 turto pajamos skirstomos į:

— palūkanas,

— korporacijų paskirstomąsias pajamas (dividendus ir išėmimus iš tariamųjų korporacijų pajamų),

— reinvestuotas pajamas iš tiesioginių užsienio investicijų,

— turto pajamas, priskirtas draudimo polisų savininkams,

— rentą (žemės ir žemės gelmių turtų).

3.072. ŽŪES susijusi tik su turto pajamomis, traukiamomis į apskaitą verslo pajamų sąskaitoje (plg. sąskaitų seką, 1.38–1.48). Šioje sąskaitoje vienetų pajamos, gautos tiesiogiai dalyvaujant gamybos procese (likutinis perteklius arba mišrios pajamos), ir gautinos turto pajamos traukiamos į apskaitą išteklių pusėje. Panaudojimo pusėje traukiamos į apskaitą mokėtinos turto pajamos, susijusios su žemės ūkio veikla (ir neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindine veikla). Apskritai verslo pajamų sąskaita gali būti apskaičiuota tik instituciniams sektoriams, nors gali būti apskaičiuojama ir ekonominės veiklos rūšiai, jeigu tam tikras turto pajamas galima priskirti vietiniam VRV.

3.073. ŽŪES susijusi tik su trijų rūšių turto pajamomis: palūkanomis, renta ir turto pajamomis, priskirtomis draudimo polisų savininkams.

▼B

2. **Palūkanos**

3.074. Palūkanos — tai mokesčiai, mokami už kapitalo paskolą. Jas sudaro paskolos vertės dalies procentais (nustatytos ar kt.) mokėjimai iš anksto nustatytais intervalais. ŽŪES palūkanos yra paskolų, suteiktų žemės ūkio valdų poreikiams tenkinti (pavyzdžiui, siekiant įsigyti žemės, pastatų, technikos, automobilių ar kitų įrenginių, net jeigu jie naudojami neatskiriamai ne žemės ūkio nepagrindinei veiklai), dalis.

3.075. Palūkanoms taip pat priskiriami mokėjimai, susiję su ilgalaikių gamybos priemonių nuoma joms naudoti žemės ūkyje (galimai įskaitant ir žemę). Tik renta (traktuojama kaip sąlyginė nuomotojo nuomininkui suteikta paskola), kurią moka nuomininkas, įtraukiama prie palūkanų mokėjimo (kapitalas traukiamas į apskaitą finansinėje sąskaitoje).

3.076. Reikėtų pastebėti, kad pagrindinio nuosavo kapitalo sąlyginės palūkanos žemės ūkio valdose nėra traukiamos į apskaitą šioje eilutėje; jos priskiriamos žemės ūkio įmonės pajamoms (plg. 5.06). Panašiai ir sumai, kuri traukiama į apskaitą kaip mokėtinos palūkanos, priskiriamos palūkanų subsidijos žemės ūkiui.

3.077. Palūkanos, gautos iš korporacinėms žemės ūkio įmonėms priklausančių vienetų žemės ūkio veiklos, turėtų būti traukiamos į apskaitą. Individualių įmonių gautos palūkanos neįtraukiamos į žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies verslo pajamų vertinimą, kadangi manoma, kad didžioji dalis palūkanas duodančio turto nėra susijusi su vienetų žemės ūkio veikla ir kadangi labai sunku šeimos turtą atskirti nuo gamybai naudojamo turto ([1]).

3.078. Palūkanos traukiamos į apskaitą taikant kaupimo principą, t. y. kaip sukauptos palūkanos (ne kaip sumokėtos palūkanos).

▼M2

3.079. Finansinių tarpininkų teikiamų paslaugų vertė skirstoma skirtingiems klientams, faktiniai palūkanų finansiniams tarpininkams mokėjimai arba gavimai turėtų būti koreguojami, kad būtų pašalintos sumos, atitinkančios numanomus finansinių tarpininkų mokesčius. Apskaičiuota šių išlaidų vertė turėtų būti atimta iš palūkanų, kurias skolininkai sumokėjo finansiniams tarpininkams, ir pridedama prie indėlininkų gautų palūkanų. Išlaidos laikomos atlygiu už finansinių tarpininkų jų klientams suteiktas paslaugas, o ne palūkanų mokėjimu (plg. 2.107.1 ir 2.108 i); ESS 95, I priedas, 4.51).

▼B

3. **Renta (žemės ir žemės gelmių išteklių)**

3.080. Renta atitinka mokėjimus nesukurto materialiojo turto (žemę ir žemės gelmių išteklius) savininkui už tai, kad jis leidžia tą turtą naudoti kitam vienetui. ŽŪES šis straipsnis dažniausia atitinka rentas, kurias turėtojai moka žemės savininkams ([2]).

3.081. Jeigu savininkas sumoka tam tikrus mokesčius, tiesiogiai susijusius su žemės ūkio veikla (nekilnojamojo turto mokestį, žemės priežiūros mokestį ir pan.), turėtų būti atitinkamai sumažinamos traukiamos į apskaitą rentos. Šie mokesčiai traukiami į apskaitą kaip kiti gamybos mokesčiai (nekilnojamojo turto mokesčio atveju) arba kaip tarpinis vartojimas (žemės priežiūros atveju).

3.082. Žemės rentai nepriskiriamos pajamos už joje esančių pastatų arba būsto nuomą; šios nuomos pajamos traktuojamos kaip mokėjimas už rinkos paslaugas, kurias savininkas suteikė pastato arba būsto nuomininkui, ir sąskaitose traukiamos į apskaitą kaip paslaugų tarpinis vartojimas arba kaip galutinio vartojimo išlaidos (namų ūkių sąskaitose), priklausomai nuo nuomininko vieneto rūšies. Jeigu nėra objektyvaus pagrindo, kuris leistų atskirti žemės rentos ir joje esančių pastatų rentos mokėjimus, visa suma traukiama į apskaitą kaip žemės renta.

([1]) Gautos palūkanos atitinka finansinės sąskaitos „Kitas gautinas sąskaitas“ (F.7). Šią kategoriją sudaro visi sandoriai, priskiriami „Kitoms gautinoms sąskaitoms“, t. y. visas finansinis turtas, sukurtas pagal finansinius arba nefinansinius sandorius, jeigu yra skirtumas tarp laiko, kada įvyko sandoris, ir laiko, kada atliekamas atitinkamas mokėjimas.

([2]) Atkreipkite dėmesį, kad ŽŪES nesusijusi su gautomis rentomis dėl žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies sąvokos naudojimo (plg. 1.44).

▼B

Ši taisyklė yra pritaikytas ESS rekomendacijos variantas (plg. ESS 95, 4.73) ([1]).

3.083. Visa žemės renta turėtų būti įrašoma šioje eilutėje, nepriklausomai nuo to, ar žemė išnuomota trumpiau ar ilgiau kaip vieneriems metams.

3.084. Rentai nepriskiriama:

— šiose pastatuose esančio būsto nuomos vertė; tai atlygis už rinkos paslaugą, o tai yra privataus vartojimo sudedamoji dalis (t. y. nuomininkas rentą moką iš jam likusių pajamų),

— renta, mokama už profesinį negyvenamųjų pastatų panaudojimą (plg. 2.108 a),

— pastatų nuvertėjimas,

— einamosios pastatų priežiūros išlaidos (plg. 2.106),

— nekilnojamojo turto mokestis (plg. 3.048 a),

— išlaidos, susijusios su pastatų draudimu (plg. 2.108 g).

3.085. Jeigu žemę ir pastatus naudoja savininkas, sąlyginės rentos traukti į apskaitą nereikia. Rentos, kurios atitinka nesukurtą nematerialųjį turtą, pavyzdžiui, patentuotą turtą ir gamybos teises (pieno kvotas), turėtų būti traukiamos į apskaitą kaip tarpinis vartojimas (plg. 2.108 n).

4. **Turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams (neįtraukiamos į ŽŪES)**

3.086. Turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams, atitinka visas pirmines pajamas, gautas investavus draudimo techninius atidėjimus ir pensijų fondus (plg. ESS 95, 4.68). Šie techniniai atidėjimai traktuojami kaip turtas, priklausantis draudėjams. ESS 95 numatyta, kad, apskaičiuojant verslo pajamas, prie išteklių priskiriamos pajamos, gautos investavus draudimo techninius atidėjimus. Šios pajamos priskiriamos draudėjui kaip turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams. Laikoma, kad pastarosios grąžinamos draudimo bendrovėms papildomų įmokų forma, kadangi praktiškai pajamos lieka joms (plg. ESS 95, 4.69).

3.087. Turto pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams, neįtraukiamos į ŽŪES. Iš tiesų, tam, kad žemės ūkio veiklos pajamų vertinimas būtų prasmingas, reikia, kad:

— būtų apimami visi srautai, susiję su ne gyvybės draudimu (paslaugos vertė, pajamos, priskirtos draudimo polisų savininkams, grynosios įmokos ir reikalavimai): šiuo atveju vertinamos pajamos atsiranda apibūdinus visus perskirstymo sandorius (tarp draudimo polisų savininkų ir draudimo bendrovių ir tarp laikotarpių), susijusius su ne gyvybės draudimu, arba

— būtų atsižvelgiama tik į paslaugos vertę (kuri tikrai gaunama iš draudimo bendrovės) (plg. 2.108 g): šiuo atveju vertinamos pajamos atsiranda iki visų šių perskirstymo sandorių apibūdinimo.

ŽŪES buvo pasirinktas antrasis sprendimas.

G. KAPITALO PERVEDIMAI

(plg. ESS 95, 4.145–4.167)

3.088. Vieninteliai ŽŪES traukiami į apskaitą kapitalo pervedimai yra gaunami kapitalo pervedimai, t. y. dotacijos investicijoms ir kiti kapitalo pervedimai. Šie paskirstymo sandoriai traukiami į apskaitą kapitalo sąskaitoje (plg. 1.41 ir 1.48).

1. **Dotacijos investicijoms**

3.089. Dotacijas investicijoms sudaro kapitalo pervedimai pinigais arba natūra, kuriuos valdžios sektorius arba kitos šalys suteikia kitiems instituciniams vienetams rezidentams ar nerezidentams visoms ilgalaikių gamybos priemonių įsigijimo išlaidoms arba jų daliai padengti (plg. ESS 95, 4.152). Kitų šalių dotacijas investicijoms sudaro Europos Sąjungos institucijų dotacijos, skiriamos per Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) orientavimo skyrių.

([1]) ESS 95 siūloma visą sumą traukti į apskaitą kaip žemės rentą, jeigu laikoma, kad žemės vertė didesnė už pastato vertę, arba kaip pastatų rentą, jeigu ji mažesnė.

▼B

3.090. Palūkanų subsidijos nepriskiriamos prie dotacijų investicijoms (plg. 3.064), net jeigu jos skirtos investicijų sandoriams palengvinti. Tačiau reikėtų atminti, kad, jeigu dotacija taip pat prisideda prie skolos grąžinimo finansavimo ir palūkanų už kapitalą mokėjimo ir jeigu jos negalima atskirti nuo šių dviejų sudedamųjų dalių, tada dotacija turėtų būti įrašoma visa kaip dotacija investicijoms.

3.091. Svarbiausios kitų dotacijų, skiriamų EŽŪOGF orientavimo skyriaus, ir žemės ūkio dotacijų investicijoms rūšys:

— dotacijos vaismedžių sodams ar vynuogynams restruktūrizuoti, jeigu jiems taikomas persodinimo įsipareigojimas (plg. 3.067),

— valdžios sektoriaus sąskaita perskirstomos paskolos, kurias gamybos vienetai paėmė investicijoms finansuoti,

— verslo pradžios dotacijos jauniems ūkininkams, siekiant jiems padėti finansuoti turto įsigijimą.

3.092. Dotacijos investicijoms turėtų būti traukiamos į apskaitą tada, kai reikia atlikti mokėjimą (plg. ESS 95, 4.162).

2. **Kiti kapitalo pervedimai**

3.093. Kiti kapitalo pervedimai apima pervedimus, išskyrus dotacijas investicijoms ir kapitalo mokesčius, kurie neperskirsto pajamų, bet perskirsto tarp įvairių šalies arba kitų šalių sektorių ir subsektorių taupymą arba turtą (ESS 95, 4.164).

3.094. Kiti kapitalo pervedimai skiriasi nuo dotacijų investicijoms dviem aspektais:

— tik valdžios sektorius gali mokėti dotacijas investicijoms, o kitus kapitalo pervedimus gali išmokėti visi instituciniai vienetai,

— dotacijos investicijoms yra ribojamos mokėjimais, susijusiais su ilgalaikio turto įsigijimu, o kiti kapitalo pervedimai gali būti susiję su bet kuriuo taupymo arba turto pervedimu tarp vienetų.

3.095. Kiti kapitalo pervedimai gali būti valdžios sektoriaus arba kitų šalių kompensacijos, mokamos gamybos priemonių, kurios buvo sunaikintos dėl karo veiksmų arba stichinių nelaimių, pavyzdžiui, potvynių ir pan., savininkams. Jiems taip pat priskiriami valdžios sektoriaus pervedimai, skirti padengti per keletą finansinių metų susikaupusius nuostolius arba ypatingus nuostolius, atsiradusius dėl nuo įmonės valios nepriklausančių priežasčių (plg. ESS 95, 4.165).

3.096. Žemės ūkio atveju kitiems kapitalo pervedimams taip pat priskiriama:

— dotacijos nuolatiniam vaismedžių sodų arba vynuogynų apleidimui,

— dotacijos pieno gamybos nutraukimui arba sumažinimui (tiek, kiek jos aiškiai arba tariamai turi įtakos kvotų vertei),

— kompensacija už ypatingus arba stichinių nelaimių padarytus nuostolius ilgalaikėms gamybos priemonėms, kurios naudojamos žemės ūkio prekių gamybai (t. y. gyvuliams ir įrenginiams) (plg. 2.045 ir 3.067),

— verslo pradžios dotacijos jauniems ūkininkams, išskyrus skirtas turto įsigijimui finansuoti,

— dotacijos turto vertės sumažėjimui kompensuoti arba skoloms sumažinti.

3.097. Kiti kapitalo pervedimai pinigais traukiami į apskaitą tada, kai reikia atlikti mokėjimą (o kapitalo pervedimų natūra atveju — kai perleidžiama turto nuosavybė arba kai kreditorius panaikina skolą).

H. PAGRINDINIO KAPITALO VARTOJIMAS

(plg. ESS 95, 6.02–6.05)

3.098. Numatomas ilgalaikių gamybos priemonių susidėvėjimas ir senėjimas per ataskaitinį laikotarpį yra numanomas mokestis, kol gaminys nepakeičiamas nauju įsigijimu. Šis nusidėvėjimas ir senėjimas vertinamas pagrindinio kapitalo vartojimu. Jį įtraukiant prie gamybos sąskaitos „panaudojimo“ galima pagrindinio kapitalo formavimo išlaidas paskirstyti visam naudojimo laikotarpiui.

▼B

3.099. Jeigu gamybos priemonių ekonominio naudingumo laikotarpis yra ilgesnis kaip vieneri metai, pagrindinio kapitalo vartojimas atitinka pagrindinio kapitalo dydį, sunaudotą gamybos procese per ataskaitinį laikotarpį dėl įprasto nusidėvėjimo ir numatomo senėjimo ([1]). Tačiau, jeigu naudojamų gamybos priemonių ekonominio naudingumo laikotarpis trumpesnis kaip vieneri metai, nusidėvėjimas traukiamas į apskaitą kaip tarpinis vartojimas.

3.100. Visos ilgalaikės gamybos priemonės (t. y. produktai) yra susijusios su pagrindinio kapitalo vartojimu (nors tam tikrais atvejais reikalingas lankstumas; plg. 3.105). Tai apima ilgalaikį materialųjį ir nematerialųjį turtą, pagrindinius nesukurto turto pagerinimus ir sąnaudas, susijusias su nuosavybės perleidimu. Pagrindinio kapitalo vartojimas neskaičiuojamas atsargoms ir nebaigtai gamybai, o taip pat tokiam nesukurtam turtui kaip žemė, žemės gelmių ištekliai ir patentuotas turtas.

3.101. Pagrindinio kapitalo vartojimas yra tik viena turto vertės pokyčių sudedamoji dalis (kartu su BPKF, kitais apimties pokyčiais ir nominaliu turimo turto vertės padidėjimu (atėmus sumažėjimą); plg. 2.134). Pagrindinio kapitalo vartojimas neapima kitų turto apimties pokyčių (išskyrus tuos, kurie atsiranda dėl BPKF):

— ypatingų nuostolių dėl nelaimių (žemės drebėjimų, karo, sausros, epidemijos ir pan.),

— nenumatomo senėjimo, kuris yra skirtumas tarp pagrindinio kapitalo vartojimo atidėjimų dėl įprasto nusidėvėjimo ir faktinių nuostolių, netikėtų įvykių, dėl kurių nusidėvėjimas yra didesnis nei buvo trauktas į apskaitą remiantis numatomu pagrindinio kapitalo vartojimu,

— ilgalaikio turto klasifikavimo pokyčių, t. y. jų ekonominio panaudojimo pokyčių, kai žemės ūkio naudmenos arba pastatai pradedami naudoti privačiai arba kitokiai ekonominei paskirčiai.

3.102. Pagrindinio kapitalo vartojimas, kurį reikia skirti nuo nuvertėjimo, skaičiuojamo mokestiniais tikslais ir pateikiamo įmonių sąskaitose, turėtų būti vertinamas pagal ilgalaikių gamybos priemonių atsargas ir (vidutinį) galimą įvairių nagrinėjamų prekių kategorijų ekonominio naudingumo laikotarpį. Jeigu nėra informacijos apie ilgalaikių gamybos priemonių atsargas, rekomenduojama skaičiavimams taikyti nuolatinio inventorizavimo metodą ir įvertinti įsigijimo kainą ataskaitiniu laikotarpiu (t. y. turto atstatomąją vertę ataskaitiniu laikotarpiu, o ne remiantis praeities vertėmis). Atstatomoji vertė nustatoma pagal kainas, kurias bet kuriuo konkrečiu ataskaitiniu laikotarpiu turi mokėti savininkai norėdami pakeisti ilgalaikę gamybos priemonę nauja, kuri į ją kuo labiau panaši. Šio metodo būtina laikytis tam, kad būtų tiksliai apskaičiuotas vidaus produktas.

3.103. Pagrindinio kapitalo vartojimas apskaičiuojamas taikant tiesinį nuvertėjimo metodą, t. y. atitinkamos ilgalaikės gamybos priemonės vertę tolygiai paskirstant per laikotarpį, kada ji yra naudojama. Nusidėvėjimo norma nustatoma pagal formulę 100/n, kur „n“ yra galimas šios kategorijos ekonominio naudingumo laikotarpis, matuojamas metais („n“ gali skirtis įvairiose šalyse skirtingu metu). Tam tikrais atvejais nusidėvėjimo norma gali būti geometrinė. Atsižvelgiant į dabartinės atstatomosios kainos ir vienodos pagrindinio kapitalo vartojimo normos naudojimą, pagrindinio kapitalo vartojimas skiriasi skirtingais metais, nebent pirkėjų kainos išlieka nepakitusios per visą turto įprastą ekonominio naudingumo laikotarpį.

3.104. Pagrindinio kapitalo vartojimas sąnaudų, susijusių su sukurto materialiojo ir nematerialiojo turto nuosavybės perleidimu, forma turėtų būti apskaičiuojamas remiantis vidutiniu ekonominio naudingumo laikotarpiu, kuris pagal susitarimą lygus vieneriems metams.

3.105. Pagrindinio kapitalo vartojimas gyvulių atveju atitinka numatomą gyvulių produktyvumo sumažėjimą, jeigu jie būtų naudojami gamybai (pienas, vilna ir pan.), kuris atspindimas dabartinėje būsimų pajamų, kurias galima gauti iš šių gyvulių, vertėje. Kadangi būsimų pajamų, gautinų iš produktyvių gyvulių, vertė laikui bėgant mažėja, gyvuliai turės tapti pagrindinio kapitalo vartojimo objektu. Tačiau, atsižvelgus į

([1]) Įskaitant atidėjimą ilgalaikių gamybos priemonių nuostoliams dėl netyčinės žalos, nuo kurios galima apsidrausti. Šių atidėjimų traukiama į apskaitą vertė lygi grynųjų įmokų, kurios sumokamos už apdraustas ilgalaikes gamybos priemones, vertei.

▼B

praktinius šios rūšies turto pagrindinio kapitalo vartojimo apskaičiavimo sunkumus, buvo nuspręsta, kad nereikėtų skaičiuoti produktyvių gyvulių pagrindinio kapitalo vartojimo. Sprendimas neįtraukti gyvulių į šį skaičiavimą buvo pagrįstas šiais argumentais:

— produktyvumo ir ekonominės vertės sumažėjimas yra susijęs su amžiumi, tačiau nėra tiesioginės, pastovios ir nenutrūkstamos nepriklausomybės, o tai yra numanomas nuvertėjimo reikalavimas,

— gyvulių išėmimas iš produktyvios bandos gali priklausyti nuo ekonominės aplinkos (pasikeitus kainoms, gaunamoms už paskerstus gyvulius, ir gyvulių pašarų kainoms ir pan.).

3.106. Nors šie argumentai nekliudytų skaičiuoti pagrindinio kapitalo vartojimą gyvulių atveju, toks skaičiavimas būtų labai sudėtingas, nes reikėtų atitinkamų vidutinio naudojimo laikotarpio ir normų apibrėžimų, taikomų pagrindinio kapitalo vartojimui. Priešingu atveju būtų sunku užtikrinti gyvulių prognozuojamo ir faktinio vidutinio nuvertėjimo atitikimą. Toks traktavimas taip pat užtikrina ŽŪES ir ESS 95 (plg. ESS 95, 6.03) bei ūkių apskaitos duomenų tinklo mikroekonomikos sąskaitų suderinamumą. Be to, nebereikia skirti, kurie gyvuliai turi ilgalaikių gamybos priemonių savybių, o kurie — atsargų savybių.

IV. ŽEMĖS ŪKIO DARBO SĄNAUDOS

4.01. Užimtumas žemės ūkyje apima visus asmenis — samdomus ir dirbančius savarankiškai — teikiančius apmokamas arba neapmokamas darbo sąnaudas vienetams rezidentams, užsiimantiems ŽŪES žemės ūkio ekonominės veiklos rūšiai būdinga veikla (žemės ūkio ir neatskiriama ne žemės ūkio nepagrindine veikla).

Visi pensinio amžiaus asmenys, kurie ir toliau dirba valdoje, priskiriami užimtumui žemės ūkyje.

Neįtraukiami asmenys, kurie nėra sulaukę brandos amžiaus.

4.02. Darbuotojai yra apibrėžiami kaip visi asmenys, kurie pagal susitarimą dirba kitam instituciniam vienetui rezidentui (kuris yra žemės ūkio vienetas) ir gauna atlyginimą (nurodomą kaip kompensacija darbuotojams, plg. III skyriaus C dalį). Darbuotojų teikiamos darbo sąnaudos vadinamos apmokamomis darbo sąnaudomis. Pagal susitarimą, ne šeimai priklausančių darbuotojų darbas yra klasifikuojamas kaip apmokamos darbo sąnaudos. Jeigu žemės ūkio vieneto struktūra atitinka įprastą bendrovės struktūrą (plg. 5.09), visos naudojamos darbo sąnaudos klasifikuojamos kaip apmokamos darbo sąnaudos.

4.03. Savarankiškai dirbantys asmenys yra tokie, kurie yra neinkorporuotų įmonių, kuriose jie dirba, vieninteliai savininkai arba bendrasavininkiai. Savarankiškai dirbančių asmenų teikiamos darbo sąnaudos vadinamos neapmokamomis darbo sąnaudomis. Savininko šeimos nariai, kurie negauna iš anksto nustatytos ir pagal faktinį darbą apskaičiuotos kompensacijos, yra klasifikuojami kaip savarankiškai dirbantys asmenys.

4.04. Specialių įmonių atveju (plg. V skyriaus B dalį), darbuotojų darbo sąnaudos traktuojamos taip pat kaip ir neinkorporuotų įmonių atveju (individualios įmonės). Direktoriams arba akcininkams tenka vieneto mišrios pajamos (neapmokamos darbo sąnaudos), o jų darbuotojai gauna atlygį (apmokamos darbo sąnaudos).

4.05. Bendras dirbtų valandų skaičius atitinka visą valandų, kurias darbuotojas arba savarankiškai dirbantis asmuo faktiškai išdirbo žemės ūkio vienete rezidente per ataskaitinį laikotarpį, skaičių.

4.06. Kas priskiriama ir nepriskiriama bendram dirbtų valandų skaičiui apibūdinta ESS 95 (11.27 ir 11.28). Bendram dirbtų valandų skaičiui nepriskiriamas darbas savininko arba vadovo privačiam namų ūkiui.

4.07. Darbo vienetai per metus (DVPM) apibrėžiami kaip visos darbo dienos ekvivalento užimtumas (atitinkantis visos darbo dienos ekvivalento darbo vietų skaičių), t. y. kaip bendras dirbtų valandų skaičius, padalytas iš per metus visą darbo dieną dirbtų vidutinio valandų skaičiaus toje ekonominėje teritorijoje.

4.08. Vienam asmeniui negalima priskirti daugiau kaip vieno DVPM. Šis apribojimas taikomas ir tada, jeigu asmuo žemės ūkyje dirba daugiau valandų nei visos darbo dienos valandų skaičius.

▼B

4.09. Asmenų, kurie žemės ūkio valdose dirba ne visą dieną, žemės ūkio darbo sąnaudos apskaičiuojamos kaip faktiškai dirbtų valandų skaičiaus (per savaitę arba per metus) ir visą darbo dieną faktiškai dirbtų valandų skaičiaus (per savaitę arba per metus) dalmuo.

4.10. Visą darbo laiką faktiškai dirbtų valandų skaičius nebūtinai vienodas visose darbo kategorijose. Gali būti, kad valandų, sudarančių savarankiškai dirbančių asmenų visą darbo dieną, skaičius yra didesnis nei darbuotojų valandų skaičius. Pastaruoju atveju didžiausias dirbamų valandų skaičius nustatomas sutartyje.

4.11. Asmens dirbtų valandų skaičiui netaikomi jokie nuo amžiaus (t. y. jaunesniems kaip 16 ar vyresniems kaip 65 metų asmenims) ar lyties priklausomi koeficientai. Būtina laikytis lygybės principo. „Visa darbo diena“ nustatoma pagal dirbtų valandų skaičių, o ne vertinant sukurtą dydį ir (arba) kokybę.

4.12. Išskyrus tuos atvejus, kai yra pagrįsta siekti alternatyvių šaltinių, DVPM, atitinkantis visą darbo dieną žemės ūkyje, turėtų būti pagrįstas dabartiniu apibrėžimu, taikomu Bendrijos žemės ūkio valdų struktūros tyrimuose, kaip mažiausias valandų skaičius, nustatytas nacionalinėse darbo sutartis reglamentuojančiose taisyklėse. Jeigu jose nenurodytas per metus dirbamų valandų skaičius, kaip mažiausias skaičius imama 1 800 valandų (225 darbo dienos, sudarytos iš aštuonių valandų).

V. ŽEMĖS ŪKIO PAJAMŲ RODIKLIAI

5.01. Vienas iš pagrindinių ŽŪES tikslų — vertinti žemės ūkio pajamas ir jų pokyčius.

A. PAJAMŲ IR BALANSUOJANČIŲ STRAIPSNIŲ APIBRĖŽIMAS

5.02. Pajamas galima apibrėžti kaip didžiausią sumą, kurią gavėjas gali sunaudoti per tam tikrą laikotarpį, nesumažindamas savo turto apimties. Jas taip pat galima apibrėžti ir kaip visą per tam tikrą laiką turimo turto vartojimą ir vertės pokytį, nepakitus visiems kitiems dalykams, kadangi pajamos atitinka tai, ką būtų galima suvartoti. ESS 95 daromas skirtumas tarp einamųjų ir kapitalo sąskaitų leidžia didžiausią galimą vartojimą tirti vertinant einamųjų sąskaitų vartojimą ir taupymą ir kapitalo sąskaitos turto vertės pokytį.

5.03. Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies sąskaitų seka (plg. 1.43) leidžia apskaičiuoti tris balansuojančius straipsnius, kuriuos galima naudoti kaip suvestinius žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies pajamų rodiklius. Tai grynoji pridėtinė vertė, grynasis likutinis perteklius (grynosios mišrios pajamos) ir grynosios verslo pajamos. Toliau parodytas šių straipsnių santykis:

Gamybos sąskaita			Pajamų formavimo sąskaita			Verslo pajamų sąskaita		
P.1		Produkcija	B.1n		Grynoji pridėtinė vertė	B.2n B.3n		Grynasis likutinis perteklius/-grynosios mišrios pajamos
P.2	–	Tarpinis vartojimas	D.1	–	Kompensacija darbuotojams	D.41	+	Gautos palūkanos (*)
K.1	–	Pagrindinio kapitalo vartojimas	D.29	–	Kiti gamybos mokesčiai	D.41	–	Sumokėtos palūkanos
			D.39	+	Kitos subsidijos gamybai	D.45	–	Sumokėta renta
B.1n	=	Grynoji pridėtinė vertė	B.2n B.3n	=	Grynasis likutinis perteklius/grynosios mišrios pajamos	B.4n	=	„Grynosios verslo pajamos“
D.29	–	Kiti gamybos mokesčiai						

▼B

Gamybos sąskaita			Pajamų formavimo sąskaita	Verslo pajamų sąskaita
D.39	+	Kitos subsidijos gamybai		
	=	Grynoji pridėtinė vertė gamybos veiksnių kaina/gamybos veiksnių pajamos		

(*) Tik žemės ūkio vienetų, organizuotų kaip bendrovės, gautos palūkanos.

5.04. Ekonominės veiklos rūšies grynoji pridėtinė vertė rodo visų žemės ūkio vietinių VRV sukurtą vertę po pagrindinio kapitalo vartojimo. Atsižvelgiant į tai, kad produkcija vertinama bazinėmis kainomis, o tarpinis vartojimas — pirkėjų kainomis, grynoji pridėtinė vertė apima subsidijas produktams atėmus produktų mokesčius. Grynoji pridėtinė vertė gamybos veiksnių kaina (apibrėžiama kaip grynoji vertė bazinėmis kainomis, atėmus kitus gamybos mokesčius ir pridėjus kitas subsidijas gamybai) leidžia įvertinti visų gamybos veiksnių atlygį (žemės, kapitalo, darbo) ir ją galima vadinti „gamybos veiksnių pajamomis“, kadangi ji atitinka visą vertę, kurią sukuria gamybos veikla užsiimantis vienetas.

5.05. Grynasis likutinis perteklius rodo žemės, kapitalo ir neapmokamo darbo pelną. Tai pajamų formavimo sąskaitos likutis, rodantis pajamų pasiskirstymą tarp gamybos veiksnių ir valdžios sektoriaus. Grynoji pridėtinė vertė ir grynasis likutinis perteklius skaičiuojami ekonominės veiklos rūšims.

5.06. Grynosios verslo pajamos, gaunamos sudėjus žemės ūkio vienetų, organizuotų kaip bendrovės, gautas palūkanas ir grynąjį likutinį perteklių, vėliau atėmus rentą (t. y. ūkio ir žemės rentas) ir palūkanų mokėjimus, rodo neapmokamo darbo kompensavimą, vienetams priklausančios žemės atlygį ir iš kapitalo naudojimo gaunamą pelną. Jos yra panašios į įmonių apskaitos einamojo pelno iki paskirstymo ir pajamų mokesčių sąvoką. Nors grynosios verslo pajamos ne visuomet skaičiuojamos ekonominės veiklos rūšims, paprastai galima įvertinti žemės ūkio grynąsias verslo pajamas, kadangi galima nustatyti, kuri palūkanų ir rentų dalis susijusi tik su žemės ūkio veikla (bei su nepagrindine ne žemės ūkio veikla).

5.07. Individualių įmonių atveju, verslo pajamos atitinka kompensaciją už žemės ūkio valdos savininko atliktą darbą (ir neapmokamų šeimos narių darbą) ir įmonėje liekančias pajamas. Šių dviejų sudedamųjų dalių neįmanoma atskirti (akivaizdu, kad čia naudojama sąvoka „savininkas“ reiškia visus asmenis, kuriems priklauso šios ekonominės veiklos rūšies individualios įmonės). Todėl jos laikomos mišriomis pajamomis. Tačiau kaip ir bet kurios kitos ekonominės veiklos rūšies atveju, žemės ūkiui priskiriami gamybos vienetai, kurie priklauso skirtingoms institucinių vienetų rūšims: tai bendrovės ir individualios įmonės. Verslo pajamos, kurias gauna individualios įmonės ir vienetai, organizuoti kaip bendrovės, skiriasi. Pastaruoju atveju tai yra „tikrosios“ verslo pajamos, kadangi į jas neįtrauktos jokios darbo pajamos (darbo kompensavimas turi būti laikomas apmokamo darbo kompensavimu, net jeigu tai susiję su bendrovės vadovais ir akcininkais).

5.08. Reikia atsiminti, kad suvestiniai pajamų rodikliai, gauti kaip ekonominės veiklos rūšies sąskaitų sekos balansuojantys straipsniai, nėra visų pajamų arba namų ūkių, kurie dirba žemės ūkyje, grynųjų pajamų rodikliai, kadangi pastarieji be grynai žemės ūkio pajamų gali turėti ir iš kitų šaltinių gaunamų pajamų (ne žemės ūkio veiklos, kompensacijų, socialinių išmokų, pajamų iš nekilnojamojo turto). Kitaip tariant, žemės ūkio pajamos neturėtų būti laikomos ūkininkų pajamomis. Be to, toks pajamų vertinimas susijęs su pajamomis, gautomis iš žemės ūkio veiklos (bei neatskiriamos ne žemės ūkio nepagrindinės veiklos) per tam tikrą ataskaitinį laikotarpį, net jeigu tam tikrais atvejais atitinkamos pajamos gaunamos vėliau. Todėl tai nėra pajamos, kurios faktiškai gaunamos per patį ataskaitinį laikotarpį.

▼B

B. VIENETŲ, ORGANIZUOTŲ KAIP ĮMONĖS, PAJAMŲ TRAKTAVIMAS

5.09. Europos Sąjungoje individualios įmonės (arba šeimos valdos) yra populiariausia žemės ūkio vienetų rūšis. Tačiau kai kurie žemės ūkio gamybos vienetai gali turėti įmonių struktūrą ir gali būti arba tradicinių bendrovių pavidalo (t. y. jų organizacinė struktūra yra panaši į kituose ekonomikos sektoriuose veikiančių bendrovių struktūrą), arba specialių bendrovių pavidalo (pavyzdžiui, kai ūkininkas dėl mokesčių sukuria specialią atskirą bendrovę savo ekonominės veiklos komercinei daliai arba kai ūkininkų grupė sudaro susivienijimą, siekdami kartu naudoti žemę ir darbo jėgą tam tikros rūšies kooperatyvo pagrindu).

5.10. Todėl žemės ūkio grynąsias verslo pajamas sudaro šios trys sudedamosios dalys:

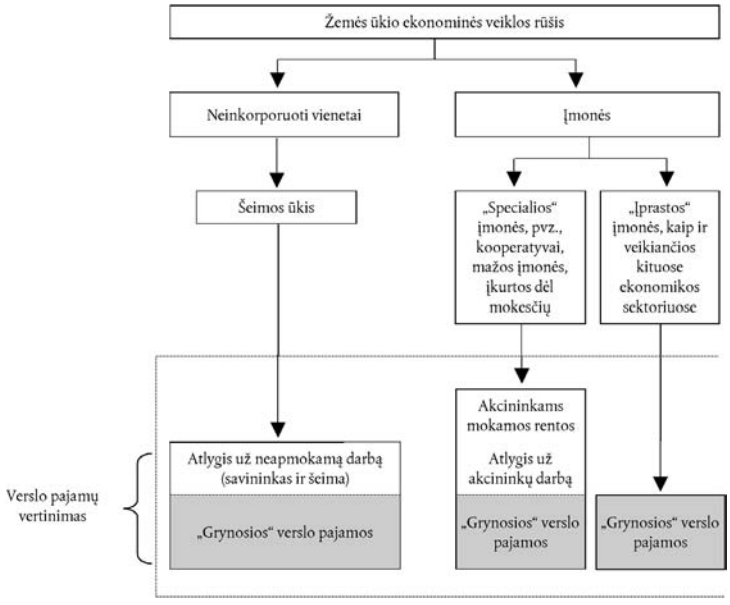
— individualių įmonių (neinkorporuotų įmonių) „mišrios“ verslo pajamos,

— „tradicinių“ bendrovių „tikrosios“ (grynosios) verslo pajamos,

— žemės ūkiui būdingų bendrovių „mišrios“ verslo pajamos.

Šios trys sudedamosios dalys parodytos 5.11 punkte pateiktoje schemoje.

5.11. „Tikrosios“ verslo pajamos neturi apimti jokių kompensacijų darbuotojams, o taip pat jokių rentų, sumokėtų iki pelno paskirstymo. Tačiau daugumos žemės ūkiui būdingų bendrovių atveju labai sunku atskirti atlygį akcininkams, žemei ir darbo sąnaudas nuo pelno paskirstymo. Todėl rekomenduojama žemės ūkio verslo pajamoms vertinti naudoti „mišrių“ pajamų sąvoką tokios rūšies žemės ūkio vienetui, t. y. reikėtų įtraukti kompensacijas už darbuotojų, kurie yra akcininkai, darbą bei rentas. Todėl atlygis ir rentos neturėtų būti atimamos iš verslo pajamų apskaičiavimo šių specialių bendrovių atveju. Todėl skaičiuojant verslo pajamas jos priskiriamos individualių įmonių grupei. „Tradicinių“ bendrovių atveju atlygis ir pelno paskirstymas turi būti aiškiai atskirtas.

C. ŽEMĖS ŪKIO PAJAMŲ RODIKLIŲ APIBRĖŽIMAS

5.12. Tris žemės ūkio pajamų rodiklius galima apibrėžti taip:

— rodiklis A: tikrųjų gamybos veiksnių pajamų žemės ūkyje indeksas pagal DVPM

Šis vertinimas atitinka tikrąją žemės ūkio grynąją pridėtinę vertę gamybos veiksnių kaina visiems DVPM ([1]),

([1]) Siekiant atsižvelgti į ne visos darbo dienos ir sezoninius darbus, užimtumas žemės ūkyje arba jo pokyčiai vertinami pagal DVPM (daugiau informacijos IV skyriuje). Daromas skirtumas tarp apmokamų ir neapmokamų DVPM, kurie kartu sudaro visus DVPM.

▼B

— rodiklis B: tikrųjų grynųjų žemės ūkio verslo pajamų indeksas, pagal neapmokamą DVPM

Šis rodiklis pateikia grynųjų verslo pajamų pokyčius pagal neapmokamą DVPM. Konvertuotas į kiekvienos valstybės narės indeksą, jis teikia informacijos apie tendencijas, o ne apie pajamų dydį. Jis naudingiausias tose šalyse, kuriose žemės ūkis organizuojamas individualių įmonių pavidalu. Tačiau, siekiant atsižvelgti į tai, kad egzistuoja ir „tradicinės“ bendrovės, kurios verslo pajamas kuria tik naudodamos apmokamą darbą, rodiklis B yra pervertintas, lyginant su individualių pajamų sąvoka. Šis trūkumas gali neleisti lyginti valstybių narių pajamų dydžius, jeigu „tradicinių“ bendrovių dalis itin skiriasi,

— rodiklis C: grynosios žemės ūkio verslo pajamos

Šis suvestinis pajamų rodiklis pateikiamas kaip absoliuti vertė ([1]) (arba kaip indeksas realiomis kainomis). Jis leidžia lyginti valstybių narių žemės ūkio pajamas per tam tikrą laiką.

D. PAJAMŲ RODIKLIŲ SUMAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE

5.13. Visos Europos Sąjungos indeksus ir pokyčius galima apskaičiuoti kaip nacionalinių indeksų ar pokyčių svertinius vidurkius arba tiesiogiai remiantis ES suvestiniais rodikliais, nacionalinius duomenis konvertuojant į eurus arba perkamosios galios standartus (PGS). Abiem atvejais reikia pasirinkti bazinius metus; tai metai, kuriais buvo nustatytos įvairių šalių dalys, įtraukiamos skaičiuojant Bendrijos vidurkius, arba metai, kurių keitimo kursai buvo naudojami apskaičiuojant suvestinius rodiklius.

5.14. Šiek tiek kitokie metodai ir kiti baziniai metai naudojami priklausomai nuo to, ar analizuojama trumpalaikė (pokyčiai per metus „n“ lyginant su metais „n–1“) ar ilgalaikė (paprastai nuo 1980 metų iki metų n) tendencija.

5.15. Atliekant trumpalaikės tendencijos analizę, Europos Sąjungos metų n nominalių arba realių pajamų rodiklių pokyčiai lyginant su metais n–1 apskaičiuojami kaip valstybėse narėse nustatytų atitinkamų pokyčių svertiniai vidurkiai, o svertiniai koeficientai apskaičiuojami remiantis metų n–1 suvestiniais pajamų rodikliais, konvertuotais į eurus pagal metų n–1 keitimo kursus; šie koeficientai yra specifiniai kiekvienam suvestiniam rodikliui. Manoma, kad šis metais n–1 pagrįstas metodas labiausiai tinka trumpalaikei analizei ir jis labiausiai atitinka metodus, taikomus atskirose valstybėse narėse.

5.16. Atliekant ilgalaikės tendencijos analizę, Europos Sąjungos pajamų rodiklių indeksai ir pokyčiai skaičiuojami remiantis ES suvestiniais rodikliais, išreikštais eurais pastoviais 1995 metų keitimo kursais: jeigu vertės išreikštos realiomis kainomis (t. y. atėmus vidutinio kainų padidėjimo poveikį), naudojami defliatoriai irgi pagrįsti 1995 = 100. Manoma, kad šis 1995 metais pagrįstas metodas labiausiai tinka apibūdinti ir analizuoti tendencijas, būdingas visam laikotarpiui nuo 1980 metų iki metų n.

E. PAJAMŲ RODIKLIŲ DEFLIACIJA

5.17. Kiekvienos valstybės narės pajamų rodiklių verčių indeksai ir pokyčiai realiomis kainomis gaunami sumažinus atitinkamus nominalius duomenis BVP numatomų kainų indeksu.

5.18. Tokie svarbūs veiksniai kaip patikimumas ir palyginamumas yra šio defliatoriaus naudojimo privalumai. BVP numatomų kainų indeksas — tai bendrasis kainų rodiklis visos ekonomikos visoms prekėms, produktams ir paslaugoms. Nacionalinių galutinių panaudojimų kainų indeksas taip pat gali būti naudojamas kaip defliatorius. Skirtingai nei BVP kainų indeksas, jis vienodai ir tiesiogiai atsižvelgia į išorės prekybos poveikį ir todėl greičiau bei aiškiau atspindi bet kuriuos importo kainų pasikeitimus (t. y. energijos kainų svyravimus). Nepaisant to, siekiant užtikrinti suderinamumą su kitais Europos Komisijos rengiamais statistiniais duomenimis, buvo nuspręsta netaikyti šio naujo defliatoriaus.

5.19. Visos Europos Sąjungos realių pajamų suvestiniai rodikliai gaunami visų pirma sumažinus įvairių valstybių narių apskaitytas nominalias

([1]) Toks pajamų vertinimas atitinka ankstesnį individualių įmonių „grynųjų pajamų iš šeimos žemės ūkio veiklos“ vertinimą.

▼B

vertes (dabartinėmis kainomis), taikant konkrečios valstybės narės BVP numatomų kainų indeksą ir vėliau jas konvertuojant į eurus (pagal 1995 metų keitimo kursus ilgalaikių tendencijų analizei arba metų n–1 keitimo kursus trumpalaikių tendencijų analizei, kaip nurodyta anksčiau). Vėliau rezultatai susumuojami, kad būtų gautos Europos Sąjungos realios vertės. Remiantis būtent šiais suvestiniais rodikliais realiomis kainomis apskaičiuojami Europos Sąjungos indeksai ir pokyčiai, o tai reiškia, kad niekada aiškiai netaikomas „ES defliatorius“.

VI. ŽŪES VERTINIMAS PALYGINAMOSIOMIS KAINOMIS

A. KAINŲ IR APIMTIES MATAI

(plg. ESS 95, 10 skyrius)

6.01. Atliekant ekonominę analizę ir stebint, kaip keičiasi vertės, naudinga skirti šiuos verčių pokyčius, kuriuos sukelia apimties pokyčiai, nuo kainų pokyčių sukeltų pasikeitimų. ESS 95 (10.15–10.23) aiškiai nurodyta, kad kainų sudedamojoje dalyje turi būti įtraukti tik su kainomis susiję pokyčiai, o kiti pokyčiai turi būti įtraukiami į apimties sudedamąją dalį. Todėl į produktų kokybės skirtumus (fizinių savybių, mažmeninės prekybos rūšių ir pan.) atsižvelgiama kaip į apimties, o ne kainos pasikeitimus.

6.02. Yra keletas daugelio prekių ir paslaugų atmainų, kurių kokybė skiriasi. ESS 95 nustatyti keli veiksniai, dėl kurių atsiranda kokybės skirtumai, tačiau ŽŪES svarbiausias veiksnys yra susijęs su fizinėmis savybėmis. Taip pripažįstama, kad konkretaus produkto apibrėžime gali būti numanomi fiziniai skirtumai, kurie reiškia, kad fiziniai vienetai (pvz., viena tona) nėra identiški ekonomine prasme. Kaip pavyzdį galima pateikti dvi grūdų tonas, parduotas dveju metus iš eilės. Pirmaisiais metais visi grūdai yra malimui tinkamos kokybės, o antraisiais — malimui tinka mažiau nei pusė, o likę grūdai parduodami pašarams. Tai reiškia, kad vidutinė grūdų kokybė sumažėjo. Kitas kokybės skirtumas, kuris svarbus ŽŪES, yra produkto prekybos tarp dviejų rinkų, kuriose vyrauja skirtingos kainos, pvz., vidaus ir užsienio, pramoninio naudojimo ir pardavimų vartotojams, pasikeitimas (plg. ESS 95, 10.15–10.18).

6.03. Apimties ir kainos rodikliuose, naudojamuose duomenims palyginamosiomis kainomis parengti, reikia atsižvelgti į kokybės pokyčius. Todėl rekomenduojama darbą atlikti kaip įmanoma detaliau, kad būtų galima gauti kuo labiau vienarūšius elementarius produktus. Jeigu elementarūs produktai bus visiškai vienarūšiai, apimties pokyčius bus galima vertinti remiantis kiekio pokyčiais.

6.04. Tačiau turima statistinė informacija nėra pakankamai išsami, todėl ji nesusijusi vien tik su vienarūšiais produktais. Šiuo atveju ESS 95 (10.32) nurodyta, kad geriau sumažinti einamųjų metų vertę tinkamu kainų indeksu, kad būtų įvertinti apimties pokyčiai.

6.05. Išsamumo lygis, kuriam taikomas indeksas laikomas elementariuoju indeksu (todėl nagrinėjamas produktas yra laikomas vienarūšiu), yra vadinamas elementariuoju suvestinių rodiklių lygiu. ŽŪES elementarusis suvestinių rodiklių lygis atitinka bent jau mažiausiai suvestinį nomenklatūros lygį duomenų perdavimo lentelėje. Tačiau sudarant kainų indeksus reikalingas didesnis išsamumas.

6.06. Kiekvienam sąskaitose nurodytam kainų ir paslaugų suvestiniam rodikliui reikia apskaičiuoti kainos ir kiekio matus, kad

vertės indeksas = kainų indeksas × apimties indeksas

Tai reiškia, kad kiekvienas konkretaus srauto vertės pokytis turi būti priskirtas kainos pokyčiui, apimties pokyčiui arba judviejų deriniui (plg. ESS 95, 10.13).

6.07. Dabartinės vertės sistemingas suskirstymas į sudedamąsias dalis „kainos pokyčiai“ ir „apimties pokyčiai“ taikomas tik tiems srautams, kurie atitinka prekių ir paslaugų sandorius bei elementams, susijusiems su šių sandorių vertinimu (produkcija, tarpinis vartojimas, pagrindinio kapitalo vartojimas, bendroji pridėtinė vertė, grynoji pridėtinė vertė, BPKF, atsargų pokytis, produktų mokesčiai ir subsidijos).

▼B

B. ŽŪES SUDARYMO PALYGINAMOSIOMIS KAINOS PRINCIPAI IR METODAS

1. **Indekso formulės pasirinkimas**

6.08. ESS 95 (10.62) pirmenybė skiriama Fišerio indeksų naudojimui, tačiau jie turi tam tikrų trūkumų, įskaitant tai, kad jie nėra apjungiami ir reikalauja gana daug bazinių duomenų. Todėl ESS 95 nustatyta, kad galima naudoti Laspeireso tipo apimties indeksą ir Paše tipo kainų indeksą.

6.09. Vadovaujantis ESS 95 rekomendacijomis, ŽŪES apimties pokyčiai vertinami taikant Laspeireso tipo indeksus, o kainų pokyčiai — Paše tipo indeksus.

Laspeireso apimties indeksas:

$$L(q) = \frac{\sum p_0 q_n}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum p_0 q_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum V_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum V_0}$$

Paše kainų indeksas:

$$P(p) = \frac{\sum q_n p_n}{\sum q_n p_0} = \frac{\sum p_0 q_n \frac{p_n}{p_0}}{\sum p_0 q_n}$$

Kiekvienam elementariam produktui:

— p_0: atitinka kainą, apskaitytą baziniais metais 0,

— p_n: atitinka kainą, apskaitytą metais n,

— q_0: atitinka kiekį, apskaitytą baziniais metais 0,

— q_n: atitinka kiekį, apskaitytą metais n,

— V_0: atitinka vertę, apskaitytą baziniais metais 0: ($V_0 = p_0 q_0$).

2. **Baziniai metai**

6.10. Apimties pokyčiai vertinami naudojant Laspeireso tipo indeksus: todėl elementarios serijos kiekių pokyčiai skaičiuojami pagal bazinių metų vertę. Kainos pokyčiai vertinami naudojant Paše tipo indeksus: todėl elementarių serijų kainų pokyčiai skaičiuojami pagal einamųjų metų vertę bazinių metų kainomis.

6.11. Baziniai metai — tai metai, kurių kainos naudojamos svorių sistemai sudaryti.

6.12. Tiksliausias būdas vertinti apimties pokyčius iš metų į metus yra naudoti kaip galima vėlesnius bazinius metus. Tai užtikrina, kad apskaičiavimai yra pakankamai nauji ir leidžia išvengti problemų, susijusių su produktų, kurie nebegaminami, ir naujai atsiradusių produktų lyginimu. Būtent dėl šios priežasties ŽŪES apimties pokyčius vertina pagal praeitus metus.

3. **Serijų pateikimas pagal ataskaitinius metus**

6.13. Metai, naudojami duomenims palyginamosiomis kainomis perduoti ir pateikti, gali skirtis nuo bazinių metų; jie yra vadinami ataskaitiniais metais. Indeksų serijoje ataskaitiniams metams priskiriama vertė 100.

6.14. Apimties indeksų serija ataskaitinių metų kainomis gaunama susiejant indeksus, apskaičiuotus praeitų metų kainomis (plg. ESS 95, 10.64).

6.15. Svarbu, kad ataskaitinių metų pakeitimas neturėtų įtakos apimties pokyčiams praeitų metų atžvilgiu. Būtent todėl ŽŪES duomenys pateikiami pagal nustatytus ataskaitinius metus, pateikiant kiekvieno kintamojo nuorodą atskirai, nepriklausomai nuo to, ar tai yra suvestiniai duomenys ar elementarūs indeksai.

6.16. Pavyzdys:

Panagrinėkime du vienarūšius elementarius produktus A ir B. Toliau pateikta serija yra pagrįsta praeitų metų kanų struktūra:

Visumos (A+B) apimties ir kainų indeksai, priklausomai nuo kiekvienam produktui (A ir B) suteikto svorio.

▼B

	90P90	90–91 apimties indeksas	91P90	90–91 kainų indeksas	91P91	91–92 apimties indeksas	92P91	92–91 kainų indeksas	92P92
A	100	105,0	105	110,0	115	102,0	117	108,0	126
B	300	110,0	330	95,0	314	90,0	283	105,0	297
Viso	400	108,8	435	98,6	429	93,2	400	105,8	423

Jeigu šios serijos yra išreikštos pagal nustatytus ataskaitinius metus (pvz., 1990 m.), vienintelis būdas išlaikyti tuos pačius n/n–1 apimties indeksus yra sujungti indeksus atskirai. Taip atsiranda tokia serija (bazė lygi 100 1990 m.):

	1990	1991	1992
A	100	105,0	107,1
B	100	110,0	99,0
Viso	100	108,8	101,4

(101,4 = 108,8*9,3/100)

Vertės palyginamosiomis kainomis, išreikštos pagal 1990 ataskaitinius metus:

	1990	1991	1992
A	100	105	107,1
B	300	330	297,0
Viso	400	435	405,6

(405,6 = 400*101,4/100)

Todėl prie sąskaitos negalima daugiau nieko pridėti. Pridėjus A ir B vertes palyginamosiomis kainomis gaunama tokia serija:

	1990	1991	1992
A + B	400	435	404,1

Išskyrus metus, einančius po ataskaitinių metų, serijos su naujomis nuorodomis negali būti sudedamos.

6.17. Remiantis ESS 95 (10.67), nesudedami palyginamųjų kainų duomenys yra skelbiami be jokio koregavimo ([1]). Toks pats metodas taikomas ir ŽŪES, tačiau vartotojams reikia paaiškinti, kad lentelės negali būti sudedamos.

4. **Pridėtinės vertės apskaičiavimas palyginamosiomis kainomis**

6.18. Pridėtinė vertė yra gamybos sąskaitos balansuojantis straipsnis. Pačios pridėtinės vertės neįmainoma tiesiogiai suskirstyti į kainos ir apimties sudedamąsias dalis. Teoriškai teisingas metodas pridėtinei vertei palyginamosiomis kainomis apskaičiuoti yra atlikti „dvigubą defliaciją“ (plg. ESS 95, 10.27–10.28).

6.19. Todėl bendroji pridėtinė vertė, išreikšta praėjusių metų kainomis, apibrėžiama kaip produkcijos, įvertintos praėjusių metų kainomis, ir tarpinio vartojimo, įvertinto praėjusių metų kainomis, skirtumas. Grynoji pridėtinė vertė, išreikšta praėjusių metų kainomis, apibrėžiama kaip bendrosios pridėtinės vertės, išreikštos praėjusių metų kainomis, ir pagrindinio kapitalo vartojimo, išreikšto praėjusių metų kainomis, skirtumas. Pridėtinė vertė nustatytų ataskaitinių metų kainomis gaunama darant pakartotines nuorodas.

([1]) Tačiau neatmetama galimybė, kad gali būti aplinkybių, kai sudarytojai gali nuspręsti, kad neatitikimus geriau pašalinti, siekiant pagerinti bendrą duomenų vienodumą.

▼B

6.20. Pavyzdys:

Toliau pateikiama produkcijos ir tarpinio vartojimo dabartinių verčių ir verčių praėjusių metų kainomis serija (apimčių)

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Produkcija	150	160	170	180	200
Tarpinis vartojimas	40	30	35	40	45

Pridėtinė vertė apimtimi gaunama iš tarpinio vartojimo apimties atėmus produkcijos apimtį. Gaunama tokia serija:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Bendroji pridėtinė vertė	110	130	135	140	155

Taip gaunami šie apimties indeksai praėjusių metų kainomis:

	1996	1997
Bendroji pridėtinė vertė	118,2	103,7
(118,2 = 1030/110*100) (103,7 = 140/135*100)		

Bendroji metų n pridėtinė vertė 1995 metų kainomis gaunama dabartinę vertę 1995 m. padauginus iš apimties indeksų junginio.

PV 96 (1995 m. kainomis) = 110*1,182 = 130

PV 97 (1996 m. kainomis) = 110*1,182*1,037 = 135

5. **Produktų mokesčių ir subsidijų produktams suskirstymas į apimties ir kainos sudedamąsias dalis**

6.21. Suskirstant vertinimus bazinėmis kainomis į atitinkamas apimties ir kainos sudedamąsias dalis daroma prielaida, kad šis suskirstymas taikomas produktų mokesčiams ir subsidijoms produktams. ŽŪES buvo pasirinktas toks variantas:

6.22. Subsidijos (arba mokesčio) produktui apimties indeksas atitinka produkcijos apimties indeksą gamintojų kaina. Šiuo atveju produkcijos apimties indeksas yra toks pats, nepriklausomai nuo to, ar jis išreikštas gamintojų ar bazine kaina.

6.23. Šis sprendimas turi dar vieną trūkumą: apimties indeksas nepriklauso nuo vertinimo metodo, todėl kainos ir apimties indeksų bazine kaina aiškinimas yra nesudėtingas: visiškai vienarūšio bazinio produkto apimties indeksas atitinka kiekio indeksą; kainų indeksas atspindi vidutinės bazinės kainos pokytį.

6.24. Pavyzdys:

Konkretaus produkto produkcijos vertė gamintojų kaina metais n yra 1 000; produkcijos vertė metais n+1 yra 900. Produkcijos apimties indeksas lygus 102.

Šis produktas yra subsidijuojamas. Subsidijos vertė metais n yra 100; subsidijos vertė metais n+1 yra 150.

Subsidijos suskirstymas į apimties ir kainos sudedamąsias dalis atliekamas taip:

	Vertė n	n+1/n apimties indeksas	Apimtis n+1	n+1/n kainų indeksas	Vertė n+1
Produkcija gamintojų kainomis	1 000	102,0	1 020	88,2	900

▼B

	Vertė n	n+1/n apimties indeksas	Apimtis n+1	n+1/n kainų indeksas	Vertė n+1
Subsidija produktams	100	102,0	102	147,0	150
Produkcija bazinėmis kainomis	1 100	102,0	1 122	93,6	1 050

Subsidijos apimties indeksas yra toks pats kaip ir produkcijos gamintojų kaina apimties indeksas.

▼B

II PRIEDAS

ŽŪES DUOMENŲ PERDAVIMO PROGRAMA

Kiekvienam produkcijos straipsniui (nuo 01 iki 18, įskaitant postraipsnius), reikia nurodyti vertę bazinėmis kainomis ir jos sudedamąsias dalis (vertė gamintojų kainomis, subsidijos produktams ir produktų mokesčiai).

Gamybos sąskaitos ir BPKF duomenys turi būti pateikiami dabartinėmis ir palyginamosiomis kainomis.

Visos vertės turėtų būti išreikštos milijonais nacionalinės valiutos vienetų. Darbo sąnaudos turėtų būti išreikštos tūkst. DVPM.

1. **Gamybos sąskaita**

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
01	Grūdai (įskaitant sėklas)	X	X	X
01.1	Kviečiai ir kviečiai spelta	X	X	X
01.1/1	Pašariniai kviečiai ir kviečiai spelta	—	—	X
01.1/2	Kietieji kviečiai	—	—	X
01.2	Rugiai ir meslinas	X	X	X
01.3	Miežiai	X	X	X
01.4	Avižos ir vasarinių javų mišiniai	X	X	X
01.5	Grūdiniai kukurūzai	X	X	X
01.6	Ryžiai	X	X	X
01.7	Kiti javai	X	X	X
02	Pramoninės kultūros	X	X	X
02.1	Aliejinių augalų sėklos ir aliejinių augalų vaisiai (įskaitant sėklas)	X	X	X
02.1/1	Rapsai ir aliejinių griežčių sėklos	—	—	X
02.1/2	Saulėgrąžos	—	—	X
02.1/3	Sojos	—	—	X
02.1/4	Kiti aliejinių augalų produktai	—	—	X
02.2	Baltymingi augalai (įskaitant sėklas)	X	X	X
02.3	Žaliavinis tabakas	X	X	X
02.4	Cukriniai runkeliai	X	X	X
02.5	Kitos pramoninės kultūros	X	X	X
02.5/1	Pluoštiniai augalai	—	—	X
02.5/2	Apyniai	—	—	X
02.5/3	Kitos pramoninės kultūros: kitos	—	—	X
03	Pašariniai augalai	X	X	X
03.1	Pašariniai kukurūzai	—	—	X
03.2	Pašariniai šakniavaisiai (įskaitant pašarinius runkelius)	—	—	X
03.3	Kiti pašariniai augalai	—	—	X
04	Daržovės ir sodo augalų produktai	X	X	X
04.1	Šviežios daržovės	X	X	X

▼B

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
04.1/1	Žiediniai kopūstai	—	—	X
04.1/2	Pomidorai	—	—	X
04.1/3	Kitos šviežios daržovės	—	—	X
04.2	Augalai ir gėlės	X	X	X
04.2/1	Medelynų augalai	—	—	X
04.2/2	Dekoratyviniai augalai ir gėlės (įskaitant Kalėdų eglutes)	—	—	X
04.2/3	Sodiniai	—	—	X
05	Bulvės (įskaitant sėklas)	X	X	X
06	Vaisiai	X	X	X
06.1	Švieži vaisiai	X	X	X
06.1/1	Desertiniai obuoliai	—	—	X
06.1/2	Desertinės kriaušės	—	—	X
06.1/3	Persikai	—	—	X
06.1/4	Kiti švieži vaisiai	—	—	X
06.2	Citrusiniai vaisiai	X	X	X
06.2/1	Saldieji apelsinai	—	—	X
06.2/2	Mandarinai	—	—	X
06.2/3	Citrinos	—	—	X
06.2/4	Kiti citrusiniai vaisiai	—	—	X
06.3	Atogrąžų vaisiai	X	X	X
06.4	Vynuogės	X	X	X
06.4/1	Desertinės vynuogės	—	—	X
06.4/2	Kitos vynuogės	—	—	X
06.5	Alyvos	X	X	X
06.5/1	Valgomosios alyvos	—	—	X
06.5/2	Kitos alyvos	—	—	X
07	Vynas	X	X	X
07.1	Stalo vynas	—	—	X
07.2	Rūšinis vynas	—	—	X
08	Alyvų aliejus	X	X	X
09	Kiti augaliniai produktai	X	X	X
09.1	Augalinės medžiagos, daugiausia naudojamos pynimui	—	—	X
09.2	Sėklos	—	—	X
09.3	Kiti augaliniai produktai: kiti	—	—	X
10	Augalų produkcija (01–09)	X	X	X
11	Gyvuliai	X	X	X
11.1	Galvijai	X	X	X
11.2	Kiaulės	X	X	X

▼B

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
11.3	Arkliai	X	X	X
11.4	Avys ir ožkos	X	X	X
11.5	Naminiai paukščiai	X	X	X
11.6	Kiti gyvuliai	X	X	X
12	Gyvulinės kilmės produktai	X	X	X
12.1	Pienas	X	X	X
12.2	Kiaušiniai	X	X	X
12.3	Kiti gyvulinės kilmės produktai	X	X	X
12.3/1	Žaliavinė vilna	—	—	X
12.3/2	Šilkverpių kokonai	—	—	X
12.3/3	Kiti gyvulinės kilmės produktai: kiti	—	—	X
13	Gyvulių produkcija (11+12)	X	X	X
14	Žemės ūkio prekių produkcija (10+13)	X	X	X
15	Žemės ūkio paslaugų produkcija	X	X	X
15.1	Žemės ūkio paslaugos	—	—	X
15.2	Pieno kvotos nuoma	—	—	X
16	Žemės ūkio produkcija (14+15)	X	X	X
17	Ne žemės ūkio nepagrindinė veikla (neatskiriama)	X	X	X
17.1	Žemės ūkio produktų perdirbimas	X	X	X
17.2	Kita neatskiriama nepagrindinė veikla (prekės ir paslaugos)	X	X	X
18	Žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies produkcija (16+17)	X	X	X
19	Visas tarpinis vartojimas	X	X	X
19.01	Sėklos ir sodmenys	X	X	X
19.02	Energetika; tepalai	X	X	X
19.02/1	— elektra	—	—	X
19.02/2	— dujos	—	—	X
19.02/3	— kitas kuras ir varomosios medžiagos	—	—	X
19.02/4	— kita	—	—	X
19.03	Trąšos ir dirvožemio savybes gerinančios medžiagos	X	X	X
19.04	Augalų apsaugos priemonės ir pesticidai	X	X	X
19.05	Veterinarinės išlaidos	X	X	X
19.06	Gyvulių pašarai	X	X	X
19.06/1	— kitų žemės ūkio valdų tiekiami pašarai	X	X	X
19.06/2	— pašarai, įsigyti ne iš žemės ūkio ekonominės veiklos rūšies subjektų	X	X	X
19.06/3	— toje pačioje valdoje pagaminti ir suvartoti pašarai	X	X	X
19.07	Medžiagų priežiūra	X	X	X

▼B

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
19.08	Pastatų priežiūra	X	X	X
19.09	Žemės ūkio paslaugos	X	X	X
▼M2				
19.10	Netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP)	X	X	X
19.11	Kitos prekės ir paslaugos	X	X	X
▼B				
20	Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis (18–19)	X	X	X
21	Pagrindinio kapitalo vartojimas	X	X	X
21.1	Įrenginiai	—	—	X
21.2	Pastatai	—	—	X
21.3	Sodiniai	—	—	X
21.4	Kita	—	—	X
22	Grynoji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis (20–21)	X	X	X

2. **Pajamų formavimo sąskaita**

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
23	Kompensacija darbuotojams	X	X	X
24	Kiti gamybos mokesčiai	X	X	X
25	Kitos subsidijos gamybai	X	X	X
26	Gamybos veiksnių pajamos (22–24+25)	X	X	X
27	Likutinis perteklius/mišrios pajamos (22–23–24 +25)	X	X	X

3. **Verslo pajamų sąskaita**

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
28	Renta ir kiti nekilnojamojo turto nuomos mokėtini mokesčiai	X	X	X
29	Sumokėtos palūkanos	X	X	X
30	Gautos palūkanos	X	X	X
31	Verslo pajamos (27–28–29+30)	X	X	X

▼B

4. **Kapitalo sąskaitos elementai**

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
32	BPKF (žemės ūkio produktai)	—	—	X
32.1	BPKF (sodiniai)	—	—	X
32.2	BPKF (gyvuliai)	—	—	X
33	BPKF (ne žemės ūkio produktai)	—	—	X
33.1	BPKF (medžiagos)	—	—	X
33.2	BPKF (pastatai)	—	—	X
33.3	BPKF (kita)	—	—	X
34	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (be išskaitytino PVM) (32+33)	—	—	X
35	Grynasis pagrindinio kapitalo formavimas (be išskaitytino PVM) (34–21)	—	—	X
36	Atsargų pokyčiai	—	—	X
37	Kapitalo pervedimai	—	—	X
37.1	Dotacijos investicijoms	—	—	X
37.2	Kiti kapitalo pervedimai	—	—	X

5. **Žemės ūkio darbo sąnaudos**

Straipsnis	Kintamųjų sąrašas	Ataskaitinių metų n duomenys		
		metų n lapkričio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 sausio mėn. (įvertiniai duomenys)	metų n+1 rugsėjo mėn.
38	Visos žemės ūkio darbo sąnaudos	X	X	X
38.1	Neapmokamos žemės ūkio darbo sąnaudos	X	X	X
38.2	Apmokamos žemės ūkio sąnaudos	X	X	X